

SOK

meddelingen

23

1846
6 mar

januari 1905

Een uitgave van de
Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven
Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

SOK

mededelingen

EEN INSTORTING MET GEVOLGEN

John Knubben
Bombeydaal 7
6228 GT Maastricht

*Opgedragen aan Franz Joseph Büttgenbach
Ingenieur der Mijnen van het Hertogdom Limburg
van 1839 tot 1851.*

INHOUD

EEN INSTORTING MET GEVOLGEN

Voorwoord	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1. Tijdsbeeld	5
Hoofdstuk 2. Ingenieur der Mijnen F. Büttgenbach	9
Hoofdstuk 3. Instorting te Valkenburg	14
Hoofdstuk 4. Actie van de Ingenieur der Mijnen	16
Hoofdstuk 5. Ingezonden brief	23
Hoofdstuk 6. Reactie van Büttgenbach	27
Hoofdstuk 7. De groeven-inventarisatie	29
Hoofdstuk 8. Het voorlopig groevenreglement	67
Hoofdstuk 9. Het voorlopig reglement in de praktijk	72
Hoofdstuk 10. Problemen voor Büttgenbach	82
Bronnen	86
Literatuurlijst	87
Dankwoord	88
Foto- en kaartverantwoording	89
Colofon	90

VOORWOORD

Op 21 april 1994 was het 184 jaar geleden dat de Mijnwet 1810 van Napoleon werd afgekondigd.

Deze wet, die ten dele ook nu nog voor ons land geldt, is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van de mijnbouw, met name voor de steenkolenmijnbouw.

Vóór de 18e eeuw waren het vooral de edele en non-ferro metalen die het belangrijkste object vormden van de mijnontginning. Steenkoolontginning werd, behalve in het Prinsbisdom Luik en in Engeland, niet als echte mijnbouw beschouwd. In de Duitse landen was de kolenmijnwerker een "Kohlengräber", de ertsmijnwerker was een echte "Erzbergmann". Nadat men leerde om minerale brandstof te gebruiken als energiebron werd het tijdperk ingeleid, waarin de mens de energie, die de natuur had opgespaard, leerde aan te wenden en te benutten. IJzererts en fossiele brandstoffen werden de mineralen die het doelwit gingen vormen van de nieuwe mijnindustrie.

Reeds lange tijd bestond echter een geheel andere mijnbouw, de ondergrondse winning van kalksteen (mergel), waarbij de 'blokbekkers' de 'berg' ingingen om blokken te zagen die als bouwstenen verwerkt werden. Deze ondergrondse kalksteenwinning werd welliswaar in de mijnwet 1810 aangehaald maar was verder nauwelijks geregeld. Frans Joseph Büttgenbach, de eerste door de Nederlandse staat aangewezen Ingenieur des Mines, werd al snel duidelijk dat ook voor deze mijnbouw de belangstelling alleen van economische aard was, hetgeen vaak in de plaatselijke reglementen verwoord werd.

Het was voornamelijk deze voorganger van mij die dus geconfronteerd werd met een zeer onveilige toestand en die alles in het werk zette om hieraan een einde te maken. Aan hem is het dan ook grotendeels te danken dat er regelgeving ten aanzien van ondergrondse kalksteenwinning werd gemaakt en er ook aandacht voor deze mijnbouw ontstond.

Deze problematiek is door John Knubben voortreffelijk verwoord in dit verhaal "Een instorting met gevolgen".

25 november 1994

drs. A.K. van der Tuin

Inspecteur-Generaal der Mijnen.

INLEIDING

In S.O.K. Mededelingen nr. 20 "De grotten van Heer" werd in het artikel over de Keerderberg beschreven dat de blokbreker Jacobus Quaden bij een instorting in de Keerderberggroeve (van Wijngaarden 46, 47, 48) op 24 november 1831 dodelijk verongelukt is. Ik heb in meerdere archieven gezocht naar een proces-verbaal omtrent dit gebeuren. Helaas heb ik niet veel meer dan een korte aantekening in een rapportage van de gemeente Heer naar het hertogdom gevonden. Mijn laatste hoop was gevestigd op het archief van Staatstoezicht op de Mijnen. Tijdens het naspeuren hiervan kreeg ik van de heer Miseré een archiefstuk, dat jarenlang verloren gewaand was, ter inzage. Omdat een aantal brieven over mergelgroeves handelde, leek het mij aardig om deze te kopiëren. Toen ik thuis op mijn gemak alles eens kon doornemen zag ik wat voor een belangrijke vondst dit was! Het zoeken naar de bekende naald in de hooiberg leverde weliswaar niet de naald, maar in ieder geval een hooiberg op! Het naspeuren van archieven levert niet altijd op wat je specifiek zoekt. Zaken die je per toeval aantreft kunnen ook zeer de moeite waard zijn!

Het genoemde archiefstuk is het correspondentie-archief van Franz Joseph Büttgenbach die in 1839 door het Hertogdom Limburg, naast zijn taak als directeur der Domaniale Mijn, benoemd werd tot Ingenieur der Mijnen. Het archiefstuk bestaat uit twee delen. Het eerste deel is een schrift, getiteld "1839 Mines Correspondence" dat 70 brieven bevat. De correspondentie start op 3 augustus 1839 en eindigt op 24 juni 1846. Het tweede deel is een schrift, dat de titel draagt van: "Livre de correspondance Mines & Carrières". Het bevat 37 correspondentiestukken van Büttgenbach die gedateerd zijn tussen 8 augustus 1846 en 14 mei 1851. De correspondentie betreft naast steenkolenmijnbouw eveneens mergelgroeves. Het meest waardevolle in dit archiefstuk vind ik de in het tweede schrift opgenomen inventarisatie van mergelgroeves in exploitatie in het Hertogdom Limburg. Deze is in 1846 gemaakt naar aanleiding van een instorting die in Valkenburg heeft plaatsgevonden rond de jaarwisseling 1845-1846.

De vondst heeft geleid tot verder onderzoek en heeft geresulteerd in dit themanummer. Vanwege de interessante inhoud wordt de tekst van het een en ander vaak letterlijk weergegeven.

HOOFDSTUK 1. TIJDSBEELD

Dit tijdsbeeld handelt over de periode 1810-1846. Ik heb het in dit themanummer opgenomen omdat de gebeurtenissen op politiek en economisch terrein van invloed waren op de mijnbouw en de mergelwinning.

In 1795 werden de Zuidelijke Nederlanden, waartoe wij hier behoorden, ingelijfd bij de Republiek, het latere Franse Keizerrijk. Bij Keizerlijk decreet van 8 november 1810 werd de Franse Mijnwet van 1810 met ingang van 1 januari 1811 van toepassing verklaard. Gedurende de Franse overheersing ressorteerde onze toen nog zeer kleine kolenmijnindustrie onder de "Ingénieur des Mines" te Luik.

Na de nederlaag van Napoleon, bij de slag bij Waterloo, nam Willem 1 in 1815 de titel aan van Koning der Nederlanden. Op 12 mei nam hij bezit van het Departement van Neder-Maas en het vroegere Pruisische Overkwartier. In feite werden België en Nederland samengevoegd. Voor dit themanummer is het belangrijk te vermelden dat Herzogenrath aan Pruisen toekwam. Herzogenrath en Rolduc betekenen hetzelfde. De eerste naam is Duits en de tweede is Frans. De steenkolenmijnen waren eigendom van het klooster Rolduc. Het klooster lag toevallig aan de Nederlandse kant van de grens (het riviertje de Worm). Er werd bepaald dat de kolen in de ondergrond van Herzogenrath aan de Nederlandse staat zouden toekomen omdat de mijnen die voorheen eigendom waren van de abdij Rolduc, door de Fransen samen met het klooster tot staatsbezit gemaakt waren. Beiden vielen dus nu dan ook toe aan Nederland. Aanvankelijk werd de Franse wetgeving gehandhaafd. Pas in 1829 werden de Franse wetten, besluiten en verordeningen buiten werking gesteld. De Mijnwet van 1810 bleef echter gehandhaafd en de Administration des Mines te Luik bleef nog tot 1839 de verantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van die wet!

Koning Willem 1 voerde op economisch gebied een vooruitstrevende politiek. Hij vond dat de infrastructuur verbeterd moest worden om de havens Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen met de industriegebieden te verbinden. Bestaande wegen werden verbreed en verhard en kanalen, spoorlijnen en nieuwe verkeerswegen werden aangelegd. Hierbij kan gedacht worden aan:

- De opening van de Zuid-Willemsvaart tussen Maastricht en Den Bosch in 1828.
- De door Napoleon ontworpen Napoleonsweg kwam in 1824 gereed.
- In 1825 werd de nieuwe weg Maastricht-Vaals voltooid.
- Er werden wegen aangelegd naar Tongeren en Verviers.
- In 1836 werd in Maastricht de glas- en aardewerkfabriek van Petrus Regout opgericht.

- In 1845 werden de eerste stappen gezet om te komen tot de aanleg van de spoorlijn Maastricht-Aken.

De samenvoeging van Nederland en België leverde op velerlei punten moeilijkheden op. Deze moeilijkheden waren mede de oorzaak van de scheiding in 1830. In juli 1830 brak de revolutie uit in Parijs. Die bracht de liberalen aan de macht en werd het sein voor revolutionaire bewegingen in heel West-Europa. In België leidde dit tot een revolutie die de afscheiding van Nederland beoogde. Via Luik breidde deze revolutie zich uit tot Limburg. Een groot deel van de bevolking was Belgisch gezind en verklaarde zich solidair met de opstand. In november liepen Roermond en Weert over. Alleen Maastricht en Sint Pieter (het fort St. Pieter) bleven dankzij het optreden van bevelhebber generaal Dibbets Nederlands. Het Nationaal Congres te Brussel proclameerde de Belgische onafhankelijkheid en benoemde Leopold van Saksen-Coburg tot koning.

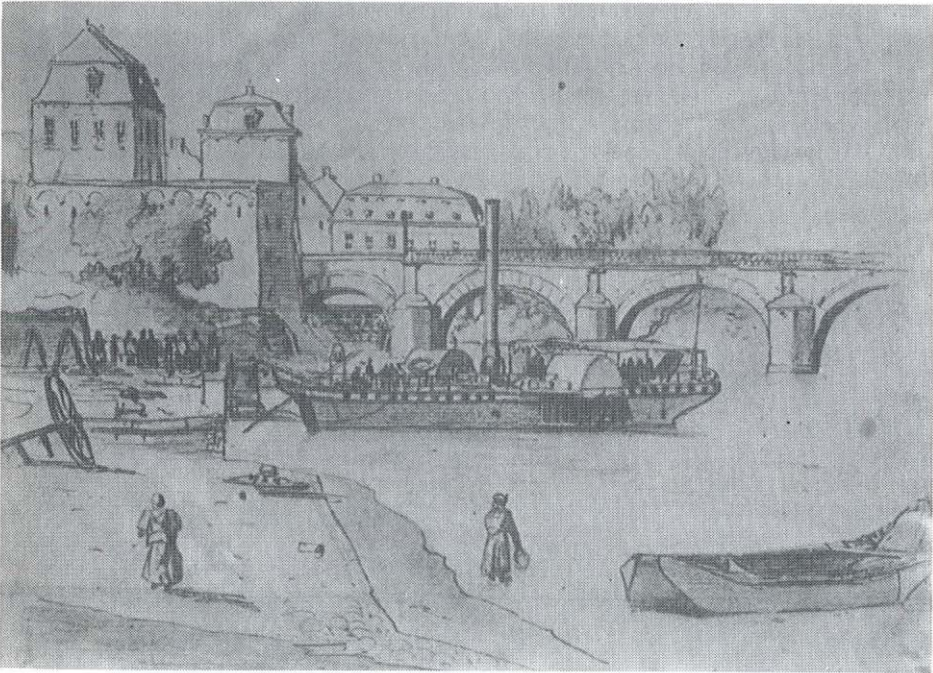

foto 1: Maastricht westelijk gedeelte van de St. Servaasbrug en het Bat anno 1840, J. d'Estree. Gemeentearchief Maastricht.

Willem 1 riep de hulp in van de grote mogendheden die in 1814 de samenvoeging gewenst hadden. Deze hulpvraag was tevergeefs en de onafhankelijkheid van België werd door de mogendheden erkend. Een politiek steekspel volgde. Willem 1 en Leopold weigerden om beurten de scheidingsvoorwaarden. Dit leidde zelfs tot de Tiendaagse Veldtocht waarin bij Hasselt en Leuven het Belgische leger werd verslagen. Een

Frans leger trok België binnen om Brussel te beschermen. Om een Europese oorlog te vermijden werd het Nederlandse leger teruggetrokken. De wapenstilstand werd door Engeland en Frankrijk afgedwongen door beslaglegging op de Nederlandse schepen. De merkwaardige situatie in Maastricht als een Nederlands eiland in een Belgische provincie heeft in de jaren 1830-1839 aanleiding gegeven tot meerdere problemen. Hierbij kan gedacht worden aan de belemmeringen die het dagelijks leven ondervond van het militair bestuur in de "omsingelde" stad. De smokkelhandel tierde welig. De handel en de industrie heeft hier aanvankelijk onder te lijden gehad. Het heeft tot 1839 geduurd voordat Willem 1 het zogenaamde "Eindverdrag van Londen" accepteerde.

Na acht jaar in feite een Belgische provincie te zijn geweest werd Limburg met tegenzin weer Nederlands. Men zag de Belgische troepen dan ook met lede ogen vertrekken. Er zijn daarna herhaaldelijk petities uit Limburg naar de Belgische regering gestuurd om weer bij België ingelijfd te kunnen worden. Het eindverdrag bepaalde dat de gehele tegenwoordige provincie Limburg, met uitzondering van de vestingsteden Maastricht en Venlo, als "Hertogdom Limburg" lid werd van de Duitse Bond, onder voorwaarde dat het deel zou blijven uitmaken van de Nederlandse staat.

Foto 2: Het Vrijthof te Maastricht circa 1846, Ph. van Gulpen. Gemeentearchief Maastricht.

Vanaf dat moment was Limburg Nederlands grondgebied en tevens Duits grondgebied als hertogdom. De integratie van Limburg in Nederlands staatsverband werd hierdoor niet bevorderd en Nederland deed weinig moeite om dit tot stand te brengen. De grieven van de Limburgers hiertegen werkten uiteraard ook niet al te positief. Zo bleef voor het Limburgs volk elk nationaal besef voor lange tijd een illusie.

Als we naar het jaar 1845 kijken, zien we dat het voor Limburg een tijd van grote verwarring was. Open verkeer, dat men gewend was, werd vervangen door gesloten grenzen. De bevolking werd het duidelijk dat ze tot Nederland en niet tot België behoorde. Nederlandse wetten en aanzienlijk hogere belastingen leidden tot veel wrevel. In de belasting zat zelfs een oorlogsbijdrage als tegenmoetkoming ten behoeve van de voor de oorlog 1830-1839 gemaakte kosten. De Limburgers moesten dus meebetalen voor een oorlog die tegen henzelf gevoerd was!

HOOFDSTUK 2. INGENIEUR DER MIJNEN F. BÜTTGENBACH.

In "Kerkrade onderweg", een uitgave van de Historische Kring Kerkrade jaargang 1993, wordt de persoon Franz Joseph Büttgenbach beschreven door J.F. Driessen. De biografische delen van onderstaande levensbeschrijving komen grotendeels uit dat artikel.

De naam Büttgenbach heeft in Kerkrade een vertrouwde klank. Franz Joseph Dionis Büttgenbach en zijn zoon Franz Sebastian Maria waren beiden mijnbouwkundigen. Franz Joseph werd op 8 april 1786 geboren in Pley zu Badenberg als zoon van de directeur van een steenkoolmijn. Hij studeerde in Linnich en Aken tijdens de Franse heerschappij en behaalde in 1807 zijn ingenieursdiploma en in 1808 zijn diploma als landmeter eerste klasse. Hij heeft in deze hoedanigheid tussen 1808 en 1811 voor de Franse keizerlijke regering verschillende landmetingen verricht in de Eifel en in het Rijn-departement bij Düsseldorf.

Op 15 januari 1812 nam hij de leiding, de rekeningsvoering en taak van mijnmeter op zich (het uitzetten van de concessiegrenzen) van de onder de Mijnbouwmaatschappij Ath vallende steenkoolmijn te Kohlscheid. Hij moest in deze functie op meerdere plaatsen geld inkasseren en uitbetalen. Daarom was hem ook een paard ter beschikking gesteld. In 1813 bewees hij dat hij zijn mannetje kon staan, toen hij op zijn thuisreis overvallen werd. Zittend op zijn paard sloeg hij een van de overvallers met de buidel zilvergeld neer en kon vluchten. Sindsdien ging hij altijd gewapend op pad.

Na 14 jaar in verschillende betrekkingen in de mijnbouw werkzaam te zijn geweest, trad hij op 1 juli 1826 als Ingenieur - Directeur in dienst bij de Domaniale Mijn die in Kerkrade opgestart werd. Uit de naam van de mijn blijkt dat deze een domeinbezit van de staat was. Büttgenbach ging in Holz wonen. Onder zijn leiding werd de mijn volledig gemechaniseerd met stoomkracht. In 1842 leek de mijn door grote problemen met binnendringend water gesloten te moeten worden. Kommissies van geraadpleegde deskundigen uit Nederland, België en Pruisen waren van mening dat de mijn niet meer te redden was. Büttgenbach evenwel ontwierp een houten dam en wist te bereiken dat zijn plan uitgevoerd werd. Dit voor onmogelijk gehouden karwei nam 8 maanden in beslag. De dam bleek prima te functioneren en werd dan ook alom als een meesterwerk beschouwd. De prestatie van Büttgenbach werd door de Staat der Nederlanden gehonoreerd met openlijke dankbetuigingen en een flinke geldelijke beloning.

J.F. Driessen beschrijft verder dat de Staat der Nederlanden in die dagen weinig aanleg en begrip toonde voor de mijnbouw. Büttgenbach, die de volledige verantwoordelijkheid voor de Domaniale Mijn droeg, moest Rijsendael als "directeur" naast zich dulden. De laatstgenoemde persoon

zou niet veel anders doen dan de opbrengsten van de mijn inkasseren en die aan de gouverneur in Maastricht overhandigen.

Deze toestand bleef gehandhaafd tot de Belgische revolutie in 1830. Limburg, en dus ook de Domaniale Mijn, ging toen mee over naar de nieuwe staat België. Deze wisseling van de "wacht" zou volgens Driessen voor Büttgenbach niet onwelkom geweest zijn, omdat hij nu dacht te maken te krijgen met een regering die meer begrip zou hebben voor de mijnbouw. Er kwam echter niet veel verbetering in de situatie. De Belgische regering plaatste Büttgenbach ook onder "toezicht" van, volgens eerdervermelde auteur, ter zake ondeskundige personen. De Administration des Mines te Luik hield toezicht op de ontginning door de Domaniale Mijn en de mijntjes Neuprick en Bleyerheide.

Koning Willem 1 weigerde, zoals we zagen, tot 1839 de scheiding te accepteren. De toekomst van Limburg en dus ook van de mijn bleef in het ongewisse. De Belgische staat was niet zeker van het blijvend bezit van de provincie en deed dan ook niet veel aan verbetering, onderhoud en de instandhouding van haar Limburgse bezittingen. Zij probeerde de mijn zoveel mogelijk te gelde te maken zonder rekening te houden met de gevolgen voor de toekomst. Dit leidde al in 1834 tot grotere problemen in de mijn. De functie van Büttgenbach was volgens Driessen in deze moeilijke jaren niet te benijden. Meerdere malen kwam het voor dat er geen geld was voor de lonen van de arbeiders. Als er zich weer een of andere politieke noodsituatie voordeed dan verdwenen de zogenaamde "direkteuren" en kon Büttgenbach de "kolen weer uit het vuur halen". Deze situatie duurde tot 1839. Toen werd Limburg weer Nederlands. De Belgen lieten de mijn in een zorgelijke toestand achter. In 1839 verschoont met de overgang naar de Staat der Nederlanden ook Rijsendael opnieuw ten tonele. Deze werd weer boven Büttgenbach geplaatst en de situatie was weer zoals in 1830.

De Nederlandse staat stelde zelf een Ingénieur des Mines aan. Met ingang van 1 juli 1839 werd de voorlopige waarneming van de functie van Ingenieur der Mijnen in het Hertogdom Limburg opgedragen aan Büttgenbach. Hij kreeg toen eveneens het toezicht over de mergelgroeves in zijn takenpakket. Hij bleef tevens in functie als Ingenieur-Directeur van de Domaniale Mijn. De benoeming tot Ingenieur der Mijnen werd pas bekrachtigd door een Koninklijk Besluit d.d. 6 juni 1841. Büttgenbach was destijds de enige functionaris van de dienst van het Mijnwezen en had als standplaats Kerkrade. Voor deze bijbaan ontving hij een toelage van f 250,- per jaar. Uit de verschillende wetten, reglementen en besluiten blijkt, dat oorspronkelijk aan de dienst van het Mijnwezen meer een adviserende dan een controlerende taak werd toegedacht, terwijl daarnaast deze dienst ook op fiscaal gebied een belangrijke taak had.

Deze dubbelfunctie zou veel problemen gaan opleveren voor onze hoofdpersoon. De Ingenieur-Directeur van de Domaniale Mijn moest namens de overheid toezicht uitoefenen op de naleving van de Mijnwet in

de mijn waar hijzelf werkzaam was. Bovendien moest hij dit ook bij de concurrentie doen. De staat had tot nu toe vaker blijk gegeven weinig "kaas gegeten" te hebben van de mijnbouw. Uit het in dit thema-nummer beschreven verhaal zal blijken dat men het de eerste tijd ook moeilijk gehad heeft met het ontwikkelen van een effectief beleid ten aanzien van de mergelwinning.

De moeilijke positie wordt al duidelijk in de eerste brief die opgenomen is in "Mines Correspondence". Deze brief d.d. 3 augustus 1839 wordt nog ondertekend als "Conducteur des Travaux des Houillères Domaniales", dit terwijl hij al sinds 1 juli 1839 voorlopig benoemd is als Ingenieur der Mijnen in het Hertogdom Limburg. Büttgenbach verzoekt de "Buitengewoon Commissaris" -er was immers na de hereniging met Nederland nog geen gouverneur benoemd- de werkzaamheden in de mijn Prick onder het toezicht van het Gouvernement te plaatsen. Dit om te voorkomen dat de naburige mijn (lees Domaniale Mijn) schade berokkend zou worden door de werkzaamheden in de Neuprick. In laatstgenoemde mijn had men al gedurende lange tijd zeer grote problemen met binnendringend water. Deze brief illustreert duidelijk dat Büttgenbach vanaf het aanvaarden van zijn functie als Ingenieur der Mijnen door deze combinatie van banen in een heel moeilijke, zo niet onmogelijke positie terecht was gekomen. Tijdens de periode waarin hij als Ingenieur der Mijnen van het hertogdom functioneert zal hij nog zeer vaak protesteren tegen zaken die volgens hem in strijd zijn met de Mijnwet en een gevaar vormen voor de werklieden, naburige steenkolenmijnen en de openbare orde. Vanwege deze zaken heeft hij zelfs gedurende langere tijd het werk in de Neuprick stil laten leggen. Uit de correspondentie blijkt verder dat hij zich zorgen maakte voor de werkgelegenheid op de Domaniale Mijn door de concurrentie van de Neuprick.

Naast de problemen die de dubbelfunctie met zich meebracht heeft de overheid verder het toezicht op de talrijke mergelgroeves die het Hertogdom Limburg rijk was behoorlijk onderschat. De mergelwinning was tot op dat moment overgeleverd aan de willekeur van de eigenaren, de exploitanten, de gemeenten en de "vrije blokbrekers". In de ongestructureerde situatie, zoals die zich toen voordeed, was deze part-time functie al bij voorbaat tot mislukken gedoemd.

Uit correspondentie blijkt dat Franz Joseph Büttgenbach in 1840, vlak na het aanvaarden van zijn voorlopige benoeming, een gesprek heeft gehad met gouverneur Gericke van Herwijnen betreffende de exploitatie van de groeves die onder de Mijnwet van 1810 zouden vallen. De gouverneur was toen volgens Büttgenbach van mening dat deze wet niet van toepassing zou zijn op mergelgroeves. Dit gesprek zal in het verdere verhaal een grote rol gaan spelen!

Op 24 september 1841 ontvangt Büttgenbach een brief van de gouverneur betreffende een besluit van de minister van Binnenlandse Zaken over de uitleg van de Mijnwet m.b.t. de daarin vastgelegde

"bezoeken" van de groeves. "Regelmatische bezoeken" moesten vanaf die datum uitgelegd worden als "bezoeken of inspecties die geregeld zouden worden door de gemeentes". Hiertoe moest een verzoek gedaan worden aan de gouverneur die dan de Ingenieur der Mijnen opdracht zou geven tot de gewenste inspectie.

Op 30 april 1842 schrijft Büttgenbach een brief aan het Hertogdom Limburg. Hij voldoet daarmee aan een verzoek tot rapportage van de mijnwerkzaamheden in het hertogdom. Hierin levert hij kritiek op de gang van zaken in de mergelgroeves. Hij schrijft: *"De andere mijnexploitaties in het hertogdom zijn mergelgroeves (carrières de bloc de marne). Men vindt ze in de gemeente Valkenburg, Gronsveld, te Maastricht ("le Petersberg") en in andere gemeenten in de buurt. De exploitaties in de genoemde groeves zijn talrijk, de exploitanten hebben noch vergunning noch reglement. Men exploiteert gewoonlijk gedurende de winter. Ieder die het wil, zoekt zich een plek in de ontzettend grote gangenstelsels om op zijn eigen manier te exploiteren, zonder geometrisch plan, zonder opmeting van de werkzaamheden. De exploitatie van de mergel zou tot een goede handel uit kunnen groeien als de spoorweg ingeschakeld zou worden en als men plattegronden en een goed reglement zou hebben"*. De geschiedenis leert dat het hertogdom deze opmerkingen zich pas na 1851 ter harte heeft genomen .

Toen Rijsendael in 1844 stierf, kreeg de 58-jarige Büttgenbach eindelijk de algehele daadwerkelijke leiding over de Domaniale Mijn. Deze functie had hij volgens Driessen in werkelijkheid al die tijd al gehad, maar dit werd dan nu ook officieel bekrachtigd. Het beschikbare budget, als het al op tijd uitbetaald werd, was volgens een correspondent van "le Journal du Limbourg", in een artikel d.d. 20 februari 1846, nauwelijks toereikend voor de controle der steenkolenmijnen. Voor eventuele verdere "uitstapjes" in de richting van de vele mergelgroeves die Limburg rijk was, zou er weinig of geen ruimte zijn. Tussen 1846 en 1851 heeft Büttgenbach vele malen tevergeefs verzoekt om uitbetaling van de toelage voor de functie van Ingenieur der Mijnen. Ik kom hier in hoofdstuk 10 nog op terug.

Driessen beschrijft Franz Joseph Büttgenbach verder als een zeer ernstige en weinig spraakzame man. De hardhorigheid die zich bij hem vanaf zijn veertigste ontwikkelde zal daar zeker aan hebben bijgedragen. Hij was erg terughoudend. Alhoewel de fotografie toen al ontwikkeld was, bestaat er helaas geen afbeelding van hem. Hij heeft zich gewoon nooit willen laten portretteren. Hij schijnt op oudere leeftijd een grote gelijkenis vertoond te hebben met Generaal - Veldmaarschalk von Moltke. Hij was erg geliefd bij de arbeiders die onder zijn leiding gewerkt hebben. Hij ging nooit prat op zijn prestaties. Hij was, volgens Driessen, eerder te bescheiden en had eventueel meer kunnen bereiken als hij, met name bij de regering, duidelijker zijn eisen gesteld had.

Op 2 maart 1851 kreeg Büttgenbach bij Koninklijk Besluit eervol ontslag uit zijn functie van "Ingenieur der Mijnen". Op 1 december 1851 is hij, terwijl hij nog de leiding had over de Domaniale Mijn, plotseling op 65-jarige leeftijd overleden.

foto 3: Franz Joseph Büttgenbach zou volgens de overlevering op oudere leeftijd erg geleken hebben op de hier afgebeelde generaal Helmuth K. B. van Moltke (1800-1891).

De naamplaat van zijn grafsteen werd in 1975 aangebracht tegen de muur van de Lambertuskerk te Kerkrade. De tekst hierop luidt:

" R.I.P.
 Ter herinnering aan onze geliefde echtgenoot en vader
 Franz Joseph Büttgenbach
 geboren te Bardenberg 1786
 gestorven te Kerkrade 1851
 als directeur van de Domaniale Mijn"

Büttgenbach is de eerste door de Staat der Nederlanden benoemde Ingenieur der Mijnen die belast was met het toezicht op de onderaardse mergelgroeves.

HOOFDSTUK 3. INSTORTING TE VALKENBURG.

In "le Journal du Limbourg" van 1 januari 1846 wordt melding gemaakt van een grote instorting die zich in een mergelgroeve in Valkenburg heeft voorgedaan. De auteur van dit krantartikel is van mening dat de gevolgen van de instorting rampzalig hadden kunnen zijn. Hij beschrijft dat er een aantal dagen voorafgaand aan de instorting al voortekenen waren waargenomen door de in de groeve aanwezige blokbrekers. Het merendeel van hen was hiervan dermate onder de indruk geweest dat ze hun werk verlaten hadden. In de morgen van 18 december waren de nog aanwezige blokbrekers geschrokken door hevig gekraak. De geluiden volgden elkaar snel op. Geschrokken hadden ze hun werkplek en de groeve verlaten. Enkele ogenblikken daarna heeft de instorting plaatsgevonden.

De krant meldt dat aan de oppervlakte al een terrein van ongeveer 800 vierkante meter verzakt is. Diepe scheuren in de nabijheid van de verzakking zijn volgens de auteur een teken dat er zich nog meer instortingen kunnen gaan voordoen. De gemeenteweg zou door de instorting onbegaanbaar geworden zijn. Het wegdek vertoont volgens het artikel diepe scheuren en gebruik van de weg zou gevaarlijk zijn. Het zou volgens de journalist wenselijk zijn om gepaste maatregelen te nemen die ergere ongevallen in de toekomst zouden kunnen voorkomen. De instorting is volgens hem te wijten aan de onvoorzichtigheid van de blokbrekers die wilden profiteren van voor hen gunstige en snelle breekwerkzaamheden.

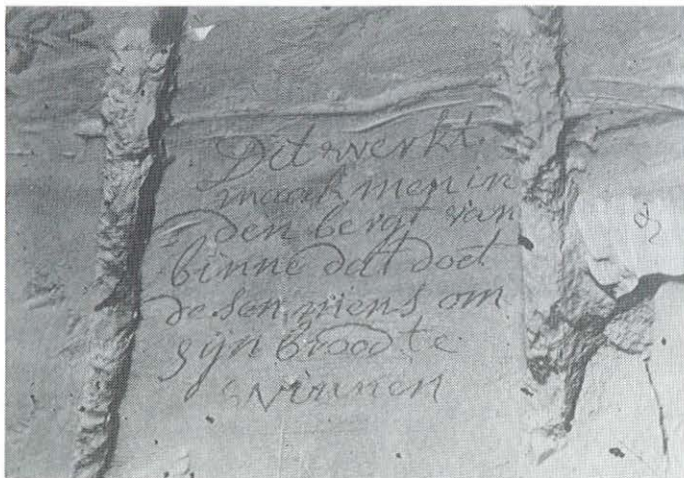

foto 4: "Dit werkt maak men in den berg van binne dat doet desen mens om sijn brood te winnen." Opschrift in de Zonneberg.

De auteur plaatst een volgende kritische noot door te melden dat toezicht bij deze werken werden gehouden door.....geen enkele bevoegde instantie! Het is volgens hem dan ook zeer verwonderlijk dat men niet al veel eerder grotere ongelukken heeft moeten betreuren. Hij vindt het verder erg jammer dat nu gedurende langere tijd meerdere familievaarders van hun bestaansmiddelen beroofd zullen worden. De instorting heeft volgens hem de exploitatie van de enige grondstof die in deze regio als bouwmiddel gebruikt wordt onmogelijk gemaakt. Hij vermeldt ook dat het dubbel te betreuren is dat de gebeurtenis heeft plaatsgevonden binnen het winterseizoen. Dan wordt normaal gesproken veel mergel gebroken. Gedurende de winter is de exploitatie van de mergelgroeve de enige bron van inkomsten voor de blokkbrekers die anders gedurende dit seizoen werkloos zijn.

De auteur maakt dan de volgende kritische opmerkingen:

- * Hij hoopt dat deze gebeurtenis de aandacht trekt van de overheid en hen zal overtuigen dat het hoog tijd is om op een doeltreffende wijze de uitvoering van de Mijnwet, welke voor deze kwestie van toepassing zou zijn, te waarborgen.
- * Dat men gepaste maatregelen zal nemen om de eigenaren van de bovengrond het onbeschadigde behoud van hun bezittingen te waarborgen.
- * Dat men in de toekomst zal waken over een goed geregelde exploitatie van de "regionale rijkdom". Als de huidige gang van zaken gecontinueerd wordt, zal die anders verloren gaan.
- * Dat men zoveel mogelijk geëigende maatregelen gaat voorschrijven om ongelukken te voorkomen, daar werklieden levend begraven zouden kunnen worden.
- * Toekomstige werkzaamheden zullen volgens de journalist verricht moeten worden met een strikte naleving van de Mijnwet van 21 april 1810 waarbij de lacunes in deze wet opgeheven dienen te worden.

Het kranteartikel wordt besloten met de volgende opmerking: "Aangezien het handelt over een kwestie van menselijkheid en publieke verantwoordelijkheid, moet men geloven dat deze motieven voldoende zullen zijn voor de spoedige aandacht van de betreffende instantie".

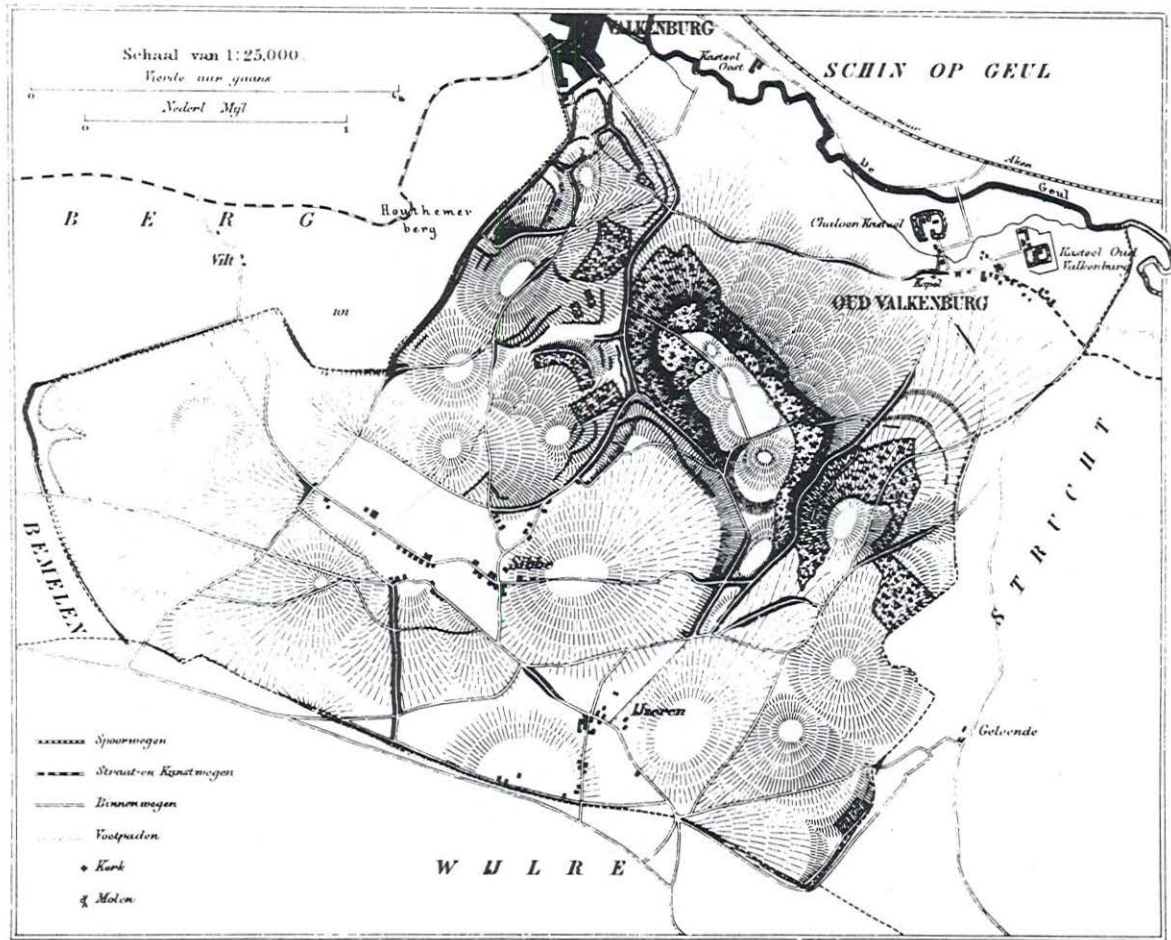
HOOFDSTUK 4. ACTIE VAN DE INGENIEUR DER MIJNEN.

Reeds op 24 november 1845, dus vóór de instorting had plaatsgevonden, schreef Büttgenbach een brief aan de burgemeester van Valkenburg. Hij gaf aan dat hij vernomen heeft dat er zich een aardverzakking heeft voorgedaan door onderaardse werkzaamheden t.b.v. exploitatie van mergelblokken. Hij verzocht dan ook als Ingenieur der Mijnen op de hoogte gebracht te worden van dat voorval. Hij voegde er aan toe dat de mijnen (lees groeves) onder de Mijnwet vallen.

Op 1 januari 1846 schrijft Büttgenbach een brief aan de gouverneur waarin hij melding doet van het voorval in Valkenburg. Hij geeft aan dat hij inmiddels een verslag van de burgemeester ontvangen heeft. Ondanks het feit dat het ongeval geen mensenlevens gekost heeft zal hij toch naar Valkenburg gaan om proces-verbaal op te maken. Hij voelt "de bui hangen" want hij schrijft: *"Ik durf niet nalaten om de aandacht van zijne Excellentie te vestigen op het feit dat mijn functie als Ingenieur der Mijnen door een beschikking van de gouverneur d.d. 3 oktober 1841 is beperkt tot inspecties waarvoor opdracht gegeven wordt door de gouverneur. In afwachting van uw opdracht zal ik me zonder uitstel naar Valkenburg begeven om me op de hoogte te stellen van het gebeurde en U zodoende gedetailleerde inlichtingen kunnen verschaffen"*.

Op 15 januari 1846 richt de Ingenieur der Mijnen Franz Joseph Büttgenbach een brief aan de gouverneur van het Hertogdom Limburg betreffende de in "le Journal du Limbourg" besproken instorting in Oud-Valkenburg. Hij geeft aan dat hij op 8 januari naar Valkenburg is gegaan om het voorval te onderzoeken en tevens om getuigen te horen. Hij blijkt behoorlijk onder de indruk van de gevolgen die de instorting bovengronds te zien geeft. Hij trof ter plekke burgemeester Quadvlieg aan. Deze gaf leiding aan een aantal werklieden die met herstelwerkzaamheden bezig waren aan de gemeenteweg richting Oud-Valkenburg die gedeeltelijk onbegaanbaar geworden was. Volgens de burgemeester waren de eerste verschijnselen van de instorting op 18 december 1845 door enkele zichtbaar geworden scheuren aan de oppervlakte. Op 8 januari heeft de instorting zich heviger gemanifesteerd door verzakkingen aan de oppervlakte. Büttgenbach heeft de heer Radermaekers, burgemeester van Oud-Valkenburg, nog geraadpleegd voor noodzakelijke informatie. De beschadigde bovengrond bevindt zich op het terrein van de gemeente Oud-Valkenburg, de percelen behoren toe aan de gemeente en aan Dhr. Mulders die in Valkenburg woont. Het perceel van de gemeente is gesitueerd bij de ingang van het ingestorte gangstelsel. De instorting strekt zich uit langs de heuvelrug over de volledige lengte van de gemeenteweg richting Oud-Valkenburg. De ingenieur vermeldt dat de grond van weinig waarde is aangezien het hier geen landbouwgrond betreft.

kaart 2: Het grondgebied van de gemeente Oud-Valkenburg.

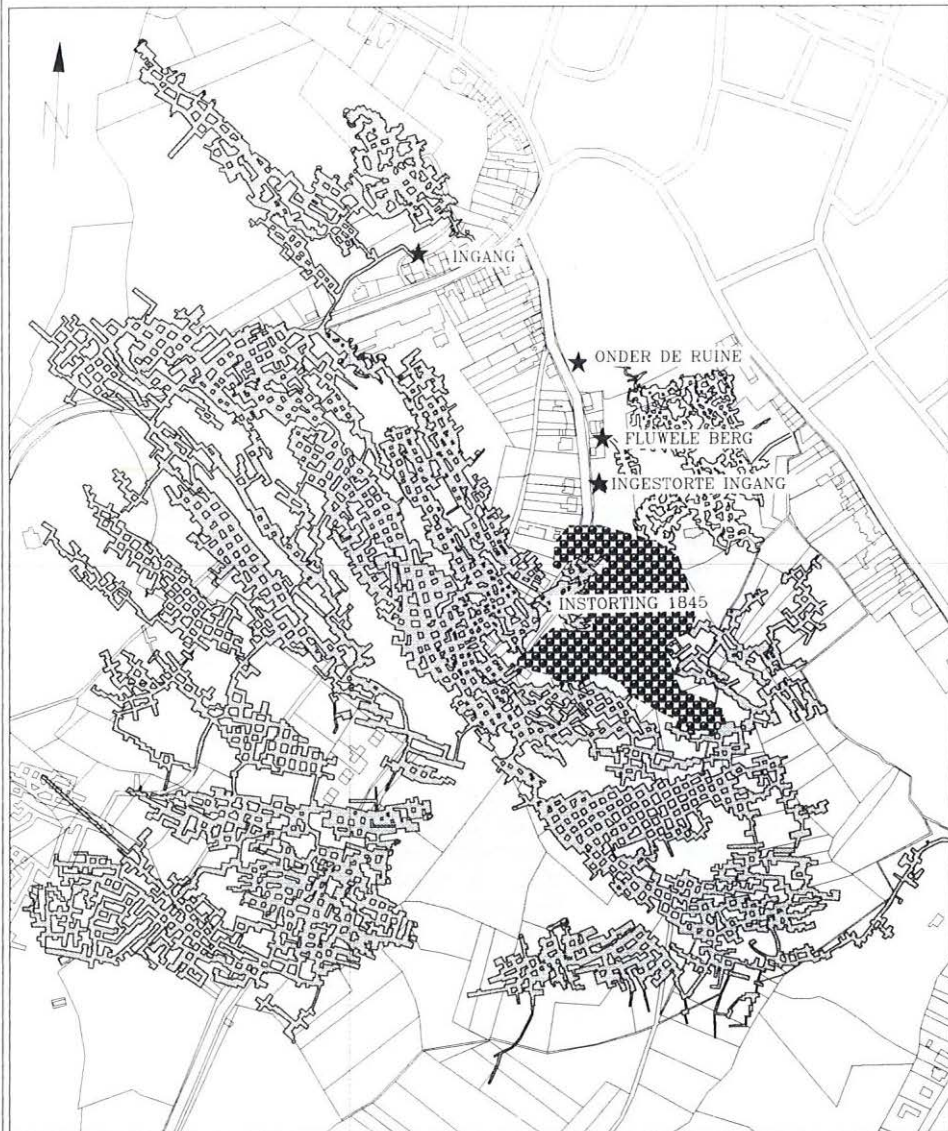
Het andere grondstuk van Chrétien Mulders daarentegen is wel landbouwgrond die al gedurende meerdere jaren gecultiveerd wordt. De eigenaar is van plan om de gemeente Oud-Valkenburg aansprakelijk te stellen voor de geleden schade. De burgemeester van laatstgenoemde gemeente is echter van mening dat zijn gemeente niet verplicht is om de schade te vergoeden aangezien de werkzaamheden die de schade veroorzaakt hebben niet verricht zouden zijn ten bate van de gemeente maar van de werklieden zelf. Deze hebben, volgens de burgemeester, hier mergel gebroken om in hun levensonderhoud te voorzien. De gemeente zou hier geen ander belang bij hebben dan een kleine vergoeding per gebroken blok ten behoeve van het vervoer over de gemeenteweg. Deze vergoeding zou hooguit drie of vier gulden per jaar bedragen.

Het is volgens Büttgenbach problematisch om het ongeval alleen toe te schrijven aan de werklieden die er momenteel werkzaam zijn. Het kan net zo goed zijn dat vroegere werkzaamheden ook al schade aangebracht hebben, ondanks het feit dat de eerder uitgebroken galerijen meer dan een eeuw standgehouden hebben. Hier kan volgens hem aan gedacht worden, want de instorting heeft zich niet alleen voorgedaan op de plaats waar men in die dagen blokken aan het breken was, maar ook in andere delen, in oude werken. De werken binnen de berg hebben op een aantal plaatsen twee etages. Volgens dhr. Radermaekers zijn de werklieden begonnen met het exploiteren van de onderste étage om te kunnen profiteren van de lagere vervoerskosten. Men denkt dat het ongeluk veroorzaakt is doordat die werkzaamheden de oudere bovenétage in ernstige mate ondermijnd hebben.

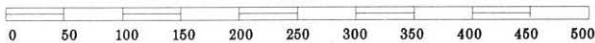
De andere galerijen die Büttgenbach over een afstand van meer dan 700 meter heeft doorlopen -tot op een punt vanwaar hij de instorting aan de binnenzijde heeft waar kunnen nemen- zijn nog in goede staat ondanks het feit dat ze al meer dan een eeuw oud zijn. In zijn verslag schrijft hij dat hij niet meer in staat is geweest om de werkzaamheden te beoordelen die op de dag van de instorting verricht zijn. Deze plek is niet meer te bereiken omdat zij onder een aardstorting bedolven is. Hij is van mening dat de aan de oppervlakte veroorzaakte schade niet al te groot is omdat de verzakking het bewerken van de grond niet in de weg zou staan.

Büttgenbach concludeert dat de verzakking niet natuurlijk kan zijn ontstaan omdat de oppervlakte tot op een behoorlijke diepte verzakt is. De scheuren zouden volgens hem spoedig verdwijnen door de bewerking van de grond. De schade is volgens hem veroorzaakt door breekwerkzaamheden in de in de ondergrond gelegen groeve. Hij benadrukt in zijn verslag dat het grote euvel binnen de exploitatie van de mergelgroeves gelegen is in het feit dat het helaas voor iedereen mogelijk is breekwerkzaamheden te ondernemen zonder toestemming. Er is mergel gebroken ten behoeve van eigenaren van de bovengrond. Er zijn ook breekwerkzaamheden verricht door werklieden op grondgebied van een ander. Büttgenbach geeft aan dat geen enkele exploitant de verplichting heeft om te voldoen aan de Mijnwet van 21 april 1810.

VALKENBURGER GROEF

Meter

kaart 3: Valkenburger groef.

Het "vrije werk" dat door de werklieden verricht is om in hun levensonderhoud te voorzien is nooit voor iemand aanleiding geweest om hier tegen op te treden, niet gedurende de Franse overheersing, de Nederlands-Belgische periode en ook niet tijdens de Belgische periode.

Büttgenbach vermeldt het door mij eerder aangehaalde gesprek dat hij in 1840 heeft gehad met gouverneur Gericke van Herwijnen betreffende de exploitatie van de groeves die onder de Mijnwet van 1810 zouden vallen. Hij kreeg toen de verzekering dat deze wet niet van toepassing zou zijn op mergelgroeves.

Hij vermeldt verder dat hij in 1840 een gesprek heeft gehad met het gemeentebestuur van Oud-Valkenburg over de exploitatie van de mergelgroeve. Men heeft hem toen verzekerd dat men aan Gedeputeerde Staten een voorstel zou doen voor een reglement betreffende de exploitatie van groeves. Het lijkt volgens de ingenieur dat de zaken niet al te serieus opgenomen zijn want toen hij, vastbesloten om de zaak te bespoedigen, om een copie verzocht, heeft hij ondanks beloftes deze niet ontvangen.

Büttgenbach vermeldt in dit schrijven nogmaals dat hij zeer onder de indruk is van de instorting die zich in Valkenburg heeft voorgedaan. De exploitanten van de mergelgroeves en de grondbezitters zien volgens hem in ieder geval nu de noodzaak om herhaling van een dergelijke calamiteit te voorkomen. Daarnaast is het volgens Büttgenbach wenselijk om de "vrije exploitatie" te verbieden en de exploitanten een door het openbaar bestuur goedgekeurd reglement op te leggen. Met dit doel voor ogen neemt hij dan ook de vrijheid om zijn advies voor te leggen aan de gouverneur om zo te komen tot een reglement.

Hij verzoekt de gouverneur om de burgemeesters van de gemeentes waar groeves in exploitatie zijn te sommeren:

- 1 Een reglement te ontwerpen dat de tot nu toe gevolgde regels bevat betreffende de "vrije exploitatie" zoals die al gedurende jaren geldt.
- 2 Een overzichtsstaat te maken betreffende:
 - a. Het aantal ingangen binnen de gemeente van groeves die in exploitatie zijn.
 - b. Daarbij aan te geven of de bezitter van de bovengrond zelf exploiteert, anderen met zijn toestemming laat breken of dat dit zonder zijn toestemming gebeurt.
 - c. De naam en het adres van de persoon die de leiding heeft over de werkzaamheden of tot wie men zich kan wenden.
 - d. Het aantal ondernemers dat één en dezelfde ingang gebruikt. Daarnaast wil hij graag vermelding van naam en adres van de betreffende ondernemers.

Büttgenbach stelt dat als het Hertogdom Limburg eenmaal in het bezit is van de reglementen van de verschillende gemeentes dat deze dan onderzocht en vergeleken kunnen worden. Er zal volgens hem gezorgd

moeten worden dat ze in overeenstemming gebracht worden met de geldende Mijnwet.

Büttgenbach laat het niet hierbij wat betreft het ondernemen van actie n.a.v. de instorting. Hij stuurt op 29 januari 1846 ook een brief naar burgemeester Quadvlieg van Valkenburg. Hij verzoekt daarin de burgemeester om kennis te nemen van het blokbreekreglement dat hij ook aan de burgemeester van Oud-Valkenburg aanbevolen heeft. Hij stelt er prijs op om het, vergezeld van de door de burgemeester nodig geachte veranderingen, retour te ontvangen. Hij vraagt de burgemeester, indien deze er nog zaken aan wil toevoegen, hem dit te laten weten. Verder verzoekt hij de burgemeester om de volgende vragen te beantwoorden:

- 1 Hoeveel exploitaties telt men in Oud-Valkenburg waarvan de exploitanten eigenaar zijn van de bovengrond?
- 2 Hoeveel werklieden zijn er per exploitant gedurende de winter en gedurende de zomer werkzaam?
- 3 Hoeveel ongebonden blokbrekers zijn er werkzaam in de winter en in de zomer?
- 4 Hoeveel schat de burgemeester de opbrengst aan blokken per jaar gemiddeld over alle exploitaties binnen de gemeente?
- 5 Zou de opbrengst aanzienlijk meer kunnen zijn als men voor het transport gebruik zou gaan maken van de trein?
- 6 Is de concurrentie welke door de "ongebonden" blokbrekers veroorzaakt wordt een grote belemmering bij het op een hoger peil brengen van de handel? Dit alles echter niet met de bedoeling om de blokbrekers hun werk te ontnemen!
- 7 Met hoeveel procent zou men in Valkenburg de prijs van de blokken kunnen verhogen om zodoende gelijk te kunnen komen met de kosten van het bouwen met bakstenen?
- 8 Hoe denkt de burgemeester over de mogelijkheid om per gemeente één of twee concessies te verlenen, dit evenwel zonder de werklieden hun werk te ontnemen?

De ingenieur besluit zijn schrijven met de vraag of de verzakking sinds het bezoek van hem nog groter geworden is of dat de situatie zich gestabiliseerd heeft.

HOOFDSTUK 5. INGEZONDEN BRIEF

In de editie van "le Journal du Limbourg" d.d. 20 februari 1846 verschijnt een ingezonden brief die gericht is aan de redacteur van de krant. De brief is verzonden vanuit Kerkrade, gedateerd op 15 februari en ondertekend met P. Hij is afkomstig van een correspondent van de krant en is een reactie op het artikel d.d. 1 januari 1846 dat in dezelfde krant verschenen is.

De schrijver van deze brief zegt dat hij met plezier gelezen heeft dat de krant de verantwoordelijke instanties aanbeveelt om de wet van 21 april 1810 van kracht te laten worden. Hij is van mening dat als deze wet inderdaad was toegepast het ongeval niet te betreuren geweest zou zijn. Volgens de schrijver van de brief benadeelt dit ongeval in eerste instantie ernstig de belangen van de eigenaar van de bovengrond en berooft het de blokkbrekers van hun werk. Hij plaatst verder een kritische kanttekening door te stellen dat de onuitvoerbaarheid van de Mijnewet de schatkist ook nog eens van zijn inkomsten berooft. Hij stelt dat het voor het toezicht beschikbare budget weliswaar gering is, maar dat de kwestie belangrijk genoeg is om ze niet helemaal te veronachtzamen.

De schrijver van de brief ziet een politieke oorzaak voor het probleem. Hij geeft aan dat er wat mis is met de heffing op delfstoffen. Het te besteden budget zou door de juiste toepassing van deze wettelijke heffing aanzienlijk verruimd kunnen worden. In het volgende stuk van zijn ingezonden brief motiveert de correspondent zijn uitspraak.

Sinds Limburg weer onder de regering van Nederland valt (juni 1839) is de firma James Cockeril eigenaar van de mijn Neuprick, gelegen op Duits grondgebied. De rechten op de bij wet geregelde heffingen komen echter toe aan de Staat der Nederlanden. Door een besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken is deze firma vrijgesteld van de jaarlijkse betalingen. De schrijver vindt dit een privilege dat klaarblijkelijk strijdig is met de bedoelde wet. Gezien de financiële toestand waarin het land zich bevindt, is hij van mening dat deze inkomsten niet genegeerd zouden mogen worden. Hij stelt dat het veel beter zou zijn dit geld te besteden voor financiering van het uit te voeren toezicht in de provincie, dan ze aan de eigenaren van de mijn Neuprick te schenken!

De correspondent eindigt zijn brief met de volgende opmerking:
"Door deze feiten openbaar te maken ter beoordeling van de niet bevoorrechte belastingbetalers, hoop ik voldoende de aandacht te kunnen trekken van de verantwoordelijke instantie, om in een nabije toekomst hen niet meer vergeetachtigheid of verstrooidheid van die aard te kunnen verwijten".

De journalist van "le Journal du Limbourg" haakt in op bovenvermeld schrijven en zegt dat de aard van de gesignaleerde feiten de krant heeft doen besluiten om informatie in te winnen over deze kwestie en de zo belangrijke vraag aandachtig te onderzoeken. De zekerheid dat de krant de juiste feiten ontvangen heeft, doet de journalist veronderstellen dat de autoriteiten niet voldoende op de hoogte zijn van de wetten, arresten en reglementen betreffende het bestuur en de wetgeving van de mijnen, open groeves (erts-groeves), steengroeven etc. Hij vindt het daarom ter zake doend om in de krant de voornaamste artikelen van de Mijnewet van 21 april 1810 te publiceren. Deze zijn te vatten onder de noemer van de twee hoofdzaken waarvan sprake is in de brief van hun correspondent, te weten het toezicht en de accijns die aan de staat betaald moet worden.

De hoofdzaken uit de gepubliceerde wetsartikelen uit de Mijnewet van 1810 worden hieronder beschreven. Artikel 47,48,49 en 50 handelen over de taakstelling en de verantwoordelijkheden van de Ingenieur der Mijnen. Deze dient te handelen onder de directe verantwoordelijkheid van de gouverneur. Uitgebreide aandacht wordt besteed aan wat de ingenieur moet doen als de exploitatie de veiligheid in gevaar brengt.

De journalist somt dan de volgende eisen op uit een ministeriële beschikking van 3 augustus 1810 behorende bij de betreffende de Mijnewet:

- * Steengroeves, die door middel van onderaardse galerijen geëxploiteerd worden, zijn onderworpen aan hetzelfde toezicht dan de mijnen.
- * Groeves die door middel van schachten of galerijen geëxploiteerd worden behoeven een zeer zorgvuldig en voortdurend toezicht.
- * Aantastingen van de rechten van de terreineigenaren dienen voorkomen te worden.
- * Er moet verhinderd worden dat de veiligheid van de werklieden in gevaar komt door een slechte exploitatiewijze.
- * De inspecteur en de groeveopzichters dienen deze mijnen volgens de beschikking dan ook zeer regelmatig te bezoeken.
- * Plattegronden en ontwerpen van geplande werkzaamheden dienen ieder jaar in januari of februari ingediend te worden bij de inspecteur.

De journalist vervolgt zijn artikel door op te merken dat als men zich beperkt tot het citeren van de brief van de correspondent, waarin deze stelt dat als men de voorschriften van de wet uitgevoerd had en als men toezicht had gehouden bij de werkzaamheden, dat men dan niet alleen het ongeluk bij Valkenburg had kunnen voorkomen, maar zelfs tal van andere instortingen voorkomen zou hebben. Hij is van mening dat door deze gang van zaken te continueren de exploitatie van de groeves waar mergelblokken uit gehaald worden niet

alleen voor de werklieden steeds gevaarlijker zal worden, maar ook voor de eigenaren van de bovengrond. Deze gang van zaken zal volgens hem uitdraaien op het duurder maken van een grondstof die zo algemeen en zo voordelig gebruikt kan worden in diverse bouwwerken. Door de wet juist te hanteren zou het openbaar bestuur zich in de toekomst de moeilijkheden van klachten en schadeclaims, zoals die zich nu voordoen, kunnen besparen. Recht op schadevergoeding kan men de eigenaren van de bovengrond nu eenmaal niet ontzeggen!

De journalist bespreekt in zijn artikel ook de wetsartikelen nr. 33 t/m 37 betreffende de heffingen op de delfstoffen. De hoofzaken hieruit volgen hieronder.

* De mijneigenaren dienen een vaste accijns van 10 francs per vierkante kilometer aan de staat te betalen. Verder dient er jaarlijks een heffing betaald te worden evenredig aan de produktie. Deze heffing wordt ieder jaar geregeld in de staatsbegroting maar zal echter nooit meer bedragen dan 5% van de netto produktie.

* Er moet een heffing van 10 centimes per franc betaald worden. De minister van Binnenlandse Zaken zal daarmee een fonds vormen om verliezen of ongevallen financieel op te kunnen vangen.

Bij het artikel staat nog een redactionele noot waarin vermeld wordt dat F. Büttgenbach, uitvoerder Domaniale Mijn, nu directeur, voorlopig begiftigd is met de functie van Ingenieur der Mijnen van Limburg.

De journalist merkt op dat het volgens de in de krant aangehaalde wetsartikelen dus buiten discussie is dat de mijneigenaren, en dus ook de eigenaar van de mijn Neuprick, de daarin bepaalde heffingen dienen te betalen. Vrijstelling van deze heffing is mogelijk voor mijnen die door ongelukken, door overmacht ontstaan, verlies lijden. Met deze vrijstelling zouden eventueel ook moeilijke werken gestimuleerd kunnen worden. Hij stelt dat er zich sinds 1839 niet zo'n situaties hebben voorgedaan en gezien de prima bedrijfsresultaten die door de mijn Neuprick gerealiseerd worden, vindt hij het privilege dan ook absoluut niet meer op zijn plaats. Hij vraagt zich dan ook af waarom een uitzondering of veel meer een dermate groot voorrecht, volledig in strijd met de wet, toegestaan wordt! Hij vraagt zich dan ook af waarom de voorschriften niet gehanteerd worden?

De journalist stelt verder dat in deze kwestie de goedkeuring van de gouverneur absoluut noodzakelijk geweest moet zijn! Deze staat volgens het keizerlijk decreet van 1810 immers onder het gezag van de minister van Binnenlandse Zaken en zal daarom dan ook dienen te handelen naar de adviezen van het bestuur der Mijnen (lees: Staatstoezicht op de Mijnen).

De journalist vervolgt het artikel door op te merken dat hij voor dit moment afziet om zijn gedachtengang betreffende dit ministeriële stuk,

dat dateert uit 1840, onder woorden te brengen. Hij bedoelt volgens mij hiermee het besluit waardoor de minister de mijn Neuprick deze bevoorrechte positie gegeven heeft. Volgens hem spelen de exploitanten van Neuprick hier tot op de dag van het verschijnen van de krant nog altijd mee! Het ministerie van Binnenlandse Zaken en de gouverneur van de provincie zouden volgens hem de wettelijke richtlijnen op moeten volgen. Hij drukt zich voorzichtig uit door te stellen dat het daar nu niet op lijkt. Hij hoopt verder dat degenen die de zaak aangaat in de toekomst de ministeriële richtlijn zullen opvolgen welke voorschrijft om vóór 15 februari van de eigenaren de aangifte van de produktie te vorderen, op basis waarvan de heffing berekend zal worden. Hij hoopt dat deze kwestie in de toekomst volgens de voorschriften afgehandeld gaat worden. Naast de mijn Neuprick is er volgens hem ook nog de mijn van Bleijerheide. Hij geeft aan dat er ten tijde van het verschijnen van de krant niet gewerkt wordt. Daar dienen echter wel heffingen betaald te worden!

De journalist besluit zijn artikel door op te merken dat hij door deze feiten publiekelijk te maken de aandacht hoopt te vestigen op een zaak die voor deze provincie belangrijk genoeg is!

HOOFDSTUK 6. REACTIE VAN BÜTTGENBACH.

Het artikel in "le Journal du Limbourg" van 20 februari 1846, waarin kritiek geleverd wordt op het toezicht en de toezichthoudende instantie, zorgt ervoor dat Büttgenbach zich aangesproken voelt. Omdat er nog altijd geen antwoord ontvangen is van de zijde van het Hertogdom Limburg op zijn schrijven van 15 januari 1846 richt hij een brief d.d. 10 maart 1846 aan de gouverneur en doet nogmaals verslag van zijn bevindingen in Valkenburg en legt tevens verantwoording af over zijn functioneren en uit zijn ongenoegen over de aan zijn adres geleverde kritiek.

Büttgenbach stelt in zijn schrijven dat hij vanwege het uitblijven van het antwoord nog steeds in onzekerheid verkeert of het hertogdom van plan is om de wanorde die er bij de exploitatie van talloze groeves heerst te voorkomen. Hij geeft aan dat hij niet verrast is door het artikel in de krant dat de verantwoordelijkheid voor het gebeurde legt bij de instantie die belast is met het toezicht bij de exploitatie van de groeves. Hij stelt dat de redacteur niet moet denken dat het bestuursapparaat niet op de hoogte is van de wetten en de uitspraken betreffende de exploitatie van de mijnen. Dat is volgens hem ook niet de fout. Hij concludeert, in mijn ogen terecht, dat door de opmerkingen die in het artikel gemaakt worden, men wel eens geneigd zou zijn om de Ingenieur der Mijnen van plichtsverzaking te betichten. Hij geeft aan dat het weliswaar niet zijn plicht is om te reageren op publieke aantijgingen. Hij vindt het echter wel noodzakelijk om de aandacht van zijn directe chef te vestigen op het schrijven van "Zijne Exelentie de gouverneur" d.d. 3 september 1841, nr. 49, afd. 3. en op de brief van de minister van Binnenlandse Zaken d.d. 24 augustus 1841, nr. 114 afd. 3.

Het zou volgens Büttgenbach belangrijk zijn om de beweegredenen aandachtig te overwegen welke geleid hebben tot die beslissing van de minister die niet in overeenstemming was met de Mijnwet. Via dit schrijven werden de regelmatige bezoeken, zoals bedoeld in de Mijnwet, gewijzigd in bezoeken of inspecties die geregeld zouden worden door de aangegeven gemeentes.

Dit heeft hem doen besluiten orders m.b.t. de inspectie van de exploitatie van groeves af te wachten. Hij heeft niet verzuimd de steenkoolmijnen regelmatig te bezoeken omdat zij in de omgeving van zijn woonplaats gelegen zijn. Verder geeft hij aan dat hij door zijn brief van 14 juli 1842 ook niet verzuimd heeft om de gouverneur te antwoorden op zijn voornoemde brief. In dat schrijven heeft Büttgenbach zijn ongenoegen geuit over het feit dat de Minister van Binnenlandse zaken zo weinig waarde hecht aan de functie van Ingenieur der Mijnen. Hij vindt het vreemd dat de opmerking van de minister bijna dezelfde opmerkingen betreffende het toezicht bevat dan de kritiek die gepubliceerd is in "le Journal du Limbourg". Omdat er nog verschillende zaken m.b.t. de mijnen

vertraging hebben opgelopen, vraagt hij een gesprek met de gouverneur aan.

Het gesprek en de twee brieven betreffende deze kwestie die hij op 15 januari en op 10 maart 1846 aan de gouverneur stuurt, hebben tot gevolg dat het hertogdom Limburg op 3 april 1846 een brief aan het plaatselijk bestuur van Valkenburg stuurt. Uit de inhoud van deze brief kan men concluderen dat het hertogdom de instorting niet wijt aan nalatigheid van Büttgenbach. Dit wordt in de brief als volgt geformuleerd: *"Op den 18 December en 7 January jl. hebben in de te oud Valkenburg bestaande mergelgroeven instortingen plaatsgehad, welke bij onderzoek gebleken zijn te moeten worden toegeschreven aan een gebrekkig en veronachtzaamd toezigt van wege het plaatselijk bestuur op de ontginning dier groeven"*.

De instorting te Valkenburg zorgt er tevens voor dat het hertogdom zich bewust wordt van zijn eigen in gebreke blijven en de conclusies die men daar uit dient te trekken. Dit staat als volgt verwoord: *"Het voorgevallenen heeft ons de noodzakelijkheid doen inzien om ter voorkoming van verdere gelijk-soortige onheilen, bij welke behalve het verlies van eenen natuurlijken rijkdom van het hertogdom en van een bestaansmiddel voor de arbeidende klasse, ook het leven van menschen grootelijks in gevaar wordt gebracht, en de boven gronden met gedeeltelijke vernieling worden bedreigd een meer opzettelijk toezigt van de in dit hertogdom aanwezige groeven, zoo als steen en mergelgroeven, te doen tot stand komen en de ontginningen derzelven, overeenkomstig de op dit stuk der mijnen en groeven bestaande verordeningen en onder anderen de wet van 21 april 1810, door eenen deskundigen te doen bewaken en besturen"*. Met de "deskundigen" wordt natuurlijk Ingenieur der Mijnen Büttgenbach bedoeld.

Om alvast een begin te maken met het nieuwe beleid worden alle gemeentes, waar exploitatie van een mergelgroeve verondersteld wordt, aangeschreven. Daarin verzoekt het hertogdom om een nauwkeurige opgave van alle bestaande steen- en mergelgroeven. Er dient zowel in aangegeven te worden welke nog in exploitatie zijn en welke verlaten zijn.

HOOFDSTUK 7. DE GROEVEN-INVENTARISATIE

Op 8 augustus 1846 stuurt Büttgenbach een brief aan de gouverneur waarin hij schrijft dat hij heeft voldaan aan de verordening van Gedeputeerde Staten d.d. 3 april 1846 en dat hij zijn schrijven vergezeld laat gaan van een uitgebreide bijlage. Deze bijlage is een verslag dat gericht is aan het College van Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg. Het verslag is getiteld: "*Carrière du Duché de Limbourg, État des Carrières & Règlement*". In zijn begeleidend schrijven vermeldt de ingenieur dat hij het jammer vindt dat hij nog altijd niet de gewenste informatie en de ontwerpen voor een blokbreekreglement van de betreffende burgemeesters heeft mogen ontvangen. Desondanks geeft hij aan dat hij in het vermelde verslag een aantal voorstellen zal doen die hem gepast lijken voor de exploitatie van de mergelgroeves in het hertogdom. Hij legt ze ter beoordeling voor aan de Gedeputeerde Staten om zo te komen tot een reglement.

Duché de Limbourg
Mines
Carrière Du Du-
ché de Limbourg
N° 71
État des Carrières
&
Règlement

foto 5: Detail van de titel van het verslag.

Hij is van mening dat het raadzaam is om geen concessies in de zin van de Mijnwet te verstrekken maar dat het beter zou zijn om vergunningen voor de duur van twee of drie jaar te geven. Deze vergunning zou alleen verlengd worden als de werkzaamheden niet in strijd zouden zijn met het openbare welzijn.

Büttgenbach geeft aan dat hij de voorkeur geeft aan exploitatie van gemeentewege. Daarmee wijst hij dus de "vrije blokbrekerij" af. Hij is van mening dat dan iedere eigenaar van de bovengrond naar evenredigheid schadeloos gesteld zal worden door de opbrengsten van de exploitatie. Hij wil de situatie nog verder beheersbaar maken door te stellen dat in iedere gemeente één groeve meer dan voldoende is om te voldoen aan de behoefte naar blokken. Bijzondere voorwaarden die niet algemeen toepasbaar zijn, dienen volgens hem vermeld te worden in de exploitatievergunning. Hierna vervolgt hij zijn schrijven met de bijlage:

"Carrière du Duché de Limbourg, État des Carrières & Règlement"

Dit unieke verslag bevat de inventarisatie van de in het voorjaar 1846 bij Büttgenbach bekende groeves in het Hertogdom Limburg. Hij bespreekt per gemeente de groeves en nummert ze. Meestal vermeldt hij de eigenaar van het perceel waar de ingang gelegen is met daarbij, voorzover bekend, de kadastrale gegevens. Verder geeft hij bij een aantal grotere groeves aan welke blokbrekers in de groeve werkzaam zijn, hoe de groeve er uit ziet, de kwaliteit van de mergel en eventueel de prijs van de blokken. Hij bespreekt de door hem beschreven groeves niet allemaal even uitgebreid. Van de groeves die hij bespreekt zijn er op het moment van de inventarisatie een aantal niet meer in exploitatie.

Ik heb ten behoeve van de leesbaarheid in dit artikel achter de door Büttgenbach gehanteerde nummers de naam van de groeves vermeld zoals ze nu bekend zijn. Dit was mogelijk door in de kadastrale leggers de percelen, waar volgens Büttgenbach in 1846 groeves gelegen zijn, te vergelijken met de huidige situatie.

Vooraf een paar gegevens uit de inventarisatie:

* Büttgenbach beschrijft in zijn verslag 35 mergelgroeves die in 9 verschillende gemeentes gelegen zijn en 2 kalksteengroeves waar in dagbouw gewerkt wordt.

* 24 Groeves zijn in privébezit en/of worden geëxploiteerd door privépersonen.

* Van de 24 groeves in privébezit, zijn er 11 in exploitatie en 13 verlaten.

* 11 Groeves zijn in het bezit van de gemeente en/of worden geëxploiteerd door de gemeente.

* Van de 11 gemeentegroeves zijn er 7 in exploitatie en 4 verlaten. Hierbij dient opgemerkt te worden dat er bij het verslag van de gemeente Cadier en Keer 4 zéér kleine groeves vermeld worden die ten tijde van de inventarisatie al niet meer in exploitatie zijn.

* In het verslag worden 35 mergelgroeves beschreven. Hiervan worden er 18 nog geëxploiteerd en zijn er 17 niet meer in exploitatie.

* In Oud-Valkenburg en in Sint Pieter was de burgemeester tevens eigenaar en exploitant van een aantal groeves.

Büttgenbach bespreekt in zijn verslag de volgende mergelgroeves:

GEMEENTE	BESCHREVEN MERGELGROEVE
Valkenburg	1. Groeve onder de Ruïne (van Wijngaarden 144)
Oud-Valkenburg	1. Sibbergroeve (van Wijngaarden 55) 2. Wilhelminagroeve (van Wijngaarden 146) 3. Groeve bij de Daelhemerweg (zonder naam)
Berg	1. Geulhemergroeve (van Wijngaarden 87) 2. Groeve Heide (van Wijngaarden 129) 3. Barakkengroeve (van Wijngaarden 83) 4. Plenkertgroeve (van Wijngaarden 76) 5. Valkenburgergroeve (van Wijngaarden 68)
Meerssen	1. Meersenergroeve (van Wijngaarden 163) 2. Leraarsgroeve (van Wijngaarden 91)
Sint Pieter	1. Sint Pietersberg, stelsel Zonnenberg (van Wijngaarden 8) 2. Sint Pietersberg, stelsel Slavante (van Wijngaarden 13) 3. Sint Pietersberg, Noordelijk stelsel (van Wijngaarden 1) 4. Groeve "De Schark" (van Wijngaarden 26) 5. Groeve "De Tombe" (van Wijngaarden 27) 6. De Maarendalgroeve (van Wijngaarden 101)
Vroenhoven	1. Groeve Theunissen 1 (van Wijngaarden 95) 2. Boschberggroeve (van Wijngaarden 28) 3. Fallenberggroeve (van Wijngaarden 97) 4. Muizenberggroeve, achter het kasteel (van Wijngaarden 99) 5. Muizenberggroeve (van Wijngaarden 99)

GEMEENTE	BESCHREVEN MERGELGROEVE
Cadier en Keer	1. Cadierdalgroeve 3 (van Wijngaarden 128c) 2. Mosterberggroeve (van Wijngaarden 108) 3. Schiepersberggroeve (van Wijngaarden 127) 4. Mettenberggroeve (van Wijngaarden 40, 40a, 41, 42, 42a) 5. Kleinberggroeve-Zuid (van Wijngaarden 110) 6. Keerderberggroeve (van Wijngaarden 46, 47 en 48)
Gronsveld	1. Groeve "De Hel" (van Wijngaarden 112) 2. Wijngaardsberggroeve (van Wijngaarden 49) 3. Varkensgatgroeve (van Wijngaarden 52) 4. Groeve "De Dolekamer" (van Wijngaarden 53 en 54) 5. Steinberggroeve (van Wijngaarden 116)
Bemelen	1. Koeleboschgroeve (van Wijngaarden 35) 2. Cluysberggroeve (van Wijngaarden 33)

Büttgenbach begint zijn verslag met de vermelding dat hij van Gedeputeerde Staten 2 reglementen ontvangen heeft m.b.t. de groeves in het hertogdom. Hij heeft zich in overeenstemming met dit schrijven naar de verschillende gemeentes begeven om zich uitgebreid op de hoogte te stellen van de exploitatiewerkzaamheden in de verschillende groeves die er zich bevinden en om er de nodige informatie in te winnen om te komen tot een ontwerp voor een geregelde exploitatie van die groeves. In het verslag beschrijft hij de groeves in de verschillende gemeentes in de volgorde zoals hij ze bezocht heeft.

Gemeente Valkenburg:

De ingenieur meldt dat in deze gemeente slechts één groeve in exploitatie is waar men mergelblokken uithaalt. In zijn verslag zet hij tussen haakjes de term "Maastrichtse kalksteen" erbij. Het betreft:

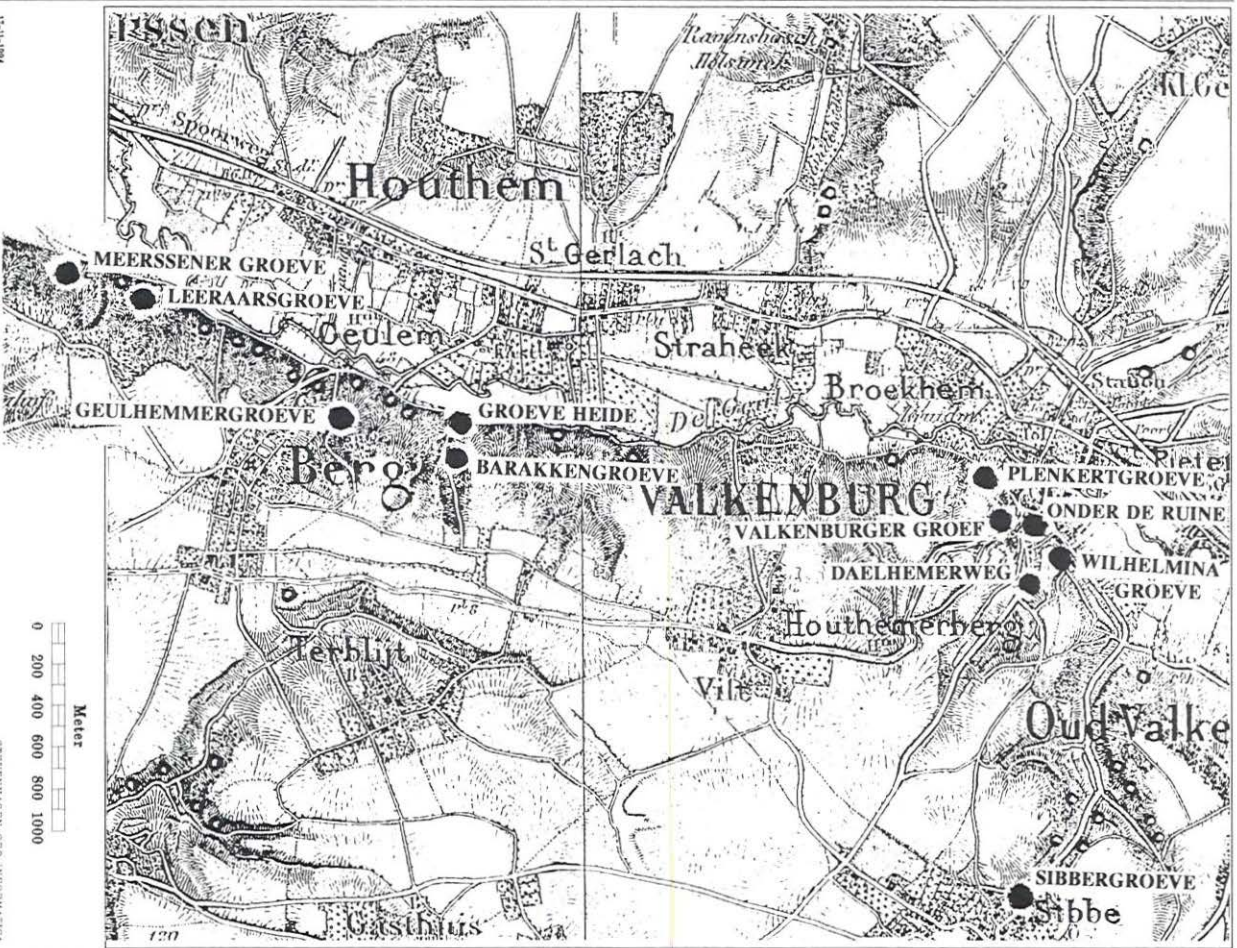
1. De "Groeve onder de Ruïne".

Volgens het verslag is deze groeve weer in exploitatie genomen door de baron de Villers Masbourg. De ingang is gelegen op grond van de exploitant, naast de ruïne van het oude kasteel. Tot nu toe is er weinig uitgewerkt. De mergelblokken zijn van een goede kwaliteit. De gangen zijn regelmatig gebroken. De eigenaar laat blokken breken ten behoeve van eigen gebruik.

In de groeve zijn de volgende 3 blokbrekers werkzaam:

- Joseph Pedelle uit Valkenburg.
- Jean Ramakers uit Valkenburg.
- Chretien Dorren uit Berg.

Büttgenbach vermeldt dat hij de blokbrekers voorlopig enkele maatregelen heeft voorgeschreven om ongevallen te voorkomen.

kaart 4: De groeves van Valkenburg, Oud-Valkenburg, Berg en Meerssen in beeld gebracht op een kaart uit die tijd. De door Büttingbach besproken groeves zijn met naam vermeld. Andere groeves zijn alleen gemarkeerd met een bolletje.

Gemeente Oud-Valkenburg:

Hier bestaan volgens het rapport twee mergelgroeves die op dat moment in exploitatie zijn.

1. De Sibbergroeve.

De ingang van die groeve is gelegen naast de gemeenteweg van Valkenburg naar Sibbe en is volgens het rapport gemaakt op een grondstuk dat eigendom is van een zekere Haassen. De onderaardse werken worden beschreven als zeer uitgestrekt. De kwaliteit van de mergelblokken is volgens het verslag een van de beste en de meest gezochte van het hertogdom. Deze blokken genieten voorkeur boven alle andere mergel voor waterbouwkundige werken. De prijzen van de blokken uit die grot, "Sibber blokken" genoemd, is ook veel hoger dan die van de andere groeves.

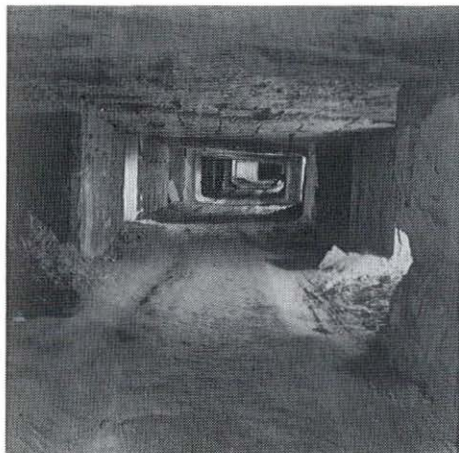

foto 6 en 7: Landschap Sibbergroeve

De mergellaag die in exploitatie is ligt bijna horizontaal en heeft een dikte van ongeveer twee meter. De laag die men er direkt onder aantreft is volgens de blokbrekers te hard om, met het oog op de actuele prijzen, winstgevend geëxploiteerd te kunnen worden. Deze groeve is volgens het rapport de enige waar men werkt door de mergelblokken rechthoekig te breken. De ervaring heeft geleerd dat de bovenste laag te hard en daardoor niet winstgevend te maken is. De onderste laag bevat een aanzienlijke hoeveelheid vuursteen die een grote belemmering vormen bij het blokbreken met behulp van de zaag.

De eigenaar van de grond waar de grottingang gelegen is ontvangt één cent per blok dat de groeve verlaat. Hij is verder verplicht om de ingang te onderhouden. Büttgenbach voegt er nog aan toe dat gezien het feit dat deze overweld wordt door de harde laag dit niet veel onderhoud zal vragen.

Omdat er helemaal geen plattegrond is van deze zeer uitgestrekte groeve, veronachtzaamt men volgens Büttgenbach 't bij de exploitatie voldoende rekening te houden met de situatie in de bovengrond. Men weet volgens hem niet op welke diepte men zich bevindt, onder wiens eigendom men werkt, of er zich gebouwen, huizen of waterlopen bevinden. Hij vermeldt dan ook in zijn verslag dat het vaker voorkomt dat de werken zich te kort bij de oppervlakte bevinden.

Büttgenbach verdeelt voor het overzicht de werken in deze groeve in drie verschillende secties.

De eerste sectie is in het midden gemarkeerd door de letter A. Zij wordt bezet door 4 blokbrekers te weten:

- 1 Guillaume Starmans uit Sibbe.
- 2 Gasp. Pluymakers uit Sibbe.
- 3 Phil. Cruywels uit IJzeren.
- 4 Laur. Hendricks uit Sibbe.

De tweede sectie is in het midden gemarkeerd door de letter B. Zij wordt bezet door twee blokbrekers.

- 1 Dominique Last uit Sibbe.
- 2 Hubert Last uit Sibbe.

Het midden van de derde sectie is gemarkeerd door de letter C en wordt bezet door drie blokbrekers, te weten:

- 1 Jaques Last uit Sibbe.
- 2 Jean Last uit Sibbe.
- 3 Joseph Gielissen uit Sibbe.

Sections différentes :

La première section a été marquée à la taille par la lettre A, elle est occupée par 4 ouvriers

- Savoir :*
- 1: Guillaume Starmans de Sibbe
 - 2: Gasp. Pluymakers
 - 3: Phil. Cruywels de Yzeren
 - 4: Laur. Hendricks de Sibbe

La section a été marquée à la taille par la lettre B, elle est occupée par 2 ouvriers

- Savoir :*
- 1: Dominique Last de Sibbe
 - 2: Hubert Last de Sibbe

La section a été marquée par la lettre C, elle est occupée par 3 ouvriers, savoir :

- 1: Jaques Last de Sibbe
- 2: Jean Last de Sibbe
- 3: Joseph Gielissen de Sibbe

2. De "Wilhelminagroeve".

Deze groeve ligt aan de gemeenteweg van Valkenburg naar Oud-Valkenburg. Büttgenbach vermeldt dat de ingang is gelegen op een grondstuk van M. Quadvlieg van Valkenburg. Deze groeve heeft volgens hem eveneens een grote uitgestrektheid. De werken zijn erg onregelmatig en de galerijen zijn erg breed. Om de huidige werkplaatsen te bereiken moet men door de oude werken lopen en dit is volgens hem niet zonder gevaar. De mergel die men er breekt is van een goede kwaliteit. Quadvlieg, die burgemeester is, verschaft werk aan een verschillend aantal blokbrekers. Dit aantal is afhankelijk van de vraag. Büttgenbach merkt op dat Quadvlieg ervan uitgaat dat hij de eigenaar is omdat de ingang zich op zijn eigendom bevindt. Hij vermeldt dat de breekwerkzaamheden zich zonder twijfel ook onder andere eigendommen bevinden. De blokbrekers die de burgemeester te werk stelt worden door hem per week betaald naargelang het aantal gebroken blokken. Op dit moment heeft hij slechts één blokbreker in dienst, maar in de winter zijn dit er volgens het verslag meer.

3. Groeve bij de Daelhemerweg.

Büttgenbach beschrijft dan de groeve waar op 18 december de instorting heeft plaatsgehad en zich volgens zijn beschrijving heeft voortgezet tot in de bovengrond aan de gemeenteweg toe. Op 7 januari daaropvolgend zelfs tot een stuk grond dat toebehoort aan M. Molders te Valkenburg. Deze groeve is bij het schrijven van het rapport al niet meer toegankelijk. Het betreft een groeve bij de Daelhemerweg.

Deze groeve stond in verbinding met zowel "de Fluwelengrot" als de "Gemeentegrot". Jacques Diederik heeft mij verteld dat hij van grotlopers uit de regio vernomen heeft dat het tot in de jaren '50 mogelijk was via de instortingen vanuit de "Fluwelengrot" in de "Gemeentegrot" te komen. Door de aanleg van de proeftunnel in 1957 door Rijkswaterstaat, voor een tunnel vanaf de Daelhemerweg naar de buurt Neerhem, is een gedeelte van de tunnel ingestort in de eronderliggende oude gangen. Dit was te wijten aan een meefout. Men heeft de instorting trachten op te vullen met zilverzand. Zowel vanuit de "Gemeentegrot" als vanuit de "Fluwelengrot" stoot men nu op dit zilverzand.

De ingang van die groeve moet zich volgens het rapport bevinden dicht bij de gemeenteweg van Valkenburg naar Oud-Valkenburg in de nabijheid van de ruïne. De ingang is gemaakt op een stuk grond dat ten tijde van het rapport in eigendom was van de gemeente. Büttgenbach geeft aan dat de gemeenteweg inmiddels is hersteld. Het door de instorting beschadigde grondstuk dat toebehoort aan de gemeente, waarop zich enkele nieuw geplante bomen bevonden, is volgens de beschrijving van weinig waarde en is daarom dan ook in dezelfde gehavende staat gebleven. In het verslag staat beschreven dat Dhr. Molders zelf herstelwerkzaamheden uitvoert aan zijn grondstuk. Hij werkt er al gedurende meerdere weken met meerdere werklieden om het zoveel mogelijk in zijn oorspronkelijke staat terug te brengen.

Büttgenbach geeft aan, indien men de exploitatie van deze groeve wil voortzetten, dat dit zal moeten gebeuren via een andere groeveingang waarmee zij onderaards in verbinding gebracht zou kunnen worden. Die ingang ligt volgens de beschrijving in de gemeente Berg, dicht bij de poort van Valkenburg ("Valkenburgergroeve oftewel de Gemeentegrot", van Wijngaarden 68). De betreffende groeve wordt beschreven als nr. 5 in de gemeente Berg.

Er bevinden zich volgens de rapportage nog andere groeves ten oosten en ten westen van de wegen van Sibbe naar Valkenburg, met name onder de Paulusberg (Paulusbergske van Wijngaarden 139) en de Flessenberg (Flesscheberggroeve van Wijngaarden 143). De gangenstelsels zijn volgens de beschrijving niet anders dan met lange koorden van ongeveer 25 meter toegankelijk en dat niet zonder gevaar. Büttgenbach is van mening dat al die bereikbare en verlaten groeves ten behoeve van de openbare veiligheid ontoegankelijk gemaakt zouden moeten worden.

Gemeente Berg:

In deze gemeente zijn er volgens de opgave van ingenieur Büttgenbach 5 "actieve" groeves. Deze zijn wederom genummerd.

1. Geulhemergroeve.

De ingang is gelegen op de "Wiperse Heide". Er staat bij deze gegevens vermeld dat het om een perceel hakhout handelt. Het grondstuk is ten tijde van de rapportage in eigendom van de gemeente. Voor het overzicht in de werkzaamheden heeft Büttgenbach de groeve voorlopig verdeeld in de secties A en B.

De sectie A wordt geëxploiteerd door de blokbreker Ant. Habets uit Geulhem (Büttgenbach schrijft Geulen).

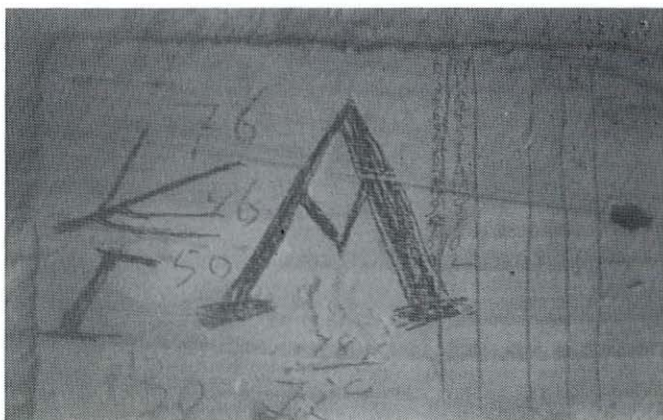

foto 9: Opschrift Sectie A in de Geulhemergroeve

foto 10: Opschrift H. Jansen in de Geulhemergroeve, 1847 den 1 January.

De sectie B door de blokkbrekers Herman Jansen uit Geulhem en Henri Houts uit Berg.

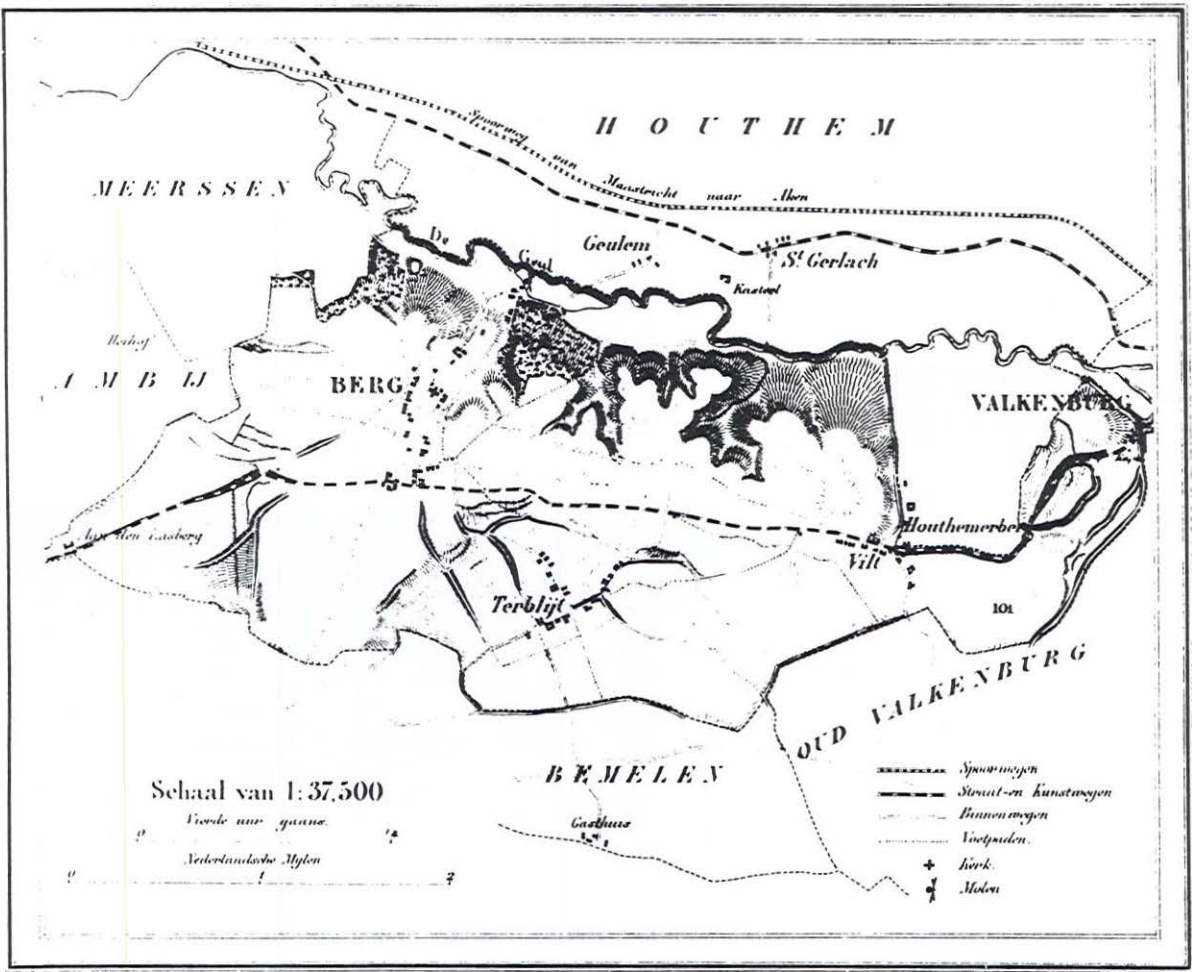
foto 11: Landschap Geulhemergroeve.

Het is volgens het verslag een belangrijke en zeer uitgebreide groeve. De kwaliteit van de mergel is zeer goed. De richting van de werken is, net als de andere groeves, zeer onregelmatig. De gangen zijn 4 tot 5 meter breed en meer dan 3 meter hoog.

2. Groeve Heide.

Deze ingang is gemaakt op een heide, genoemd "De Heide". Dit perceel is op dat moment eigendom van de gemeente en wordt gebruikt als "schaapenweide". Volgens de opgave van de burgemeester is het eveneens een belangrijke groeve. Büttgenbach geeft in zijn verslag aan dat hij de groeve niet heeft kunnen bezoeken vanwege de afwezigheid van de blokkbrekers en vanwege het feit dat niemand anders hem wist te vertellen waar in deze groeve gebroken werd. De groeve is in exploitatie bij de blokkbrekers Michel Fries en Pierre Dücker uit Houthem.

kaart 5: Het grondgebied van de gemeente Berg en Terblijt.

3. Barakkengroeve.

De ingang van deze groeve ligt eveneens op bovenvermeld heideperceel van de gemeente. Het is volgens de beschrijving een belangrijke en grote groeve. De galerijen zijn 4 tot 5 meter breed en 3 tot 4 meter hoog. Er is zeer onregelmatig gewerkt. De pilaren zijn onregelmatig van vorm. De mergel is van een goede kwaliteit. De exploitanten van de groeve zijn Godfried en Gilles Prevo, vader en zoon uit Berg.

4. Plenkertgroeve.

De ingang van deze groeve ligt volgens het verslag bij de poort van Valkenburg op grond van Dhr. Loisel uit Houthem die eveneens de exploitant is. De groeve wordt beschreven als een kleine oude groeve die op meerdere plaatsen gevaarlijk is. Dit is volgens de rapportage van Büttgenbach ook aan de exploitant medegedeeld. Verder vermeldt dat de mergel van slechte kwaliteit is en dat de exploitant dan ook van plan is de groeve te verlaten en het "gouvernement" een concessie te vragen om een nieuwe exploitatie op een andere plaats van de heuvel te starten (Berg).

In S.O.K. Mededelingen nr. 21 heeft Ton Breuls in zijn artikel "Ondergronds begraven" aandacht besteed aan de familie Loisel. Uit de in dat artikel opgenomen stamboom kunnen we opmaken dat de eigenaar van de bovenvermelde groeve Edmond B. Loisel moet zijn.

5. Valkenburgergroeve ("Gemeentegrot").

De ingang van deze groeve ligt volgens het verslag vlak bij de poort van Valkenburg, op een stuk grond dat eigendom is van Dhr. Gilles Magermans. Büttgenbach geeft aan dat de ingang van deze groeve ook gebruikt wordt door de werklieden die werkzaam zijn in groeve nr. 3 die hij bij Oud-Valkenburg beschreven heeft. Hij vermeldt dat in laatstgenoemde groeve zich de instortingen hebben voorgedaan. De Valkenburgergroeve is volgens hem aanzienlijk en de belangrijkste groeve. De mergel is volgens het verslag van een goede kwaliteit. Er staat dat er, zoals in de andere groeves, onregelmatig gebroken is.

Büttgenbach vermeldt verder in zijn beschrijving dat de steunpilaren die zowel voor de stevigheid van het gangenstelsel dienen als ook voor het behoud van de bovengrond, volgens hem niet meer in verhouding staan tot de gangenbreedte. Deze is 4 tot 5 meter bij 3 tot 3,5 meter hoogte. De hoogte van de gang is volgens hem afhankelijk van de mergellaag. Hij vervolgt zijn verslag met de opmerking dat de mergellaag die onder de geëxploiteerde laag ligt, vol zit met vuursteen die de exploitatie verhindert. Hij vermeldt verder dat de bovenliggende laag volgens de blokbrekers veel te hard is om rendabel gemaakt te kunnen worden. Hij merkt op dat deze bank niet horizontaal gelegen is en dat zij een licht golvende beweging van ongeveer een meter maakt.

De ingenieur merkt verder op dat de oude werken die men moet doorlopen om in de huidige werken te komen, ten behoeve van de veiligheid van de blokbrekers, in de toekomst voortdurend gecontroleerd

zullen moeten worden. De werken worden door hem in 8 verschillende secties verdeeld. Dit was afhankelijk van de verschillende ploegen blokbrekers die hij ter plekke aantrof. Deze verdeling heeft hij gemaakt in het bijzijn van de burgemeester die hem bij zijn inspectietocht vergezelde.

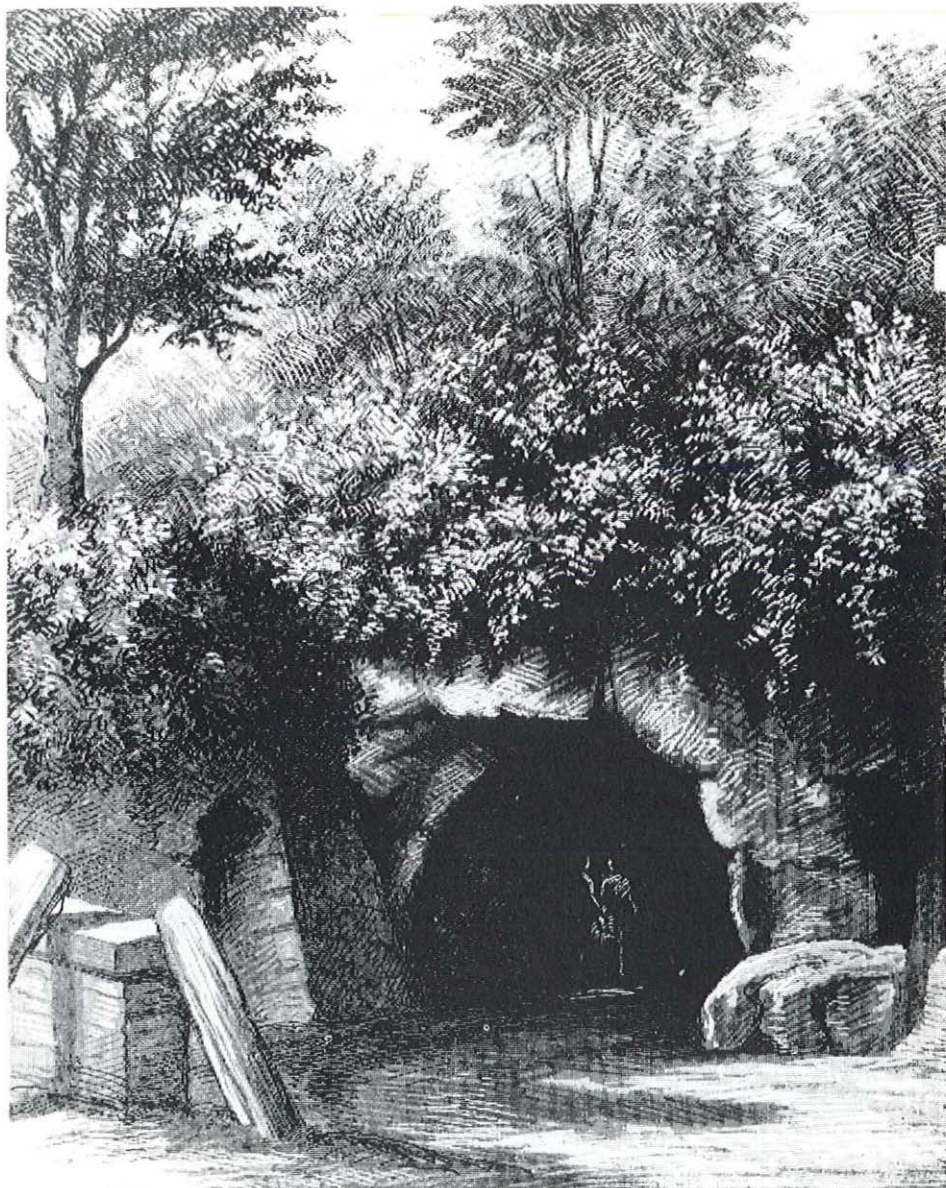

foto 12: "Valkenburger groeven - Ingang der groeve", A. ten Berge; ca. 1880. Archief Lei Deckers

Sectie A: Hier werken de blokbrekers J. Magermans uit Wylre en Heynemans uit Berg.

Sectie B: Reiner Prevo, Lamber Prevo en Jean Prevo, allen uit Valkenburg.

Sectie C: Guillaume Prevo van Oud-Valkenburg en H. Beckers van Valkenburg.

Sectie D: Jean Lemmens met zijn zonen Pierre Antoine Lemmens en Jean Lemmens uit Berg.

d'ouvriers

1) La Section A est occupée par les ouvriers J. Magermans de Wylre et Heynemans de Berg.

2) La Section B est occupée de Reiner Prevo, Lambert Prevo et Jean Prevo tous de Fauquemont.

3) La Section C est occupée de Guillaume Prevo de vieux Fauquemont et H. Beckers de Fauquemont.

4) La Section D est occupée de Jean Lemmens père, Pierre Ant. Lemmens et Jean Lemmens de Berg.

5) La Section E est occupée de Godfried Prevo et Gilles Prevo père et fils.

6) La Section F est occupée de Théd. Prevo de Fauquemont.

7) La Section G de Guill. Bours de Fauquemont.

8) La Section H de Paul Prevo de Fauquemont.

Les travaux des 5 premières sections sont situés de l'air des ouvriers situés dans la commune de Berg et ceux des 3 dernières dans la commune

foto 13: Detail sectieverdeling.

Sectie E: Godfried Prevo en Gilles Prevo, vader en zoon.

Sectie F: Frederik Prevo uit Valkenburg.

Sectie G: Guillaume Bours uit Valkenburg.

Sectie H: Paul Prevo uit Valkenburg.

In het verslag van deze groeve staat verder nog beschreven dat, volgens de blokbrekers, de eerste 5 secties gelegen zijn in de gemeente Berg en de laatste 3 gelegen zijn in Oud-Valkenburg. De werken in de secties F en H zouden de werken zijn die door instortingen via ingang nr. 3 van Oud-Valkenburg niet meer bereikbaar zijn.

Het is volgens Büttgenbach niet mogelijk dat de blokbrekers weten onder welke gemeente de werken gelegen zijn. De uitgestrektheid van de werken, de onregelmatigheid van het gangenstelsel, het ontbreken van plattegronden en de afwezigheid van welke opmeting dan ook in de

bovengrond, maakt het volgens hem onmogelijk om ook maar een gering idee te hebben van waar zich de werken bevinden. Het is dan ook best mogelijk dat op meerdere plaatsen gangen onder de grote weg van Valkenburg naar Maastricht doorgaan. Hij is van mening dat men hier anders mee om moet gaan als men niet wil dat in de toekomst grote ongelukken gaan gebeuren. Hij merkt tenslotte op dat door ongelukken te

vermijden de werken in de toekomst toegankelijk zullen blijven. Deze laatste opmerking heeft hij waarschijnlijk gemaakt met het oog op het economische belang van de groeve.

Gemeente Meerssen:

Uit de inventarisatie van Ingenieur der Mijnen Büttgenbach blijkt dat er in 1846 in Meerssen slechts één groeve in exploitatie is. De ingang ligt op een stuk heide, genaamd "In de Dellen" dat toebehoort aan de gemeente.

1. Groeve Schenk (Meersenergroeve).

Volgens de rapportage zijn de werken in deze groeve zeer uitgebreid. Büttgenbach geeft aan dat hij een aantal oude gangen bezocht heeft. Deze waren echter zo gevaarlijk dat ze niet tot het uiterste punt doorlopen konden worden. De huidige werkplekken heeft hij niet kunnen bezoeken omdat de blokkbrekers niet

aanwezig waren en er verder ook niemand aanwezig was die ter plekke de weg wist. Hij heeft echter voldoende gezien om de groeve in evenveel secties te verdelen als er ploegen blokkbrekers zijn, te weten:

Sectie A: Wordt geëxploiteerd door Mart. Volders uit Meerssen.

Sectie B: Door Michel Vranken met zijn zoons.

Sectie C: Door Louis en Martin Heynen uit Meerssen.

Sectie D: Door Jean Vranken uit Meerssen.

Sectie E: Door Math. Frissen uit Meerssen.

Büttgenbach vermeldt in zijn verslag dat hij niet in de gelegenheid geweest is om de plattegrond van de groeve te bekijken. Hij heeft daarom de gemeentesecretaris belast met de uitvoering van de verdeling van de secties.

Volgens het verslag bevindt er zich in Meerssen nog een andere groeve die echter niet meer in exploitatie is.

2. De "Leeraarsgroeve".

Deze groeve bevindt zich volgens het rapport op grond van Mevr. Balt. Cruys, geboren Colpin uit Luik. Deze naam komt men in de kadastrale leggers, zowel in Meerssen als in Oud-Vroenhoven, vaker tegen. Er waren meerdere grootgrondbezitters uit het "Luikse" die in Limburg

foto 14: Landschap in de Valkenburger groeve.

bezittingen hadden. De grond wordt volgens de kadastrale gegevens op dat moment gebruikt voor de produktie van hakhout. Het is volgens Büttgenbach een grote groeve die al gedurende meerdere jaren verlaten is. De ingangen zijn nog toegankelijk. In zijn verslag vermeldt hij dat het betreden van de groeve gevaarlijk is. De ingenieur vermeldt dat als men van plan is de groeve weer te gaan exploiteren, men dan een aantal maatregelen zal moeten nemen met betrekking tot de veiligheid. De bouwvallig geworden galerijen zullen volgens hem ondersteund moeten worden.

Gemeente Sint Pieter:

Hier zijn volgens de inventarisatie 6 groeve-ingangen gelegen die in het verslag wederom genummerd zijn.

1. St. Pietersberg, stelsel Zonnenberg.

De ingang van deze groeve ligt volgens de beschrijving op grond van de burgemeester van St. Pieter M. Ceulen. Dit perceel is gelegen achter de kerk van deze gemeente. De kadastrale gegevens komen overeen met die van de oude ingang die ligt bij de huidige tennisbanen van de E.N.C.I.

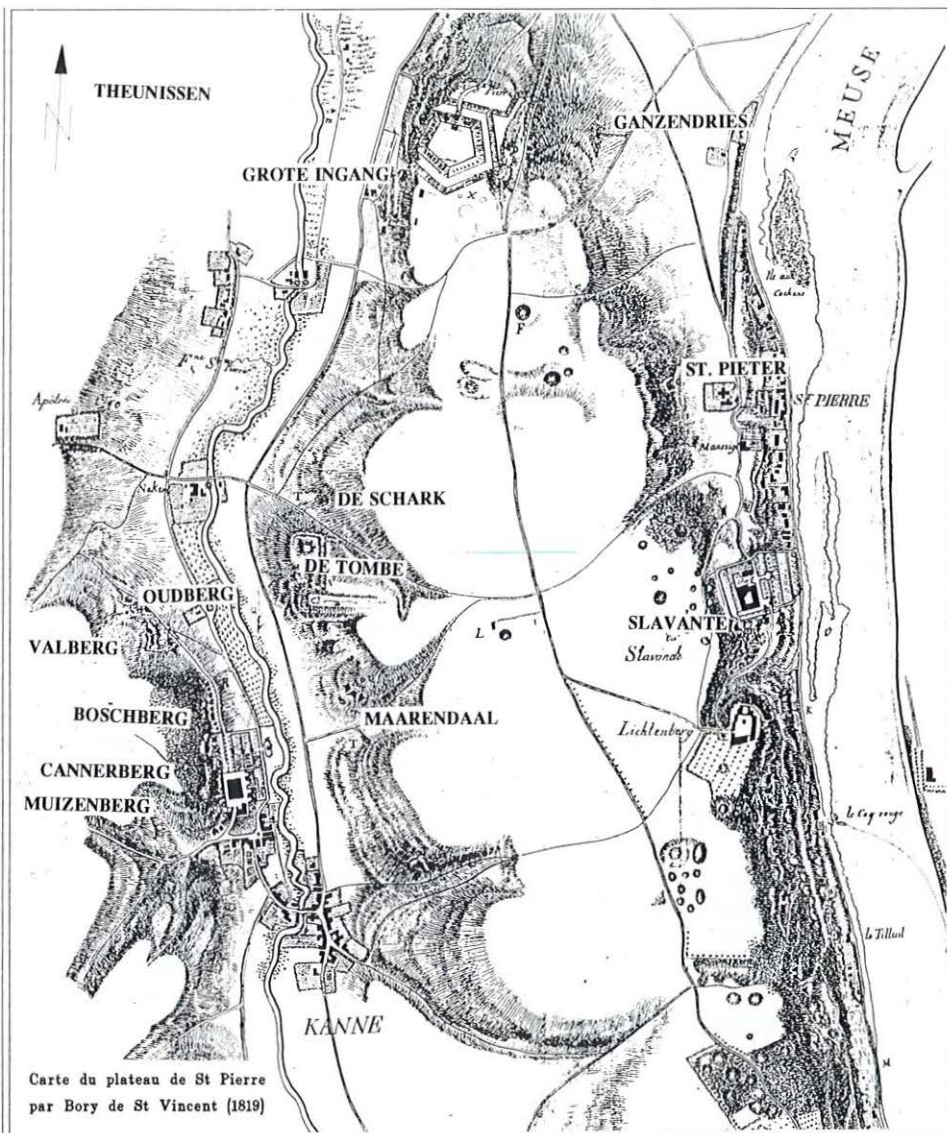
Büttgenbach geeft aan dat deze groeve de meest bekende is in het hele Hertogdom Limburg. Zij staat tevens bekend als de grootste groeve. Het uitgebroken gangenstelsel is volgens hem het werk van twee eeuwen. Hij geeft aan dat de groeve zo uitgestrekt is dat men zich wel kan indenken dat er niet op een regelmatige manier gebroken is. Hij vermeldt wederom dat het volgens hem dan ook onmogelijk is om te weten waar men zich bevindt, in verhouding tot de bovengrond.

De galerijen zijn volgens de beschrijving 3 tot 4 el breed (één el is 0,688 mtr.) en 6 tot 7 el hoog. Er zijn ondersteuningspilaren met een dikte van 4 tot 8 el die ondanks hun ouderdom nog lange tijd bestand zullen zijn tegen de druk waaraan ze zijn blootgesteld.

Het gangenstelsel is volgens het verslag zo stabiel door de goed harde kwaliteit van de mergel. Büttgenbach merkt op dat men aan de oppervlakte grondverzakkingen kan waarnemen, die mogelijk veroorzaakt zijn doordat men in de ondergrond pilaren van te kleine afmetingen heeft laten staan. Hij heeft op bepaalde plaatsen ook zachtere mergel gezien die vuursteen bevat. Vóóral op die plaatsen zal men volgens de ingenieur moeten breken volgens "de regels der kunst". Het verslag vermeldt verder dat niemand de groeve mag betreden zonder de toestemming van eigenaar Ceulen. Deze heeft de ingang door middel van een slot afgesloten omdat hij van mening is dat de groeve zijn eigendom is. Dit vanwege het feit dat de ingang op zijn grond gelegen is.

Büttgenbach zegt het weliswaar niet, maar volgens mij is hij het met bovenstaande stelling niet eens. Bij de gemeente Oud-Valkenburg maakt hij dezelfde opmerking. Het is best mogelijk dat hij in zijn verslag de burgemeesters en hun relaties niet wilde compromiteren.

ST. PIETERSBERG

kaart 6: De groeves van Sint Pieter en Vroenhoven ingewerkt in de kaart van Bory de St. Vincent.

Ten tijde van de inventarisatie is er niet veel bedrijvigheid in de groeve. Er zijn maar weinig arbeiders die speciaal met breekwerkzaamheden belast zijn. De heer Ceulen stelt er zijn knechten te werk die op zijn boerderij niet voldoende bezigheid hebben. De exploitatie bestaat volgens het verslag niet alleen uit het breken van mergelblokken maar er wordt ook handel gedreven in de losse mergel die bij de breekwerkzaamheden geproduceerd wordt door het zagen en het eventueel kapot vallen van gedolven blokken. De losse mergel betreft ongeveer 10 % van de produktie en wordt naar Holland getransporteerd voor verbetering van

vochtige grond. Büttgenbach vermeldt verder dat de ingangen van deze groeve zich bevinden in de nabijheid van de Maas en dat het transport van de losse mergel naar Holland dan ook plaats vindt via deze waterweg. De andere groeves die verder verwijderd zijn, kunnen volgens hem, vanwege het veel duurdere transport, de concurrentie met de losse mergel uit deze groeve niet aangaan.

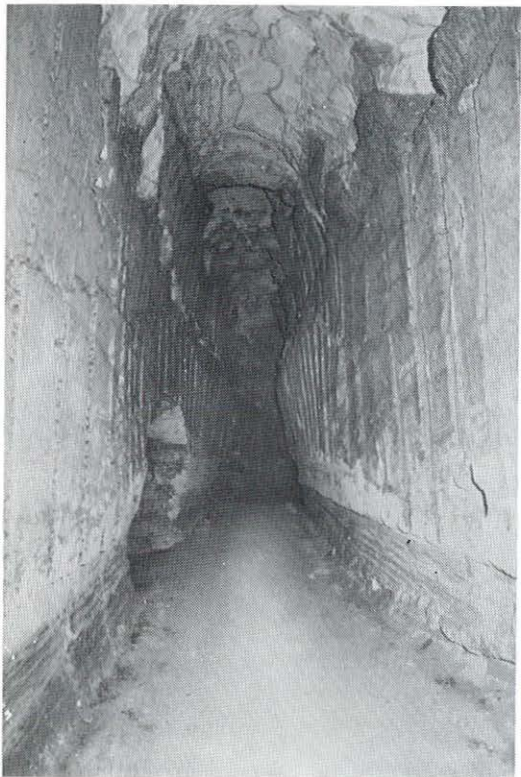
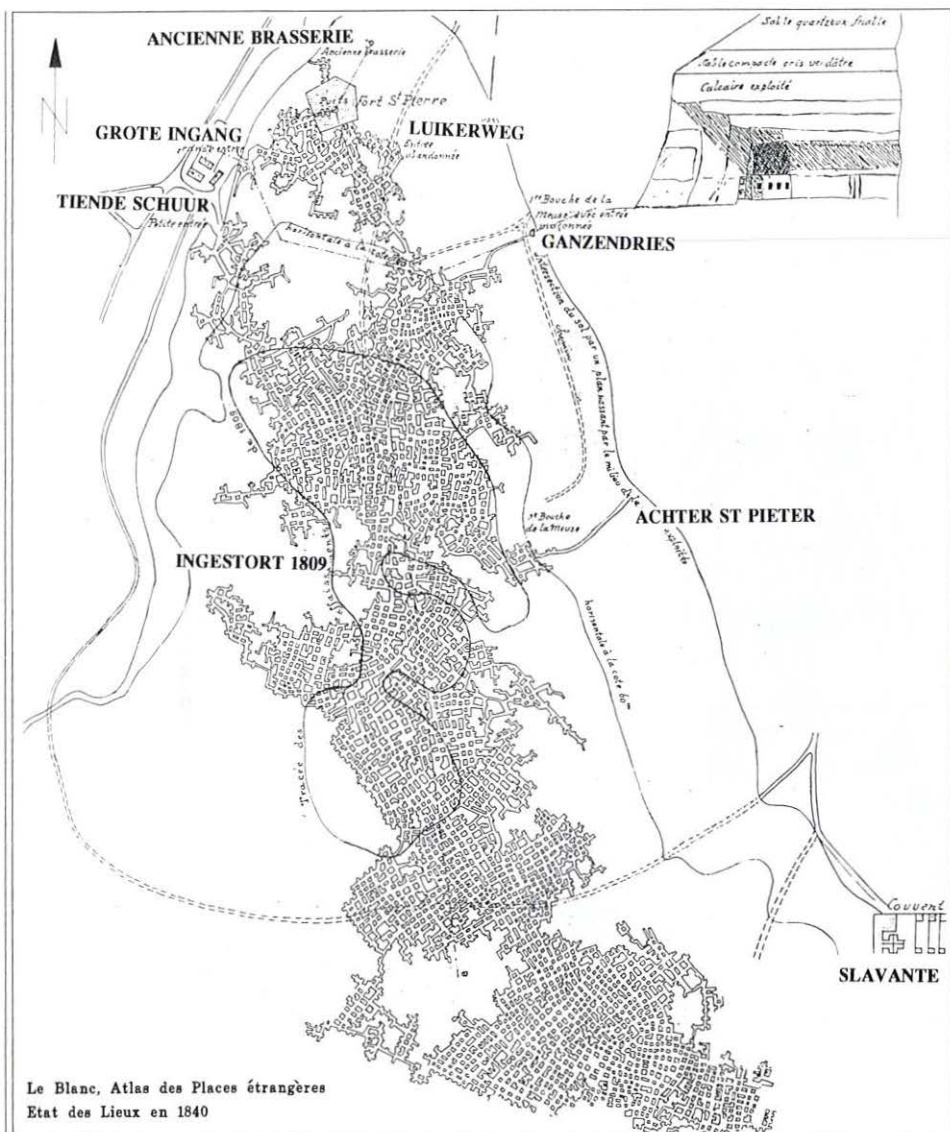

foto 15. De ingang achter de kerk van Sint Pieter (Boven).

Büttgenbach vermeldt in zijn verslag verder dat burgemeester Ceulen de goedheid heeft gehad om hem op zijn uitgebreide tocht door het gangenstelsel te begeleiden. Dit werd helemaal doorkruist. Hij beschrijft dat hij bij deze tocht een aantal gangen aantrof die niet zonder gevaar betreden konden worden. Hij is verder van mening dat, om ongelukken te voorkomen in de veel gebruikte hoofdgangen die naar de breekfronten leiden, dringend veiligheidsmaatregelen genomen moeten worden. Hij vermeldt tenslotte dat ze meer dan 4 uren nodig gehad hebben om via het gangenstelsel naar een andere ingang te lopen alwaar ze de groeve verlaten hebben.

ST. PIETERSBERG

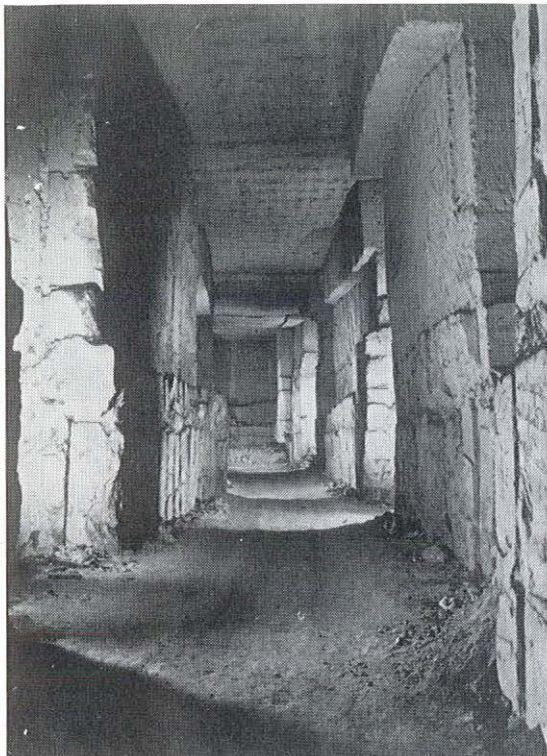

foto16. Landschap in de Zonneberg.

2. St. Pietersberg, stelsel Slavante.

De ingang is volgens de beschrijving gelegen achter Slavante op grond van dhr. M. Coenegracht uit Heugem. Deze ingang wordt eveneens afgesloten door Dhr. Ceulen d.m.v. een slot. De groeve wordt verder niet beschreven.

3. St. Pietersberg, Noordelijk stelsel.

Büttgenbach vermeldt dat ze vervolgens een andere ingang bezocht hebben die hij d.m.v. het nummer 3 gemarkeerd heeft. Deze ingang is eveneens gelegen op een stuk grond dat in eigendom is bij burgemeester Ceulen. Uit de kadastrale gegevens die vermeld worden kan worden opgemaakt dat het de ingang "Ganzendries" is. Op het moment van de inventarisatie wordt hier geen

mergel gebroken. Het verslag vermeldt dat het een behoorlijk grote groeve betreft.

Men denkt dat dit gangenstelsel binnenkort in verbinding zal komen te staan met bovenvermelde ingangen (1 en 2). Alvorens de exploitatie op een verantwoorde wijze voortgezet kan worden dienen volgens Büttgenbach enkele ondersteuningspilaren die in een zeer slechte staat zijn dringend gerepareerd te worden. Hij besluit de beschrijving van deze groeve met de mededeling dat de burgemeester wederom sleutelhouder van deze groeve is aangezien de ingang op zijn grond gelegen is.

4. De Schark.

Büttgenbach geeft aan dat hij zich daarna begeven heeft naar een groeve die "Achter den Berg" genoemd wordt. De ingang ligt op een stuk grond dat eigendom is van M. Delnay uit Maastricht. De mergel is volgens het rapport van een zeer slechte kwaliteit. De mergel zit vol met vuursteen en het is een groeve die volgens hem dan ook van weinig waarde is.

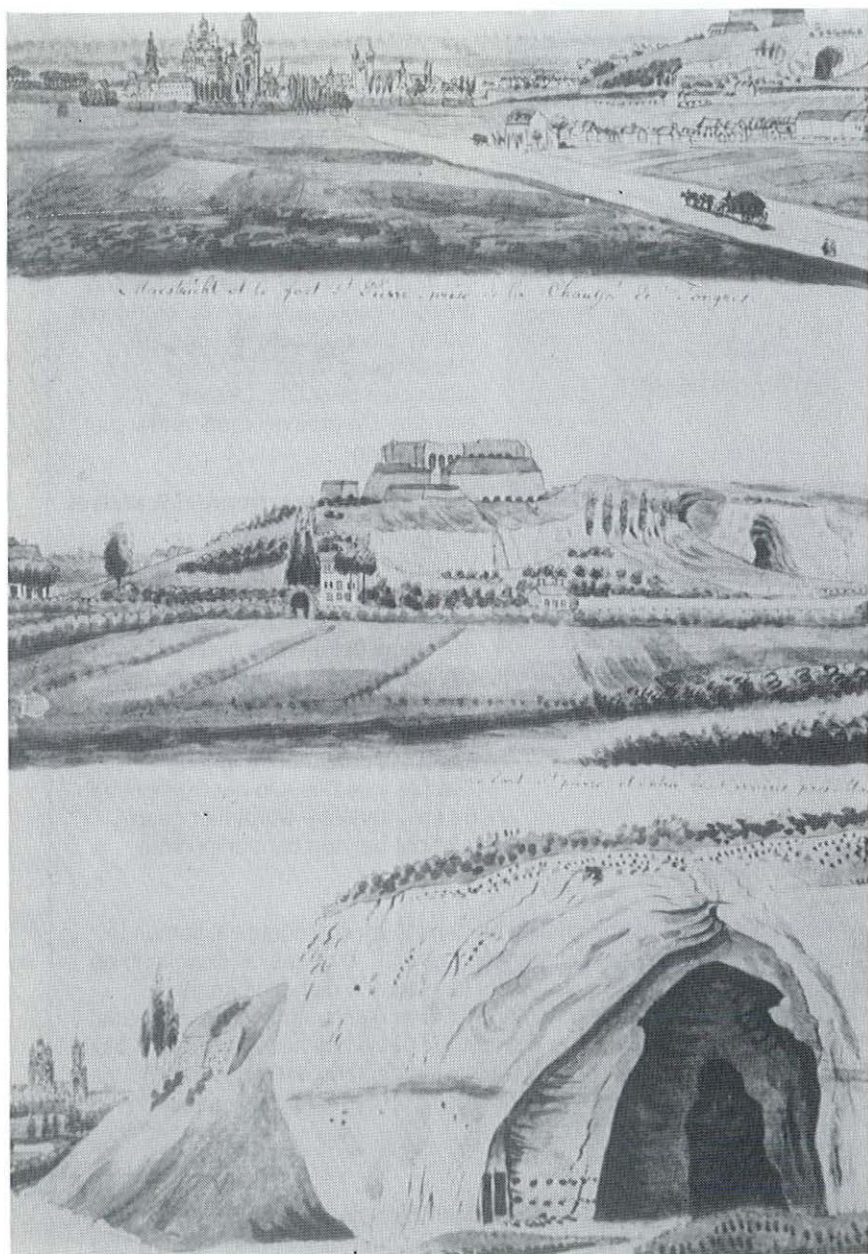

foto 17: Ingang van de grotten van de Sint Pietersberg, Ph. van Gulpen, ca. 1840. Gemeentearchief Maastricht.

foto 18: Landschap in het Noordelijk stelsel.

5. Groeve De Tombe.

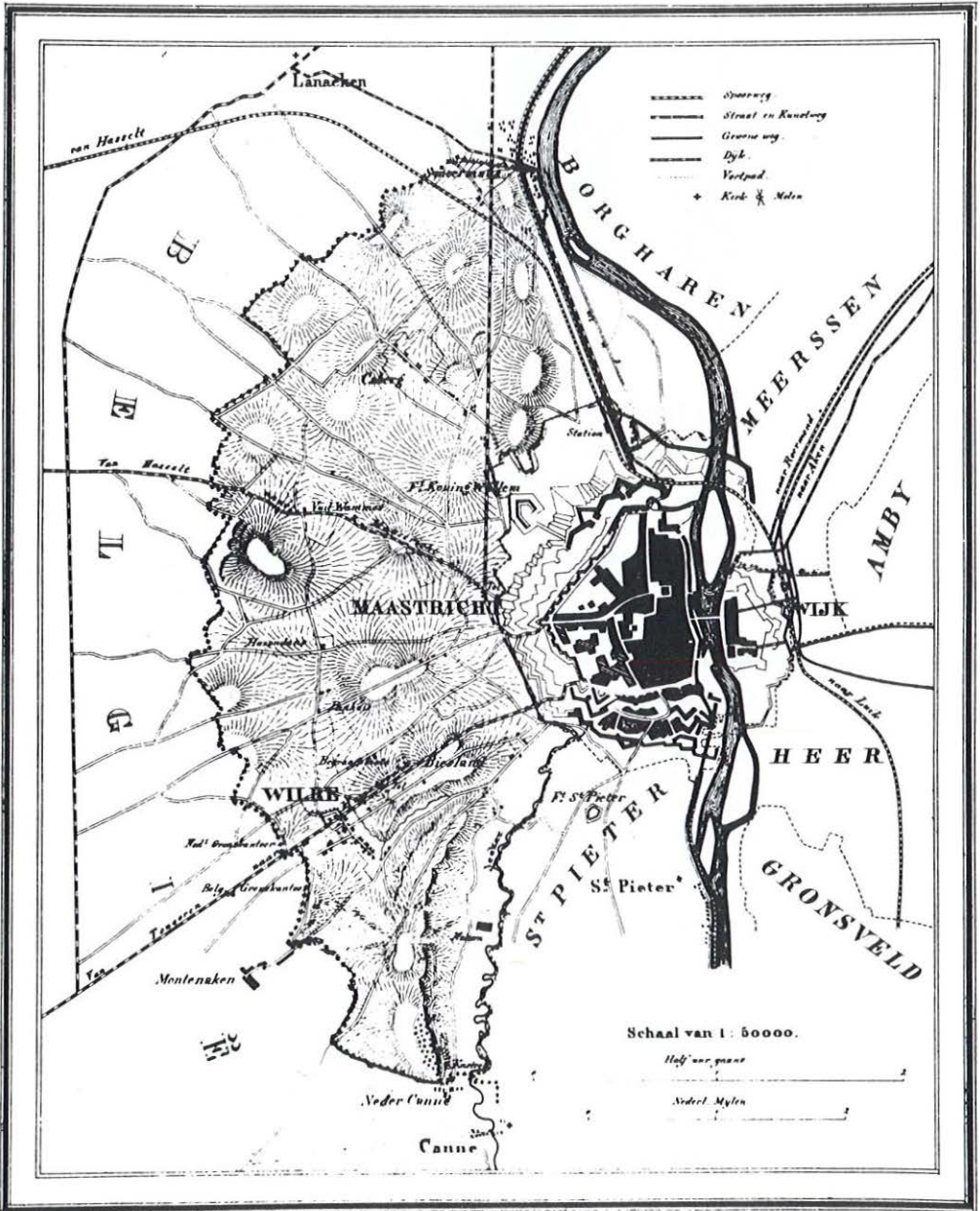
Deze groeve wordt volgens het verslag "Kerkensberg" genoemd. Ze is gelegen in de buurt van de "Magerdel". De ingang ligt op een stuk grond dat eigendom is van M. Coenegracht. Deze groeve is volgens het rapport, net als de hiervoor vermelde groeve, van weinig belang. De mergel is van een slechte, zachte kwaliteit en zit vol met vuursteen. Er zijn instortingen die zich voortgezet hebben tot in de bovengrond. Hierdoor zijn er volgens Büttgenbach gevaarlijke situaties ontstaan voor passanten.

6. Groeve De Maarendaal.

Deze groeve wordt volgens het verslag de "Habetsberg" genoemd. De ingang is gelegen op een stuk grond dat in eigendom is van de erven Ceulenaers. Het is volgens de beschrijving een onregelmatige groeve van middelmatige omvang die in een gevaarlijke staat verkeert. Ingenieur Büttgenbach vermeldt in zijn verslag dat er te dicht bij de oppervlakte gebroken is. Op het moment van de inventarisatie is de groeve niet meer in exploitatie.

Gemeente Vroenhoven:

Voordat ik overga tot het beschrijven van het verslag betreffende deze gemeente, eerst een beetje uitleg. De gemeente Vroenhoven, omvattende de dorpen Montenaken, Heukelom en Wylre (Wolder), behoorde sedert de Belgische opstand in 1830 helemaal bij België. Bij de tractaten van Londen d.d. 19 april 1839 vielen door de grensbepaling tussen Nederland en België gedeelten van de gemeente Vroenhoven (het dorp Wylre oftewel Wolder), Veldwezelt en Lanaken op Nederlands gebied. Uit die bezittingen werd de gemeente Oud-Vroenhoven gevormd. De voormalige gemeente Vroenhoven, omvattende de dorpen Montenaken en Heukelom, bleef Belgisch. In 1843 werden aan de nieuwe

kaart 8: Het grondgebied van de gemeente Oud-Vroenhoven.

gemeente Oud-Vroenhoven nog afgescheiden gedeelten van de gemeente St. Pieter, Canne, Veldwezelt en Lanaken toegevoegd.

De beschrijving van Büttgenbach betreft de gemeente Oud-Vroenhoven, de huidige wijk Wolder te Maastricht. Volgens het verslag zijn er in deze gemeente 5 mergelgroeves. Vreemd genoeg zijn de kadastrale gegevens open gelaten. Ik denk dat dit te maken heeft met de politieke situatie van destijds. De grens tussen Nederland en België was pas in 1844 definitief bepaald. Voordat er nieuwe kadastrale opmetingen hadden plaatsgevonden verliep er meestal heel wat tijd.

Büttgenbach vermeldt in zijn verslag wel wie de eigenaar van het betreffende perceel is waar de ingang van de beschreven groeve te vinden is. Daardoor was het voor mij toch mogelijk in de kadastrale leggers op te zoeken welke percelen en dus ook welke groeve het betreft.

1. De groeve Theunissen 1.

De ingang van deze groeve is gelegen op grond van Dhr. Renard. Uit bestudering van de kadastrale leggers bleek dit een rentenier-grootgrondbezitter uit Fexhe-Slins, een gehucht dat behoorde bij de leenheerlijkheid Juprelle die in de provincie Luik gelegen was. In het Jekerdal had deze persoon vele eigendommen. Zo had hij ook de Nekemerhof in zijn bezit.

Volgens het verslag is deze groeve al meer dan 30 jaren verlaten. Büttgenbach heeft zich laten vertellen dat de mergel van een zeer slechte kwaliteit was. Hij is niet diep in de groeve kunnen doordringen omdat ze onder water gelopen was. De ingang van de groeve is volgens de beschrijving overwelfd door stenen tot aan de mergelbanken.

2. De Boschberggroeve.

Deze ingang is gelegen op grond van Dhr. M. Renier Bastiaans. Uit de kadastrale leggers blijkt dat dit een landbouwer was die op de Lauwberg woonde. Gezien de oppervlakte van het stelsel "Cannerberg", met zijn huidige groevedelen "Boschberg" (van Wijngaarden 28), "Fallenberg" (van Wijngaarden 97), "Oudberg" (van Wijngaarden 28a) en "Jezuïetenberg" (van Wijngaarden 28) en de moeilijk vast te leggen begrenzingen destijds, is het met de huidig bekende gegevens best moeilijk om exact vast te stellen welke groeve hier bedoeld wordt. De meeste zekerheid welke groeve hier bedoeld wordt is te verkrijgen via de namen van de blokbrekers. De in de beschrijving van deze groeve vermelde namen komen veelvuldig voor in de Boschberggroeve.

Büttgenbach beschrijft in zijn rapport een zeer uitgestrekte en onregelmatige groeve. De mergel is van een goede kwaliteit. De blokbrekers mogen slechts met toestemming van de eigenaar van de bovengrond breken. Hij maakt wederom een opmerking over het vermeende eigendomsrecht, maar is duidelijker over zijn twijfels dan in voorgaande gevallen. Hij beschrijft dat Bastiaans deze groeve als zijn eigendom beschouwt alhoewel de exploitatie plaats heeft onder terreinen

die niet in zijn bezit zijn en voegt er verder nog de opmerking aan toe dat ze plaatsvinden zonder toestemming van wie dan ook. De blokbrekers betalen Bastiaans per 100 blokken die de groeve verlaten. Büttgenbach verdeelt de groeve voorlopig in 4 secties.

De sectie A wordt geëxploiteerd door Pierre Pieters uit Oud-Vroenhoven. De sectie B door Gilles Bargie uit Oud-Vroenhoven.

De sectie C door Math. Geerarts uit Vroenhoven.

De sectie D door Ger. Moors uit Oud-Vroenhoven.

3. De Fallenberggroeve.

De ingang van deze groeve is volgens het verslag gelegen op grond van dhr. Renard. Büttgenbach beschouwt het als een aanzienlijke groeve. Hij maakt wederom een opmerking over de onregelmatigheid waarmee gebroken is. Hij vindt het een verspilling dat men het zich in deze groeve zo gemakkelijk maakt. Voor de eigenaar lijkt de opbrengst het belangrijkste te zijn. Voor meer overzicht heeft Büttgenbach de werken verdeeld in 7 secties.

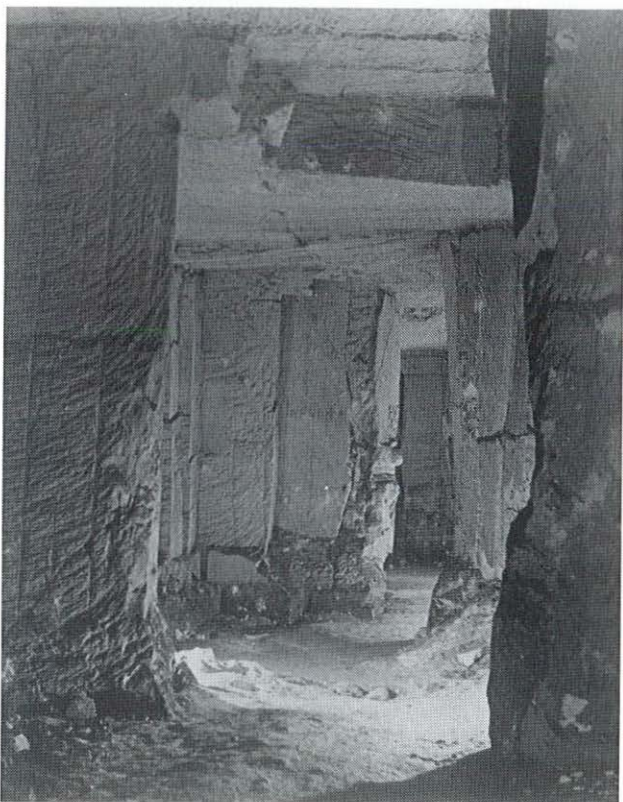
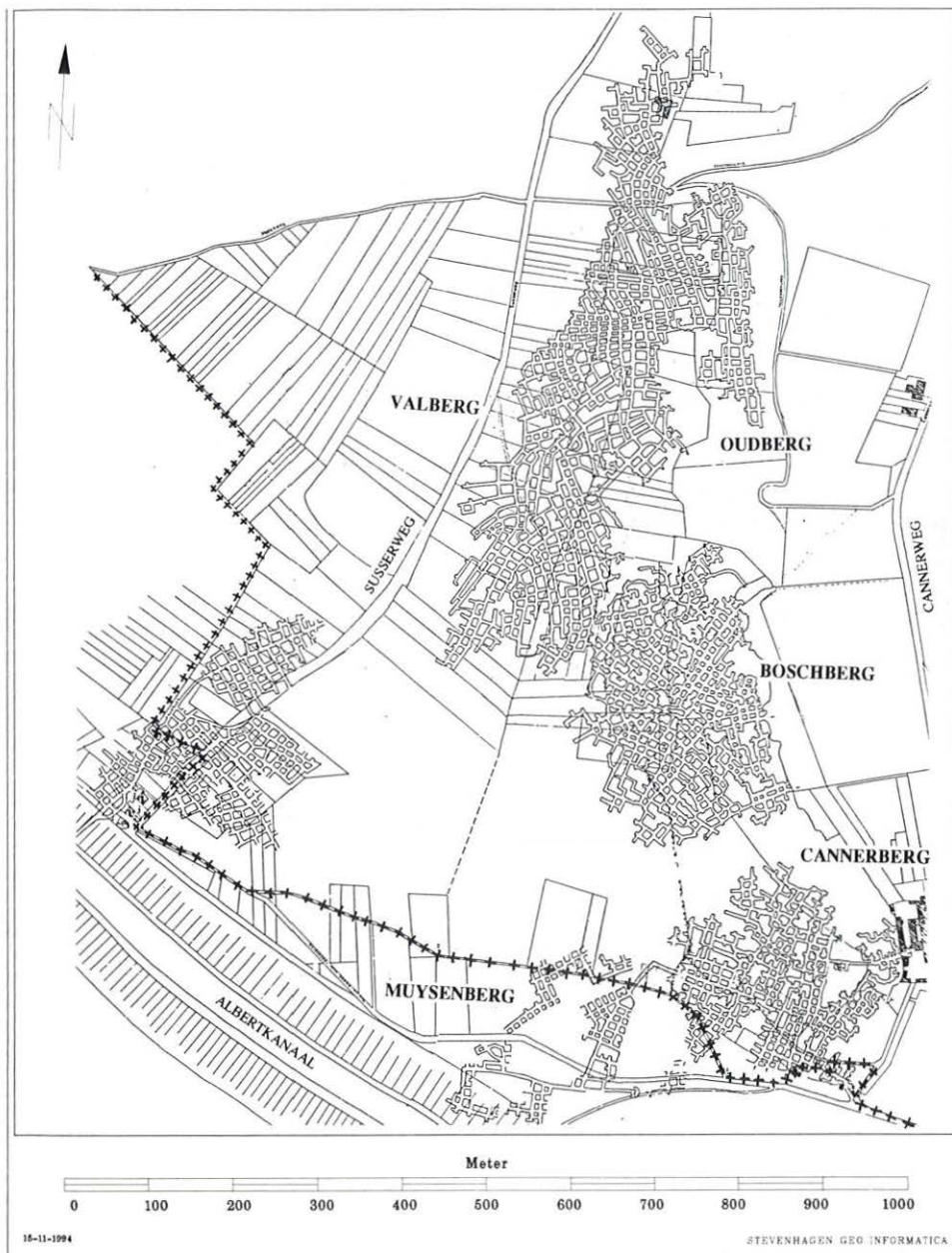

foto 19: Landschap Fallenberg

OUD-VROENHOVEN

kaart 9: Plattegronden van de groeves (m.u.v. Theunissen 1) ingewerkt in een kadastrale kaart.

Sectie A is toegewezen aan Gerard Theunissen en zoon uit Vroenhoven.
 Sectie B aan Guill. Hertogen en Pierre Hertogen uit Vroenhoven.
 Sectie C aan Pascal Buerts en zoon uit Oud-Vroenhoven.
 Sectie D aan Hubert Dubliche uit Vroenhoven.
 Sectie E aan Math. Dolmans uit Vroenhoven.
 Sectie F aan Pierre Lennaerts uit Vroenhoven.
 Sectie G aan N. Hertogen uit Vroenhoven.

4. Muizenberggroeve (achter het kasteel).

Deze ingang is gelegen op grond van de baron de Thiers van Neercanne. Dit is het deel van de "Muizenberg", dat achter Chateau Neercanne gelegen is. De groeve is volgens het verslag al gedurende lange tijd verlaten. Het lijkt volgens Büttgenbach een zeer uitgestrekte groeve. De gangen zijn zeer breed en flink hoog. Hij geeft aan dat hij de groeve niet meer dan ongeveer 150 meter is ingelopen alwaar het gevaar hem te groot leek om nog verantwoord door te kunnen gaan.

5. Muizenberggroeve.

Deze ingang is eveneens gelegen op grond van de baron de Thiers. Het is volgens het verslag een zeer uitgestrekte groeve die net zo onregelmatig gebroken is als al de andere groeves. De kwaliteit van de mergel is goed. Büttgenbach heeft de groeve verdeeld in 3 secties.

Sectie A wordt toegewezen aan Guil. Schiepers uit Canne.
 Sectie B aan Gerard Schiepers uit Canne.
 Sectie C aan Henri Coelen (Coolen) uit Canne.

Gemeente Cadier en Keer:

Volgens het verslag zijn er in deze gemeente verscheidene groeves waarvan de 5 eerstgenoemde verlaten en ontoegankelijk zijn.

1. Cadierdalgroeve 3.

Deze groeve ligt op gemeentegrond. Van deze groeve vermeldt het rapport alleen de kadastrale gegevens. Uit de kadasterkaarten van die tijd blijkt dat de plaatselijke benaming toen "Hasenberg" was. De bovengrond werd gebruikt als "schaapenweide".

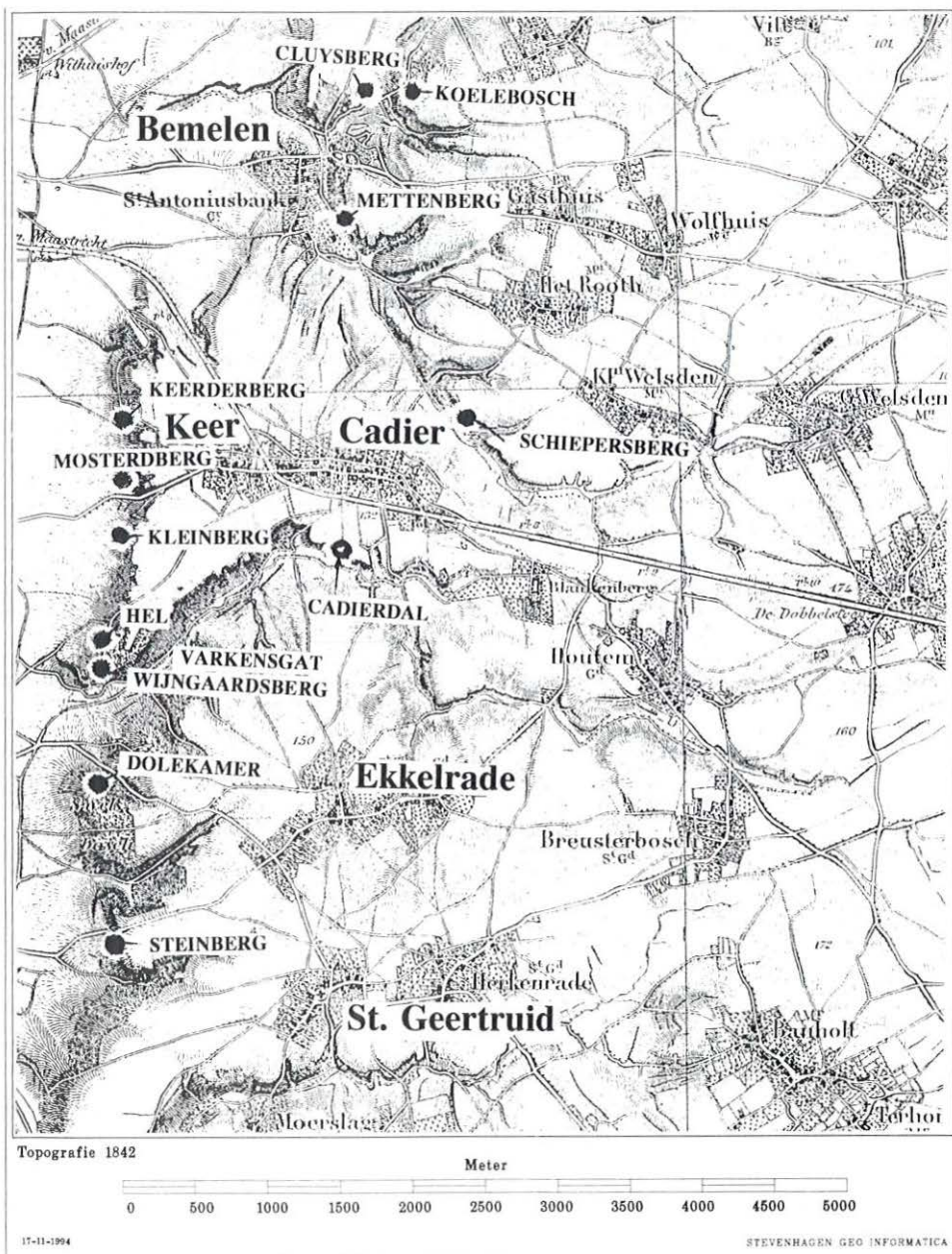
2. Mosterdberggroeve.

Deze groeve ligt op een perceel gemeentegrond dat "Mosterdberg" genoemd wordt. Er wordt verder niets over deze groeve vermeld.

3. Schiepersberggroeve.

Deze groeve ligt op gemeentegrond genaamd "Schiepersberg". Verder wordt er niets over deze groeve vermeld. Deze groeve is inmiddels door dagbouw verdwenen.

MAASDAL OOSTELIJKE DALWAND

kaart 10: De groeves van Cadier en Keer, Gronsveld en Bemelen in beeld gebracht op een topografische kaart uit 1842.

4. Mettenberggroeve.

Büttgenbach vermeldt hier alleen dat de groeve op de gemeentelijke heide gelegen is en de erbij behorende kadastrale nummers. Hieruit kon ik opmaken dat het één van de "Mettenberggroeves" betreft.

5. Kleinberggroeve-Zuid.

Deze groeve is volgens het rapport gelegen op een stuk grond dat toebehoort aan de gemeente. Uit de kadastrale leggers is op te maken dat het wederom een "schaapenweide" betreft. Büttgenbach maakt de opmerking dat het op zijn plaats is om te geloven dat de werken in deze groeve behoorlijk uitgebreid zijn. Aan de oppervlakte ziet men de gaten van meerdere instortingen die veroorzaakt zijn door de breekwerkzaamheden. Er zijn er zelfs die zeer gevaarlijk zijn. Waar hij dat op baseert is mij niet geheel duidelijk want dit is maar een kleine groeve. De kadastrale gegevens die in het verslag vermeld worden laten echter over de aanduiding van de groeve geen twijfel bestaan.

Büttgenbach merkt verder bij de beschrijving van deze groeve op dat hij nog geïnformeerd heeft naar werken die eventueel onder de grote weg van Aken naar Maastricht zouden kunnen doorgaan. Men heeft hem echter niet de groeve kunnen tonen waar hij eerder schriftelijke informatie van onder ogen gekregen heeft. Dit kan volgens mij de "Scharnderberg" (van Wijngaarden 105) betreffen. In S.O.K. Mededelingen nr. 20 "De grotten van Heer", staat in het artikel betreffende de "Scharnderberg" vermeld dat er in deze groeve tussen 1811 en 1850 niet gewerkt is, omdat het achterdeel door een instorting onbereikbaar geworden was. Het is dan ook niet zo vreemd dat men de Ingenieur der Mijnen op zijn inspectietocht deze werken niet heeft kunnen tonen.

6. Keerderberggroeve.

De ingang van deze groeve ligt volgens het verslag op gemeentegrond. Büttgenbach heeft de groeve verdeeld in 4 secties.

Sectie A wordt volgens het verslag bezet door de blokbreker Jacobus Quaden en zijn zoon Martinus Quaden uit Heer. Uit stamboomonderzoek en de inventarisatie van de Keerderberggroeve, beschreven in S.O.K. Mededelingen nr. 20, blijkt dat Büttgenbach het hier heeft over de op dat moment 64-jarige Jacobus Quaden met zijn zoon Martinus.

Sectie B door Jacques Quaden uit Heer.

Sectie C door Arnoldus Speessen uit Heer.

Sectie D door Math. Quaden uit Heer.

Büttgenbach vermeldt dat de twee gemeentes Keer en Heer vroeger één gemeente vormden en dat ten gevolge van de afsplitsing men een reglement gemaakt heeft betreffende de gemeenschappelijke rechten over de exploitatie. Dit reglement zou op 6 februari 1840 van kracht geworden zijn.

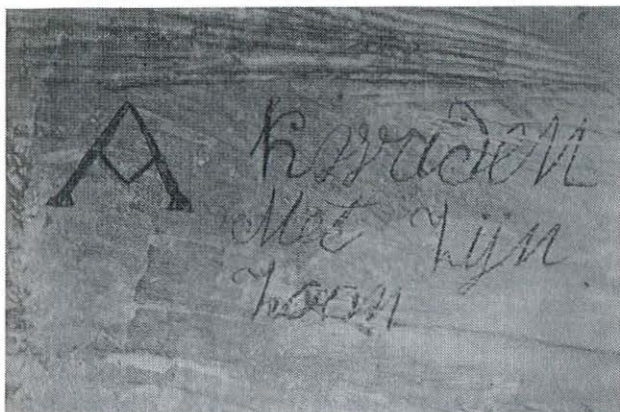

foto 20: Sectie A is voor Kwaden met zijn zoon.

Hij schrijft dat hij zich heeft laten vertellen dat men er de blokken verkoopt voor 20 cent per stuk. Van dit bedrag zijn 17 centen voor de blokbreker en 3 cent voor de beide gemeentes. In Gronsveld heeft men hem verteld dat men in Heer de blokken voor 23 centen zou verkopen. Hij is van mening dat men hem hier niet de juiste informatie over gegeven heeft. In de zomer zouden de prijzen ook veel hoger zijn dan in de winter.

Op de "Scharnderberg" zou er nog een groeve zijn die al lang geleden verlaten is. Hiermee wordt volgens mij de "Heerderberg" bedoeld (van Wijngaarden 45). Het verslag betreffende de gemeente Cadier en Keer wordt besloten door de opmerking dat de gemeente Heer Leonard Geelen, die woont op de weg naar Heer, benoemd heeft om op de werkzaamheden van Cadier en Keer toezicht te houden. Volgens Bütgenbach dient dit toezicht slechts alleen om op de hoogte te zijn van het aantal blokken dat door de blokbrekers uit de groeve gebroken wordt.

foto 21: De Keerderberg met de molen van Gronsveld, Ph. van Gulpen, 1837. Gemeentearchief Maastricht.

Gemeente Gronsveld:

In deze gemeente beschrijft Büttgenbach 4 mergelgroeves. Hier vermeldt hij niet de kadastrale gegevens, maar noemt hij van iedere groeve de naam.

1. Groeve de Hel.

De ingang van deze mergelgroeve is gelegen op een stuk grond van M. Nijst uit Maastricht. Het betreffende perceel staat plaatselijk bekend als "De Hel". Het betreft volgens Büttgenbach een behoorlijke groeve met een zeer onregelmatig ontginningspatroon.

De mergel is volgens hem van een goede kwaliteit. De exploitant stelt er 3 tot 5 blokbrekers te werk. Dit zou afhankelijk zijn van de opdrachten die hij ontvangt. In het verslag staat beschreven dat de blokken verkocht worden voor 30 cent per stuk. De blokbreker krijgt per blok 20 cent.

foto 22: Landschap met roofofbouw in "de Hel".

2. De Wijngaardsberggroeve.

Deze groeve is volgens het verslag eigendom van dezelfde eigenaar als de eerste groeve. De bouwvallige toestand in acht genomen, heeft de ingenieur de groeve niet helemaal geïnspecteerd. Hij vindt het een flinke groeve. Hij besluit zijn beschrijving van deze groeve met de opmerking dat de breekwerkzaamheden voorlopig gestaakt zijn. De beschrijving van Büttgenbach past het beste bij de Riesenberggroeve (van Wijngaarden 50). De groeve vormde ten tijde van de inventarisatie één stelsel. Door een instorting zijn het twee aparte stelsels geworden.

3. De Varkensgatgroeve.

Het betreft volgens het verslag een verlaten groeve die in een zeer slechte staat verkeert en dan ook niet helemaal geïnspecteerd is.

4. Groeve De Dolekamer.

Deze groeve is eveneens eigendom van M. Nijst uit Maastricht. Büttgenbach vermeldt wederom dat Nijst hiervan uitgaat omdat de ingang zich op zijn grond bevindt. De werken worden beschreven als zeer uitgestrekt en de ingenieur gaat ervan uit dat deze groeve zonder twijfel er ook een is met een zeer onregelmatig ontginningsspatroon. De mergel zou van een goede kwaliteit zijn. Het aantal blokbrekers dat er werkt is volgens het verslag afhankelijk van de opdrachten.

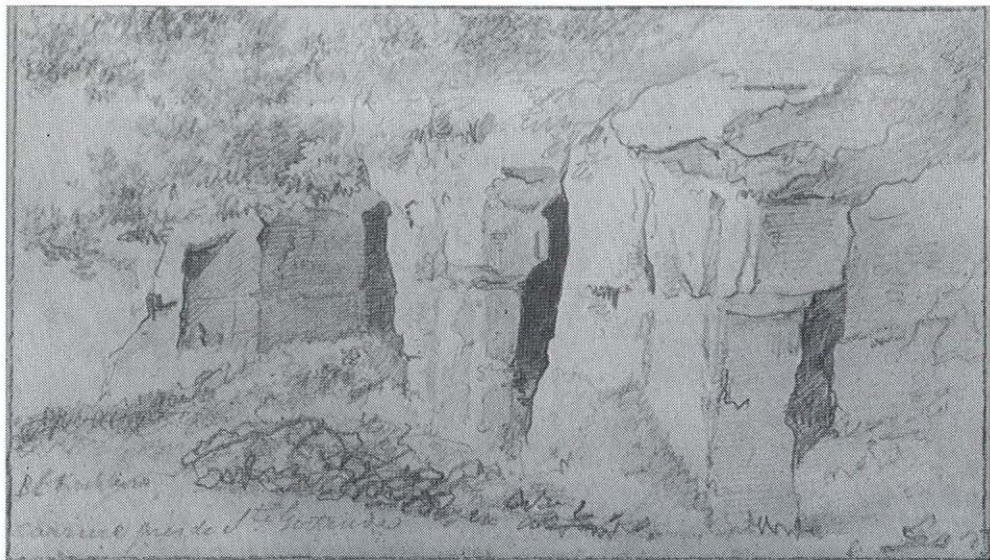
In het foto-archief van Jan Spee vond ik een foto van een opschrift dat Büttgenbach bij zijn bezoek op 6 mei 1846 aan deze groeve op de wand aanbracht. De handtekening in de groeve is identiek aan de manier waarop Büttgenbach zijn brieven ondertekent.

foto 23: Opschrift van Büttgenbach in "de Dolekamer".

5. De Steinberggroeve.

Aan de kantlijn van de beschrijving staat vermeld dat deze groeve ligt in de gemeente Rijckholt. Bütgenbach gaat echter door met de nummering van de gemeente Gronsveld. De groeve wordt "De Koleberg" genoemd en is gelegen op grond van de erven Dewamps uit Luik. Het is volgens het rapport een nieuwe groeve die in eerste instantie bedoeld is voor eigen gebruik door de eigenaar. De ingenieur schrijft in zijn verslag dat hij zich begeven heeft naar de burgemeester van Rijckholt. Deze heeft verklaard dat er in zijn gemeente twee groeves zouden zijn die ontoegankelijk en al sinds lange tijd verlaten zijn.

*foto 24: Gezicht op de ingang van een mergelgroeve bij Sint Geertruid.
B.C. Koekoek, ca. 1844. Stedelijk Museum "Haus Koekoek", Kleef.*

Gemeente Klimmen:

In deze gemeente wordt volgens het verslag geen enkele groeve geëxploiteerd. Bütgenbach vermeldt dat op een plaats die men "Croebuck" noemt lange tijd een zandsteengroeve is geweest. Het was een dagbouwgroeve (in de open lucht) waar men deurdrempels, vensterbanken en voederbakken maakte. Men kan er volgens hem nog de niveauverschillen zien in de weer in cultuur genomen terreinen.

Gemeente Bemelen:

Het verslag vermeldt dat deze gemeente 5 mergelgroeves bezit waarvan er slechts één in exploitatie is.

1. Koeleboschgroeve.

Deze groeve is gelegen op een plek die volgens het verslag plaatselijk bekend is als "De Koelebosch Berg". De grond behoort toe aan M. Vrijthoff die Inspecteur der accijnzen is te Maastricht. Hij exploiteert deze groeve volgens de beschrijving voor eigen rekening. De blokbrekers worden door de eigenaar betaald. Büttgenbach merkt op dat de groeve in een goede staat verkeert, hoewel het ontginningspatroon zeer onregelmatig is en er veel natuurlijke breuklijnen aanwezig zijn. De hardheid van de mergelbank in acht genomen zijn de afmetingen van de blokken volgens hem evenwel nog groot genoeg. De mergelkwaliteit wordt beschreven als goed. Dhr. Vrijthoff houdt volgens het verslag zelf toezicht op de werken.

Büttgenbach vermeldt verder dat er een reglement bestaat betreffende deze groeve dat door de burgemeester naar de Gedeputeerde Staten gezonden is. Men heeft hem verteld dat de blokken verkocht worden voor 27 cent. Hij heeft de eigenaar, die zo welwillend was om hem te begeleiden op zijn inspectie, geadviseerd de hardere mergellaag te exploiteren en deze aan een veel hogere prijs te verkopen. Men zou deze mergel volgens hem dan kunnen gebruiken voor stevigere bouwwerken, deurdrempels, vensterbanken, traptreden en voerbakken.

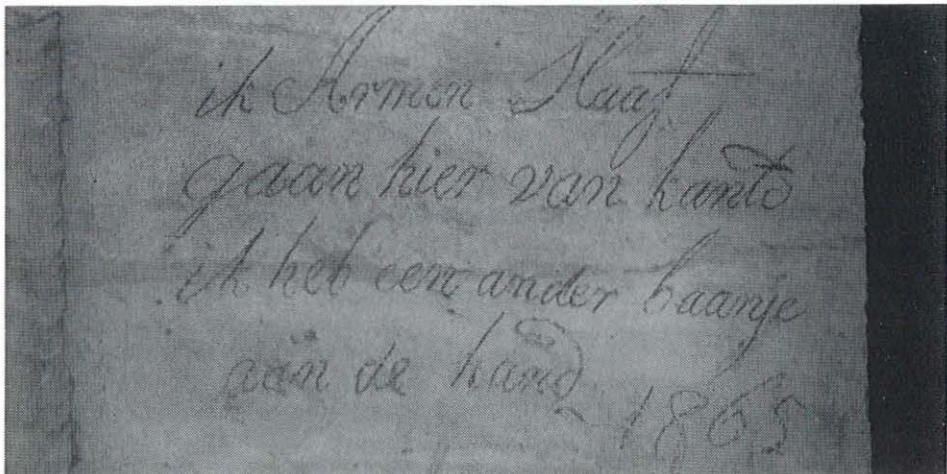

foto 25: Opschrift in de Koeleboschgroeve.

De kleine brokken mergel die Büttgenbach bij zijn bezoek aan de groeve in de gangen aantreft zijn gebroken uit passages die de blokbreker wil vermijden. Dit gebeurt volgens hem omdat de blokbreker per blok betaald wordt en het gemakkelijker is een blok te breken in zachte dan in harde mergel.

2. De Cluysberggroeve.

De ingang van deze groeve ligt op een stuk heidegrond van de gemeente dat "Cluys Berg" genoemd wordt. Het werk in deze groeve is volgens het verslag al lang geleden gestaakt. Op meerdere punten zijn de gangen bouwvallig geworden. Büttenbach en zijn niet met name genoemde metgezel zijn evenwel toch door kunnen dringen tot de verlaten breekfronten en waren zeer verbaasd dat ze aldaar nieuw gebroken blokken aantreffen. Bij navraag gaf de burgemeester van Bemelen aan dat hij hier niets van wist! Er zijn gangen van meer dan 5,5 meter hoog. Bij de ingang is de mergel zacht en zit er volgens de beschrijving veel vuursteen in. Hoe dieper men de groeve ingaat, hoe beter de kwaliteit van de mergel wordt.

In Bemelen zijn er volgens Büttenbach nog drie andere groeves die ontoegankelijk en al vele jaren verlaten zijn. Hij doelt hier waarschijnlijk op de Gasthuisdelgroeves (van Wijngaarden 36, 37, 38 en 117) of de Bemelerboschgroeves (van Wijngaarden 39a, 39b en 39c).

Gemeente Voerendaal:

In deze gemeente zijn er volgens het verslag ten tijde van de inventarisatie 3 kalksteengroeves in exploitatie. Het betreft dagbouwgroeves waar tevens een kalkoven bij staat. Er wordt nog vermeld dat ze alle drie op gemeentegrond gelegen zijn.

De eerste groeve wordt geëxploiteerd door Jacques Linden, Jean Meys en Frans Meys. De kalklaag is 1,80 mtr. dik en levert volgens de arbeiders 1/4 goede kalk.

De tweede groeve wordt geëxploiteerd door de werklieden André Magermans en Gerard Offermans. De kalklaag is 2,5 mtr. dik.

De derde groeve heeft een kalklaag van 2 mtr. en wordt geëxploiteerd door de werklieden Nicola van Homerig en Nicolas Herbergs.

Büttenbach vermeldt dat men hier zonder vergunning werkt. De werklieden die de derde groeve exploiteren betalen Leonard Fleugels hiervoor 100 maten kalk, wat een waarde vertegenwoordigt van ongeveer 5 of 6 gulden. Hij vindt het delven van de kalk uitermate gevaarlijk voor de arbeiders die er werken. De bijna loodrechte rotswand verheft zich meer dan 13 meter boven hen. Er kan een instorting plaatsvinden tengevolge van het verschuiven van rotspartijen, zonder dat ze losgemaakt worden. Deze instorting zal zonder twijfel alle arbeiders en alle andere personen die er dan aanwezig zijn volledig bedelven. De ingenieur heeft de arbeiders op het gevaar gewezen en heeft hen enkele voorzorgsmaatregelen aanbevolen welke men zou kunnen nemen.

Gemeente Simpelveld:

In deze gemeente is er volgens het verslag ook kalksteen aanwezig, maar deze wordt op het moment van de inventarisatie niet geëxploiteerd.

Büttgenbach vervolgt zijn rapport aan de Gedeputeerde Staten met een samenvatting van zijn bevindingen. Hij opent met de prachtige volzin: "Tel sont nobles et très honorables Seigneurs l'état des carrières dans les differentes communes de la Province de Limbourg" ("Dit edele en zeer edelachtbare Heren is de staat van de groeves binnen de verschillende gemeenten van de provincie Limburg"). Deze samenvatting moet eigenlijk meer gezien worden als conclusies die door Büttgenbach getrokken worden en aanbevelingen die hij doet n.a.v. de door hem verrichte inventarisatie.

* De mergelgroeves, die als een publiek bezit van groot belang beschouwd kunnen worden, zijn overgeleverd aan de willekeur van iedereen, zonder orde, zonder reglement en zonder toezicht van wie dan ook van de kant van het openbaar bestuur.

* De staat van verval, die hij bij zijn inventarisatie in de mergelgroeves aangetroffen heeft, beschouwt hij als een bewijs van een slechte manier van exploiteren die tot op de dag van het verschijnen van zijn rapport voortgaat. Hij gelooft dat een dergelijke gang van zaken niet gecontinueerd zou mogen worden. Men verwaarloost volgens hem dit belangrijke publiek bezit door er geen leiding aan te geven.

* Met het oog op de "Wet op de Mijnen" kan men volgens hem stellen dat men niet alleen dat publieke bezit in gevaar brengt, maar ook de veiligheid van de blokbrekers en die van de eigenaren van de bovengrond.

* De totale afwezigheid van plattegronden van de talrijke onderaardse groeves is oorzaak van de totale onwetendheid van het feit waar men zich bij de breekwerkzaamheden in de ondergrond bevindt. De onregelmatigheid in de terreinen in de bovengrond, de heuvels en de dalen maken het volgens Büttgenbach verder onmogelijk dat men de dikte kan schatten van de laag die er rest tussen de breekwerkzaamheden en de bovengrond.

* Büttgenbach stelt dat er al meerdere verzakkingen plaatsgevonden hebben. Men zal volgens hem nu moeten opletten dat dit niet nog vaker gaat voorkomen. Een aantal groeves loopt extra gevaar ten gevolge van het binnendringen van water.

* De inwerking die de binnenstromende lucht heeft op de ondersteuningspilaren mag volgens hem ook niet onderschat worden. Deze zou op de lange duur de vernieling van pilaren kunnen veroorzaken en hen doen bezwijken. Hierdoor zouden weer zeer aanzienlijke grondverzakkingen kunnen plaatsvinden.

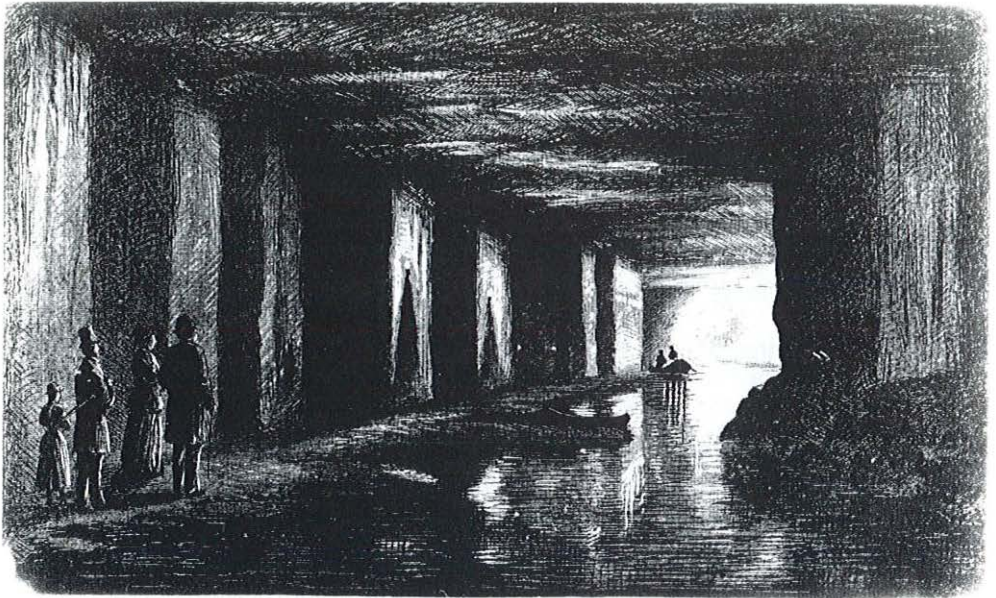

foto 26: Een aantal groeves lopen gevaar door het binnendringen van water. Tekening "De Valkenburger Groeven - Het water". A. Ten Berge ca. 1880. archief Lei Deckers.

* Büttgenbach is van mening dat als zulk een ongeval zal plaatsvinden in een groeve waar blokbekers aan het werk zijn, dat dan met de huidige gang van zaken het onmogelijk zal zijn om hen te hulp te komen. De afwezigheid van plattegronden zal er de oorzaak van zijn dat men niet de richting weet waar de reddingswerkzaamheden naar toe uitgevoerd zullen moeten worden. Hij stelt dan ook in zijn verslag dat het van het hoogste belang is dat het openbaar bestuur plattegronden zal laten maken van de oude onderaardse groeves die toegankelijk gebleven zijn. Zodoende kan de ondergrondse situatie vergeleken worden met de bovengrondse situatie. Door enkele niet veel kostende werkzaamheden kunnen de gedeeltes die bouwvallig dreigen te worden en die zich in de nabijheid van huizen, wegen etc. bevinden verstevigd worden.

* De mergellaag die in het algemeen "Maastrichts Krijt" ("Calcaire de Maestricht") genoemd wordt ligt bijna horizontaal. De blokbekers zeggen dat de onregelmatige wijze van breken te maken heeft met het feit dat men wil voorkómen dat men terecht komt in mergel die te zacht is voor het gebruik bij bouwwerkzaamheden of anderzijds veel te hard is waardoor de exploitatie te duur zou worden.

* Büttgenbach stelt dat hij uit zijn inspectietocht heeft kunnen opmaken dat het moeilijk zal zijn om één algemeen geldend exploitatieplan voor alle onderaardse mergelgroeves te volgen. Hij heeft tevens gezien dat hij als Ingenieur der Mijnen de nodige maatregelen kan voorschrijven, niet alleen in het belang van de exploitant maar ook voor het behoud van de groeve.

* Als men, volgens Büttgenbach, een blik werpt op het verleden en als men de ontzettende uitgestrektheid van de ontstane gangenstelsels beschouwt, kan men gemakkelijk begrijpen dat de mergelwinning in het verleden nog belangrijker geweest is dan ze in 1846 was. Er wordt volgens hem al meer dan 200 jaren mergel gebroken en de werkzaamheden zijn steeds ondermijnender geworden.

* Büttgenbach gaat ervan uit dat de exploitanten handelen in strijd met hun eigen belangen. Zij beklagen zich over de onregelmatig gebroken oude gangen, maar de huidige gang van zaken verschilt totaal niet van de manier van werken in het verleden.

* Hij vindt het dan ook noodzakelijk en van het grootste belang om op de breekwerkzaamheden toezicht te houden in de zin van de Mijnwet van 1810. De belangrijkste instructies van deze wet worden in de bijlage extra vermeld.

Instructie 3, paragraaf 8 zegt:

"Groeves waaruit leisteen, mergel, zandsteen, stenen om mee te bouwen, kalksteen etc. gehaald wordt en waar de exploitatie plaatsvindt door middel van onderaardse galerijen kunnen niet anders geëxploiteerd worden dan met een geldige akte van concessie die door het openbaar bestuur verleend wordt overeenkomstig de Mijnwet"

Instructie 8, sectie 1 paragraaf 81 zegt:

"De exploitatie van open groeves kan plaats hebben zonder toestemming maar moet wel onder het toezicht van de politie geplaatst worden en zijn onderworpen aan de algemene en plaatselijke wetten".

Büttgenbach stelt dat als het provinciaal bestuur de wetten en reglementen ten uitvoer gaat brengen, men er dan in zal slagen om het Hertogdom Limburg een industrie terug te geven die men al bezat, maar waarvan men tot nu toe niet gepast voordeel getrokken heeft. Om dat doel te bereiken ontwierp hij een voorlopig reglement. Dit zal besproken worden in het volgende hoofdstuk.

Op 8 september 1846 stuurt Büttgenbach de gouverneur een declaratie ten bedrage van fl. 57,25 voor de door hem gemaakte reis- en verblijfskosten ten behoeve van de door hem bezochte en geïnspecteerde groeves van het hertogdom. Hij vermeldt in zijn brief dat hij dit vanwege de uitgestrektheid van de exploitaties in drie keer heeft moeten doen. Doordat zijn aanwezigheid op de Domaniale Mijn gewenst was heeft hij één keer zijn reis moeten onderbreken en is terug moeten gaan naar Kerkrade. Daarom heeft hij dan ook de reis slechts twee keer in rekening gebracht.

HOOFDSTUK 8. HET VOORLOPIG GROEVENREGLEMENT.

De voorstellen die hierin zijn opgenomen getuigen volgens Büttgenbach van voldoende kennis van zaken.

1. Ieder individu of maatschappij die een onderaardse groeve wil exploiteren, hetzij op zijn eigendom, hetzij op andermans eigendom, zal concessie of toestemming van het provinciaal bestuur dienen te hebben.
2. Iedereen die momenteel een groeve exploiteert kan zijn werk nog gedurende één jaar voortzetten met ingang van de datum van de publicatie van dit stuk. Dit gebeurt dan wel onder toezicht van de mijnpolitie. De exploitanten zullen gehouden worden aan het plan van exploitatie dat hen voorgeschreven wordt door de verantwoordelijke autoriteit, naarmate de werken zullen vorderen en volgens de omstandigheden die de geregelde exploitatie van de verschillende groeves vereist. De exploitanten zullen zich moeten houden aan de wetten, de instructies, reglementen zoals vereist door de wet van 2 april 1810, zoals ook volgens de arresten van de Gedeputeerde Staten opgesteld, zowel voor het behoud van de groeves, de veiligheid van de werklieden of de eigendommen op de bovengrond.

foto 27: Roofbouw in de "Heerderberg".

3. Het is verboden blokken te breken uit oude ondersteuningspilaren, ze te verzwakken of om ze te vernielen. Dit op straffe van vervolging krachtens de wet van 21 april 1810 en artikel 31 van het decreet van 3 januari 1813.
4. Exploitatie ten behoeve van stenen zal niet mogen plaatsvinden minder dan op een afstand van minstens 10 meter van wegen of bouwwerken aan de oppervlakte. De werkzaamheden mogen niet minder dan 5 tot 10 meter onder de oppervlakte plaatsvinden. Voor de verbindingsgangen geldt deze regel niet.
5. De burgemeesters van de gemeente zullen genummerde palen moeten laten plaatsen bij iedere ingang die in exploitatie is. Zij zullen een register bij moeten houden waarin opgenomen moet zijn:
 - De namen en de voornamen van de exploitanten.
 - Hun woonplaats.
 - De namen en de woonplaats van de werklieden die zij te werk stellen met daarbij aangegeven, op alfabetische volgorde, de letter van het hun toegewezen werkfront.
 - De ligging en het nummer van de ingangen.
6. Men mag niet het werk in een verlaten groeve of in een verlaten werkfront hervatten zonder vooraf de Ingenieur der Mijnen te waarschuwen. Deze zal in een rapport aan de Gedeputeerde Staten dienen aan te geven dat het werk zonder gevaar uitvoerbaar is.
7. Wanneer een of andere gebeurtenis zou plaatsvinden dan zal de exploitant, volgens artikel 11 van het Keizerlijk decreet van 3 juni 1813, hiervan zo snel mogelijk kennis moeten geven aan de burgemeester van de gemeente en deze aan de Ingenieur der Mijnen. De burgemeester zal eveneens verplicht zijn de ingenieur te verwittigen als hij kennis heeft van ongeoorloofd werk of gebrekkig werk dat de openbare veiligheid of het leven van de werklieden in gevaar brengt.
8. De burgemeester is verantwoordelijk voor de ondersteuning van de Ingenieur der Mijnen. Hij zal alles moeten melden aan het Toezicht der Mijnen. Hij zal eveneens de ingenieur bij zijn bezoek aan de groeve dienen te laten vergezellen door personen die er de weg weten en die met voldoende fakkels toegerust zijn.
9. Na verloop van één jaar zullen alle exploitaties die niet voorzien zijn van wettige toestemming, welke door de Gedeputeerde Staten van de provincie gegeven wordt, verboden worden.
10. De concessievragers die bestaande werkzaamheden wil voortzetten kan zijn voorkeursrecht laten gelden bij het verkrijgen van de toestemming.
11. Dit verzoek dient vergezeld te worden van een plattegrond van het terrein dat men voorstelt om in exploitatie te nemen. Deze plattegrond zal opgemaakt moeten worden volgens de kadastrale kaarten.
12. Op deze plattegrond zullen afgebeeld dienen te worden:
 - A De terreinpercelen.
 - B Straten, hoofdwegen, bouwwerken, beken en de richting van de dalen aan de oppervlakte.

C De bestaande of de te maken opening.

D De bestaande gangen, tot aan de massieve mergel, in de kleur blauw aangegeven. Het breekfront dat men wil gaan exploiteren, met de voorgestelde richting van de gangen, zal in een andere kleur aangegeven dienen te worden.

13. Ieder individu of maatschappij die na verloop van genoemde periode nog de exploitatie zal voortzetten zonder een wettige toestemming verkregen te hebben of die tijdens de bovengenoemde periode een nieuwe exploitatie start zonder toestemming, zal vervolgd worden volgens de Mijnwet van 21 april 1810.

14. De eigenaar van de bovengrond zal de voorkeur dienen te krijgen om onder zijn terrein te mogen exploiteren. Hij dient te bewijzen dat hij kan voldoen aan de door de wet voorgeschreven voorwaarden om zulk een exploitatie te kunnen ondernemen en of zijn terrein voldoende uitgestrekt is om langdurig geëxploiteerd te worden, rekening houdend met publieke belangen.

15. Het is de eigenaar van de bovengrond uitdrukkelijk verboden om de groeve-ingang die zich op zijn terrein bevindt en die nog zou kunnen dienen om mergelblokken te breken te vernielen. Hij heeft recht op schadeloosstelling welke is goedgekeurd door de Mijnwet van 21 april 1810, sectie 2, art. 43 en 44.

Büttgenbach eindigt zijn rapport met wederom een mooie volzin.

" Dit zijn zeer edelachtbare heren de voorstellen die ik u meen te moeten maken betreffende een voorlopig reglement om mergelgroeves te exploiteren binnen de provincie Limburg totdat de reorganisatie van de concessies van kracht zal zijn geworden. Ik verblijf met de meeste hoogachting etc., etc.

De Ingenieur der Mijnen
van het Hertogdom Limburg
Büttgenbach"

*Ingenieur des Mines
des Duché de Limbourg
Büttgenbach*

Het voorlopig reglement van Büttgenbach was een eerste poging om te komen tot één algemeen geldend reglement m.b.t. onderaardse steengroeves en moest leiden tot meer overzicht, toezicht en veiligheid voor de blokbrekers en de eigenaren van de bovengrond. Vóór die tijd waren er alleen plaatselijke reglementen die vooral de economische belangen dienden. Zo zijn bijvoorbeeld reglementen bekend van de gemeente Heer en de gemeente Oud-Valkenburg. In S.O.K. Mededelingen nr. 20 "De grotten van Heer" staat beschreven dat de gemeente Heer in 1826 een reglement van kracht liet worden om de chaotische situatie in de mergelgroeve te beteugelen. In "de Geulrand" nr. 38 staat een procesverbaal beschreven uit 1843 tegen de 37 jarige inwoner van Valkenburg Christiaan Prevo. Deze zou strijdig met het bestaande reglement mergelblokken uitgebroken hebben uit een groeve die toebehoorde aan de gemeente Oud-Valkenburg.

De mergelgroeves waren tot 1846 overgeleverd aan de willekeur en de economische belangen van de plaatselijke overheden, de eigenaren, de exploitanten en de blokbrekers. De snelle opeenvolging van machthebbers en het toezicht vanuit Luik, tussen 1810 en 1839, dat onvoldoende bekend was met de mergelwinning, zullen zeker een rol gespeeld hebben in de "vrije situatie" die in de "blokbergen" ontstaan is. Verder zien we dat toen ook al de politieke plicht vaker strijdig was met persoonlijke zakelijke belangen. Zo waren o.a. de burgemeester van Valkenburg en de burgemeester van Sint Pieter tevens eigenaar van één of meerdere groeves. Daarnaast waren er een aantal vermogende grootgrondbezitters in de regio die ook op politiek gebied hun invloed konden doen gelden. Zij waren eveneens niet gebaat bij een al te strak toezicht bij de exploitatie van de op hun terrein gelegen groeves.

Toen ook al "maalden ambtelijke molens zeer langzaam" want het heeft nog bijna 9 jaar geduurd voordat, door vaststelling bij Provinciale Verordening van 9 juli 1855, het concept-reglement van Büttgenbach geleid heeft tot het "Reglement op de ontginning van onderaardse of overdekte steengroeven in het Hertogdom Limburg". De hoofdpersoon, die in 1851 opgevolgd was door ingenieur Bogaert, heeft dit echter niet meer mee kunnen maken omdat hij in datzelfde jaar overleden is. Als we het concept reglement van Büttgenbach vergelijken met het uiteindelijke resultaat, dan zien we dat in het eerste de nadruk gelegd wordt op de randvoorwaarden. Slechts 2 van de 15 artikelen handelen over de veiligheidsmaatregelen die bij het breken in acht genomen dienen te worden. Het uiteindelijke reglement legt daar veel meer de nadruk op. Bij de Provinciale Verordening die in 1855 van kracht werd kwam de verantwoordelijkheid betreffende het toezicht bij het blokbreken voor een groot deel bij het plaatselijk bestuur. Hierbij kan men denken aan de door de plaatselijke overheden, met goedkeuring van het provinciaal bestuur en het Staatstoezicht, te benoemen groeve-opzichters. Het provinciale bestuur zal het toen inmiddels wel duidelijk geworden zijn dat het toezicht nooit door één persoon verantwoord uitgevoerd kon worden! De Ingenieur der Mijnen kreeg de supervisie over dit alles en de plicht om het bestuur van het Hertogdom Limburg op de hoogte te brengen en te

houden van de werkzaamheden in de onderaardse mergelgroeves. Zo is er een einde gekomen aan de "vrije" situatie in de blokbrekerij. Het reglement is tussen 1855 en 1865 nog twee keer aangepast.

Aan het aantal groeves dat anno 1994 door instortingen of instortingsgevaar ontoegankelijk geworden is of zelfs helemaal verdwenen is, kunnen we de voorzichtige conclusie verbinden dat deze stap door de overheid eigenlijk te laat gezet is.

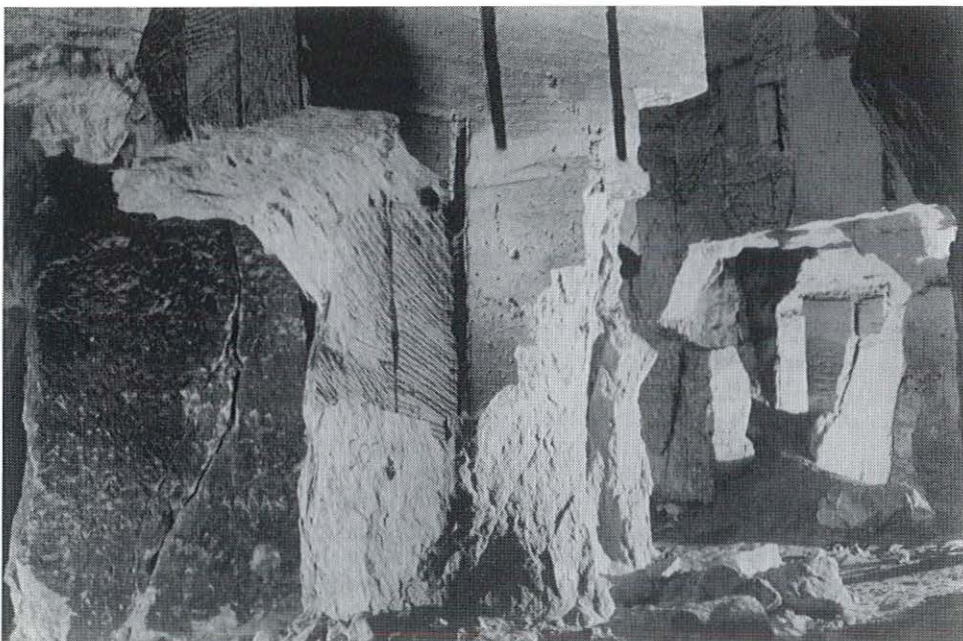
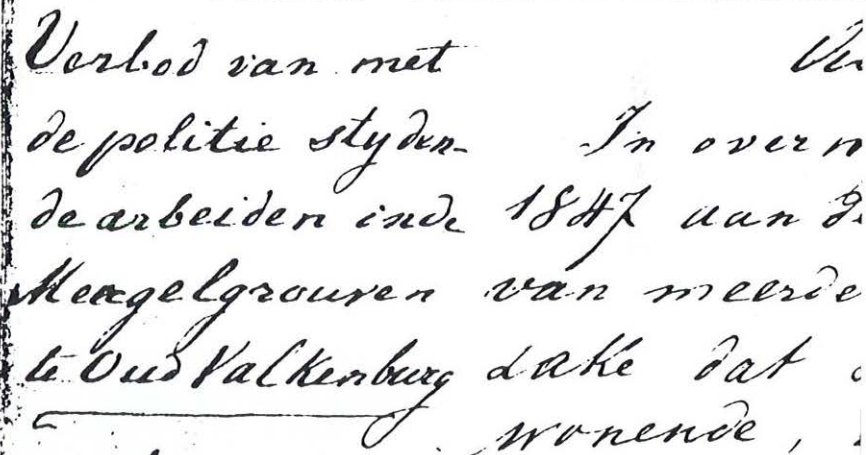

foto 29: Roofbouw in de "Hotsboomgroeve".

HOOFDSTUK 9. HET VOORLOPIG REGLEMENT IN DE PRAKTIJK.

Na de door Büttgenbach verrichte inventarisatie en het ontwerp groevenreglement heeft onze hoofdpersoon tussen 1846 en 1851 maar weinig te maken gehad met de mergelwinning. Uit correspondentie blijkt dat hij zich op dit terrein in die periode bezig gehouden heeft met de volgende 3 aangelegenheden:

- 1 De blokbreker Frederic Prevo uit Valkenburg die een verbod opgelegd krijgt om te breken in de "Valkenburger groeve".
- 2 Het laten aanbrengen van een steunmuur in de "Valkenburger groeve".
- 3 Het bezoeken en advies geven m.b.t. een aanvraag voor een nieuwe exploitatie in Berg en Terblijt.

Verbod van met de politie styden In over n de arbeiden inde 1847 aan d Meagelgroeven van meerde te Oud Valkenburg sake dat wonende,

foto 30: Detailopname "kwestie Frederic Prevo" uit het archief van Büttgenbach.

De correspondentie die betrekking heeft op de vervolging van de blokbreker Frederic Prevo uit Valkenburg is ten dele opgesteld in de Nederlandse taal. Uit het taalgebruik en de erin voorkomende taalfouten blijkt dat Büttgenbach deze taal slechts in geringe mate beheerste. Uit de hierna besproken correspondentie wordt duidelijk hoe het voorlopig groevenreglement door Büttgenbach ten uitvoer gebracht wordt.

Hij schrijft op 29 januari 1847 aan de burgemeester van Oud-Valkenburg het volgende:

"Uw ontvangt bij deze het verbod tegen de in uwe gemeente onlangs door den blockbreker Frederic Prevo van Valkenburg plaatsgehad hebbende, met de politie strijdende arbeiden. Ik verzouk uw dit verbod in te dragen in het register, ingefolge aanschrift der gedeputierde staten d.d. 3 april 1846 1 afd. lid 1000 ad 2 door Uw te houden, en dan hetzelfde aan Frederic Prevo te doen geworden".

Aan Frederic Prevo "Steenbreker" te Valkenburg schrijft hij het volgende bericht:

"In overweging nemende eene van den 14 januari 1847 aan de gedeputierde Staten ingekommen klagt van meerdere blockbrekers van Valkenburg, der zake dat Frederik Prevo, ook blockbreker aldar wonende, zich niet onthoude de pilasters te verzwakken, waardoor die instorting van den berg kan veroorzaakt worden, verklaart de ondergeteekende Ingenieur der Mijnen in het Hertogdom Limburg, op bevel der Edel Achtbare gedeputeerde Staten d.d. 22 januari 1847 1 afd. lid 273b sich begeven te hebben nar Valkenburg en verzeld door den wachtmeester Marchand, commandeur der maréchaussée aldaar, en door meerdere blockbrekers aldaar, zelfs door den aangeklaagde, ter plaatse waar de daad is gebeurd, bevoegd, en aldaar kennis genomen te hebben, dat die klagt gegrond ist, dat die pilasters verzwakt, en hierdoor de ingang overmatig breed is geworden, zoo dat deswege de instorting van den berg kan veroorzaakt worden, en de aangeklagte door zulke staat van zaken niet alleen zich zelf ongelukkig kan maken, maar ook het levensonderhoud van de andere blokbrekers berooven en zelfs hen in leevensgevaar zoude brengen. En aangezien de aangeklagde, die in persoon tegenwoordig was, de dade niet kon strijdig maken, maar in tegendeel beweert het steenbreken voort te zetten, zoo vind de ondergeteekende zich genoodigd gebruik te maken vaan het dekreet op te politie d.d. 3 jan. 1813 lid 1, art. 4, en aan Frederic Prevo zijne met deze politie strijdende werkzaamheden in 't geheel te onderzeggen, tot dat van hooger regtswege hieraf anders zal bevolen worden".

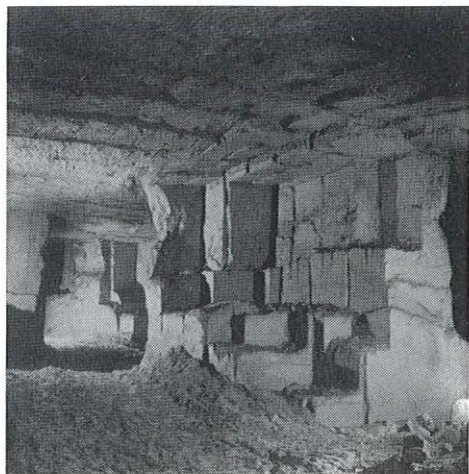

foto 31: "Die klagt ist gegrond, dat die pilasters verzwakt en hierdoor de ingang overmatig breed geworden is, zoodat deswege de instorting van den berg kan veroorzaakt worden".

Op 3 februari 1847 doet Büttgenbach verslag van deze kwestie aan de gouverneur. Hij vermeldt dat hij in actie gekomen is naar aanleiding van een opdracht die hij ontvangen heeft van Gedeputeerde Staten en op 27 en 28 januari de betreffende mergelgroeve bezocht heeft. Volgens de blokbrekers zouden de breekwerkzaamheden zich in Oud-Valkenburg bevinden. Dit ondanks het feit dat de ingang van de groeve aan de voet van de berg ligt, dicht bij de grote weg van Valkenburg naar Maastricht, op grondgebied van de gemeente Berg en Terblijt. Hij heeft zich tot de burgemeester van Valkenburg moeten wenden om de blokbrekers, die allen te Valkenburg woonachtig waren, bij elkaar te roepen. De blokbrekers Christian Prevo, Paul Prevo en David Haan hebben onafhankelijk van elkaar het rapport van wachtmeester commandant Marchand van de gendarmerie te Valkenburg, waarin Frederic Prevo beschuldigd wordt van roofbouw, bevestigd. Na de blokbrekers gehoord te hebben heeft Büttgenbach zich met de beschuldigde naar het bewuste breekfront in de groeve begeven. Op zijn tocht door het gangenstelsel heeft hij meerdere gevaarlijke roofbouwsituaties aangetroffen. Niemand kon hem echter vertellen wie daar verantwoordelijk voor was! Nadat hij de werkplek van Frederic Prevo bekeken heeft is Büttgenbach van mening dat Frederic Prevo de pilaren ernstig verzwakt heeft. De gang is volgens hem daardoor zó breed geworden dat ongevallen zouden kunnen gebeuren die de levens van de blokbrekers in gevaar kunnen brengen. Op zijn minst zou het levensonderhoud van vele gezinnen vernietigd kunnen worden. Hij heeft dan ook de beschuldigde verboden om zijn breekwerkzaamheden voort te zetten.

Büttgenbach meldt zeer beleefd dat hij de vrijheid neemt om op te merken dat het vanwege de veiligheid wenselijk is de mergelgroeves in het hertogdom iedere maand te bezoeken om toezicht te houden op de werkzaamheden van de blokbrekers. Hij vindt het verwonderlijk dat de burgemeesters niet weten onder welke gemeente de breekwerkzaamheden plaatsvinden. De werken zijn volgens hem ondergeschikt aan de grillen van de blokbrekers die er allemaal op uit zijn om met zo weinig mogelijk inspanning een zo hoog mogelijk salaris te verkrijgen. Deze opmerking van de ingenieur komt in onze ogen natuurlijk pijnlijk over als men rekening houdt met de armoedige omstandigheden waarin de blokbrekers verkeerden. Dat kleine beetje geld dat ze in de winter verdienden was nodig om deze periode, waarin ze als boerenknecht zonder enige uitkering werkloos thuis zaten, door te kunnen komen met hun vaak kinderrijke gezinnen.

Volgens Büttgenbach heeft de burgemeester van Oud-Valkenburg verklaard dat het niet aan hem was om actie te ondernemen aangezien de ingang van de betreffende groeve gelegen is op het grondgebied van Berg en Terblijt, de blokbrekers allemaal in Valkenburg wonen en hij er niet van uit gaat dat de werkzaamheden onder zijn gemeente plaatsvinden. Büttgenbach heeft de burgemeester gezegd dat het moeilijk is om zonder plattegronden leiding te geven aan de werkzaamheden. Verder heeft hij de burgemeester duidelijk gemaakt dat het niet mogelijk is dat men weet in welke gemeente men zich in de groeve bevindt en ook

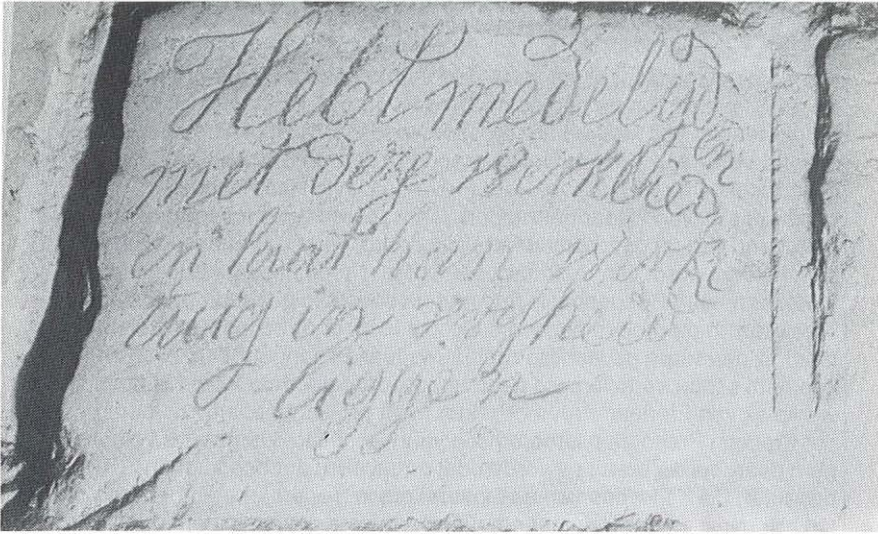

foto 32: "Hebt medelijden met deze werklieden en laat hun werktuig in vrijheid liggen". Opschrift in de Sint Pietersberg - stelsel Zonneberg.

niet kan weten hoe dik de resterende mergellaag is die men zou moeten laten zitten om de druk van boven te kunnen weerstaan.

Büttgenbach werd op zijn tocht door het uitgebreide gangenstelsel begeleid door wachtmeester Marchand. Deze laatste heeft een pluim gekregen van het hertogdom doordat hij blijk gegeven heeft op een juiste manier zorg te dragen voor het algemene belang. Zijn rapport heeft mogelijk een instorting in de nabije toekomst voorkomen. In zijn verslag wijst Büttgenbach nogmaals op de noodzaak voor afdoend toezicht.

Terwijl ze door het gangenstelsel liepen heeft Büttgenbach aan de blokbrekers gevraagd waar de grote weg van Valkenburg naar Maastricht de groeve in de bovengrond kruist. Zij hebben hem toen de plek gewezen waar zij, vanwege het geluid van passerende koetsen, veronderstelden dat dat volgens hen het geval was. Tot zijn grote verrassing trof hij in de nabijheid van die plek grond aan in een gang. Deze grond, afkomstig uit een aardpijp, zou volgens de blokbrekers naar beneden gekomen zijn door de trillingen die de er boven liggende weg veroorzaakt.

Büttgenbach besluit zijn verslag van deze kwestie met een aanbeveling aan het bestuur van het hertogdom om opdracht te geven voor de vervaardiging van plattegronden en dwarsdoorsnedes zoals de wet van

1810 ze ook voorschrijft. Het zijn volgens hem onmisbare gidsen voor de persoon die het toezicht moet uitoefenen. Om aan te geven hoe traag het een en ander werkte vermeld ik hier het gegeven dat het nog tot 1851 geduurd heeft voor dat er een aanvang gemaakt werd met het opmeten en in kaart brengen van de voornaamste groeves.

Op 23 februari 1847 stuurt Büttgenbach een brief naar de gouverneur waarin hij aangeeft dat hij van Gedeputeerde Staten opdracht gekregen heeft maatregelen te nemen om een instorting in de mergelgroeves te Oud-Valkenburg en te Berg en Terblijt, en wel in het bijzonder op de eerderevermelde plaats, te vóórkomen. Door opmetingen die hij inmiddels in het gangenstelsel en aan de oppervlakte verricht heeft, is hij zeker dat de door de blokbrekers aangewezen plaats inderdaad gelegen is onder de grote weg. Tussen het niveau van de weg en het plafond van de gang bevinden zich ongeveer 9 meter. Door de opmetingen is hij te weten gekomen dat deze plek in de groeve gelegen is op het grondgebied van de gemeente Oud-Valkenburg. Hij heeft aandachtig de situatie ter plekke bestudeerd. Omdat de gang op de aangegeven plaats smal is, komt Büttgenbach tot de conclusie dat er geen gevaar bestaat voor een instorting. De in de gang aangetroffen grond zou er al sinds mensenheugnis liggen. De burgemeesters zouden hem dat eveneens verklaard hebben. De aardstorting is volgens Büttgenbach veroorzaakt door vroegere werkzaamheden die waarschijnlijk te dicht bij de oppervlakte hebben plaatsgevonden. De resterende grond uit de aardpijp weg laten halen is volgens hem geen oplossing, aangezien dat een verzakking van de weg zou kunnen veroorzaken. Om een eventuele aardstorting in de toekomst te vóórkomen stelt hij voor om de plaats door een muur van mergelblokken te laten afsluiten. Deze muur moet evenwel dik genoeg zijn om bestand te zijn tegen de druk uit de bovengrond.

Büttgenbach vermeldt in zijn verslag dat de spleten en scheuren, die zowel in rechte lijn als kronkelend door de mergellaag heen gaan, de oorzaak zijn van de onregelmatigheid van het gangenstelsel. Volgens hem zijn ze bij de breekwerkzaamheden vaak niet helemaal te vermijden. Men dient er dan evenwel op toe te zien dat niet de werkzaamheden of de bovengrond in gevaar gebracht worden.

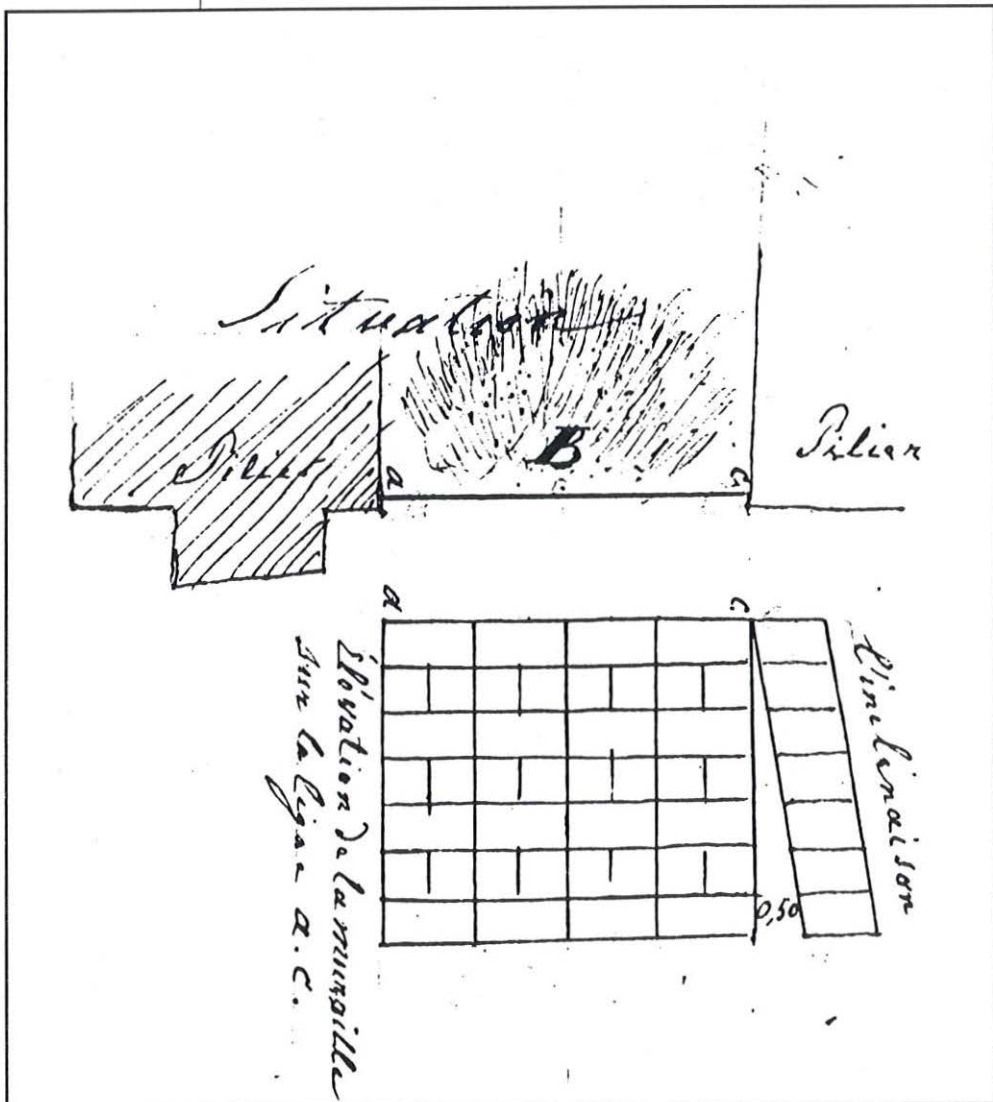
Büttgenbach wijst in zijn verslag nogmaals op zijn conclusies en aanbevelingen die ik in hoofdstuk 7 reeds besproken heb. Hij zegt dat het voor het openbaar bestuur een zeer dringende zaak is om een einde te maken aan de bestaande onvolkomenheden die volgens hem, zowel heden als in de toekomst, ernstige ongevallen kunnen veroorzaken.

Op 4 maart 1847 stuurt hij de gouverneur een beraming van de voor de muur te maken kosten. Dit op een schriftelijk verzoek van deze d.d. 26 februari 1847. De muur dient volgens hem gebouwd te worden van mergelblokken zonder gebruik te maken van mortel. De lengte van de muur is 2,80 meter en de hoogte is 2,50 meter. Hij stelt voor blokken te gebruiken met de afmeting 70 x 50 x 50 centimeter (h x l x b). Hij is van mening dat de muur in de zijwanden ingewerkt dient te worden. De achter

de muur liggende ruimte moet helemaal opgevuld worden. Hij merkt op dat het nadrukkelijk verboden is om de in de gang liggende grond in beweging te brengen. Bütgenbach beraamt de kosten op:

1. Voor 10 ellen mergelblokken	fl. 15,00
2. Transport, laden en afladen	fl. 9,00
3. Metselwerk, materiaal	fl. 10,00
4. Opvulling en verlichting	fl. 8,00
	----- +
Totaal	fl. 42,00

Als bijlage stuurt Bütgenbach een ontwerp voor de te bouwen muur mee.

tekening 1: Ontwerp van de steunmuur.

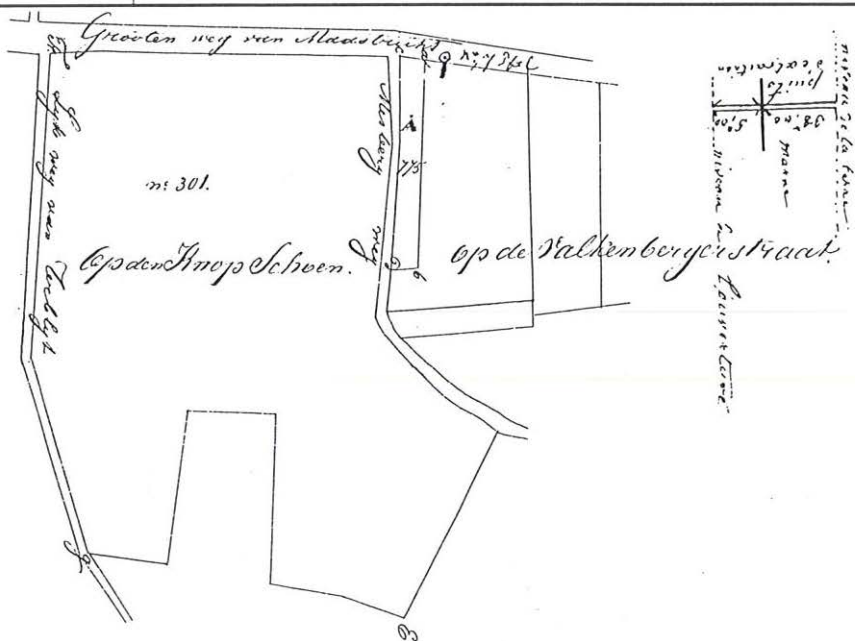
In het voorjaar van 1847 besluit de hoefsmid Cornelus Habets uit Berg en Terblijt een waterput te graven op een stuk grond dat zijn eigendom is. Op een diepte van 27 meter stoot hij op een mergellaag die volgens hem van een goede kwaliteit is. Hij is van plan om deze mergel te gaan exploiteren ten behoeve van de bouw van zijn woonhuis op datzelfde perceel. Hij is van plan de groeve verder te exploiteren. Het betreft hier dus een zogenaamde "putontginning", een mergelgroeve waarin de exploitatie mogelijk gemaakt wordt door het graven van een schacht tot in de mergellaag. De eigenaar van de grond kan op deze manier, zonder in het bezit te zijn van een in de helling gelegen perceel, de onder zijn eigendom gelegen mergel exploiteren. In S.O.K. nr. 16 hebben Ton Breuls en Berno Huls uitgebreid aandacht besteed aan deze manier van mergelwinning in hun publicatie "De kuilen van Zichen en Zussen". Uit de door Büttgenbach vermelde gegevens blijkt dat het hier handelt om de "Put in de Mesberg" (van Wijngaarden 137).

Burgemeester Dobbstein stuurt op 14 juli 1847 een rapportage aan Büttgenbach. Op 20 juli 1847 stuurt Büttgenbach een brief aan de gouverneur waaruit blijkt dat de Ingenieur der Mijnen nog altijd pas op pad hoeft te gaan om de mijnen en de groeves te controleren nadat hij daar van de gouverneur opdracht toe heeft gekregen. In deze brief meldt hij dat de burgemeester van Berg en Terblijt de ingenieur uitgenodigd heeft om een nieuwe exploitatie te komen bezoeken. Büttgenbach schrijft dan: *"Maar ondergetekende kan dit verzoek van de burgemeester niet in overweging nemen zonder de opdracht van zijn chef mijnheer de Gouverneur ontvangen te hebben"*. Verder herinnert hij de gouverneur nog aan diens besluit, naar aanleiding van een besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken, d.d. 3 december 1841 waarin dit geregeld werd. Dat hij het niet eens is met deze gang van zaken blijkt uit een brief van 7 augustus 1847 waarin het volgende staat: *"Het besluit van de Minister d.d. 3 december 1841, is totaal in tegenstelling met de Mijnwet en is genomen zonder kennis van zaken. Ik hoop dat in het nieuwe reglement dat men gaat opleggen m.b.t. de exploitatie van de groeves deze beslissing geannuleerd zal worden."*

Het duurt dan weer een hele tijd voordat de opdracht van de gouverneur bij Büttgenbach terecht komt. Pas op 20 augustus 1848, 13 maanden na dato, komt deze weer in actie. Hij schrijft een brief aan burgemeester Dobbstein van Berg en Terblijt waarin hij om meer kadastrale gegevens vraagt. Verder verzoekt hij de burgemeester om Habets mede te delen dat het verboden is om blokken te breken zonder vooraf vergunning aangevraagd en verkregen te hebben. Büttgenbach stelt nadrukkelijk dat hij Habets absoluut verboden heeft om blokbrekers in de groeve te laten afdalen. Er dient volgens hem eerst gezorgd te worden voor meer veiligheid bij het afdalen. Hij vermeldt dat Habets van hem uitleg ontvangen heeft hoe een stabiele hijsinstallatie en de hierbij behorende toren geconstrueerd diende te worden.

Büttgenbach doet op 30 augustus schriftelijk verslag aan de gouverneur. Hij meldt dat hij bij zijn inspectie van de werkzaamheden voor de eer

bedankt heeft om met de door Cornelus Habets vervaardigde installatie in de groeve af te dalen omdat deze volgens hem veel te gevaarlijk zou zijn. In aanwezigheid van burgemeester Dobbelstein heeft hij Habets gewezen op de slechte staat van de lier en de gevaarlijke bevestiging van het touw. Hij vermeldt in deze brief eveneens dat Habets van hem uitleg ontvangen heeft hoe deze installatie geconstrueerd zou moeten worden. Verder geeft hij aan dat Habets slechts één meter mergel overgelaten heeft tussen het plafond van de reeds ontgonnen gang en de 27 meter dikke deklaag waarin o.a. grind en zand zit. De afmetingen van de ontginning zijn tot nu toe 2,50 mtr x 2,50 mtr x 2,50 mtr.

N° 775 inhoudende 14 Stroeden 70 Ellen
 a. b. lang 106 Ellen c. d. 108 Ellen
 a. c. breed 14 Ell. b. d. 15 Ellen

N° 301 inhoudende 14 Buisden 63 Stroeden 115 Ellen
 C. F. lang 170 Ellen
 E. G. lang 233 Ellen
 A. B. lang 285 Ellen
 G. E. lang 165 Ellen

N° 775 is toebehoorende aan Cornelius Habets
 N° 301 is toebehoorende aan Jan Peter Willemst.

Schaal van 1 à 2500 ellen.

Büttgenbach is van mening dat het grondstuk van Habets niet groot genoeg is voor een exploitatie. Habets heeft hierop geantwoord dat zijn buurman Jean Pierre Willems toestemming verleend heeft om onder zijn grond te werken. Dit blijkt echter niet voldoende te zijn om Büttgenbach te overtuigen. Hij stelt de gouverneur dan ook voor om Habets geen vergunning te geven. In zijn "Avis et resumé" (advies en samenvatting) motiveert hij dit als volgt:

- 1 Het grondstuk is niet groot genoeg. De toevoeging van het grondstuk van de buurman verandert er niets aan. De eventuele concessie wordt dan begrensd door de weg Valkenburg - Maastricht en twee andere wegen en dat is niet wenselijk.
- 2 De resterende laag mergel in het plafond van de ontginning is niet dik genoeg om bestand te zijn tegen de druk van deklaag.
- 3 Er zijn meer dan voldoende groeves binnen de gemeente Berg en Terblijt.
- 4 In de Mijnewet uit 1810, waar ook de mergelwinning onder dient te vallen, staat dat de exploitant dient te bewijzen dat hij kan voldoen aan de door de wet voorgeschreven eisen en dat het terrein voldoende uitgestrekt dient te zijn om een duurzame exploitatie te waarborgen.

Büttgenbach voegt aan zijn verslag nog toe dat als het hertogdom iedereen toestemming gaat geven om onder zijn eigen grond te werken, dat dan heel Limburg doorwoet zal worden. Het ontstaan van onregelmatige ontginningen wordt dan bevorderd en de opbloei van een industrie, die van groot belang voor het hertogdom is, wordt dan in gevaar gebracht!

Als men de omvang van de mergelindustrie in die tijd afzet tegen het feit dat de Ingenieur der Mijnen in de periode 1846 - 1851 maar zo weinig in actie is hoeven te komen, dan roept dit gegeven vraagtekens op! Een oorzaak kan gelegen zijn in de onbekendheid van het bestuur van het hertogdom met de mergelwinning. Het beleid dat men er voor ontwikkeld had werkte blijkbaar erg vertragend en bevorderde allerminst het overzicht! Pas na een aanvraag van de gemeente en/of de exploitant stuurde de gouverneur de Ingenieur der Mijnen op pad. Verder waren er tot op dat moment geen opmetingen in de groeves verricht en ontbraken dus ook de plattegronden van de groeves met alle eventuele gevolgen van dien. Men had slechts een gering vermoeden waar en hoe diep men aan het breken was. Büttgenbach heeft deze zaken ook meerdere malen aangegeven en gevraagd om er veranderingen in aan te brengen. Het heeft heel lang geduurd voor het hertogdom hier gevolg aan gegeven heeft. Wat de plattegronden betreft kan ik vermelden dat Büttgenbach in zijn ambtsperiode als Ingenieur der Mijnen niet meer aan opmetingen toegekomen is. De eerste plattegronden door het Beheer der Mijnen vervaardigd, zijn die van de in de gemeente Berg en Terblijt gelegen "Valkenburger Groef", opgenomen 1851-1854 en die der "Geulemergroef", opgenomen 1852-1853. Deze kaarten zijn vervaardigd door ingenieur Bogaert, de opvolger van Büttgenbach. Bogaert heeft tussen 1851 en 1853 de hoofdwegen opgemeten en in kaart gebracht. Verder zijn de tussen 1854 en 1857 uitgewerkte delen op de kaart

aangebracht. Zo'n karwei duurde jaren en pas tijdens de periode dat ingenieur van der Elst Ingenieur der Mijnen was zijn er kaarten vervaardigd van de belangrijkste groeves.

Een andere oorzaak kan gelegen hebben in het feit dat de taak van de Ingenieur der Mijnen voor een belangrijk deel een fiscaal karakter had. Hij hield toezicht op de produktie der steenkolenmijnen en aan de hand daarvan werden de heffingen van de staat bepaald. Het is best mogelijk dat de gemeentes en/of de mergeexploitanten ook een dergelijke heffing over de mergelopbrengst verwachtten. Men wilde zich dus zo weinig mogelijk "in de kaarten laten kijken" en verzocht de gouverneur dan ook niet voor een inspectie. Men werd dan vanzelf met rust gelaten!

kaart 11: Plan der Valkenburger Groef opgenomen 1851 - 1857 door Ingenieur der Mijnen P. Bogaert. Rijksarchief Limburg.

HOOFDSTUK 10. PROBLEMEN VOOR BÜTTGENBACH

De instorting te Valkenburg lijkt voor Büttgenbach niet helemaal zonder gevolgen gebleven te zijn. Naast de kritiek die er in "le Journal du Limbourg" geuit werd over het uitgevoerde toezicht, zijn er in 1846 problemen ontstaan met zijn werkgever, het Hertogdom Limburg, betreffende de uitbetaling van zijn toelage.

Op 14 juni van dat jaar schrijft hij een brief aan gouverneur van Meeuwen. In deze brief meldt hij dat hij als Ingenieur der Mijnen van het Hertogdom Limburg en directeur van de Domaniale Mijn een verzoekschrift gestuurd heeft aan de Minister van Binnenlandse Zaken. Hierin heeft hij verzocht om gehandhaafd te worden in de graad en functie van Ingenieur der Mijnen van het hertogdom. Er is volgens Büttgenbach een zeer actief toezicht gewenst in de mijnen. De Domaniale Mijn heeft volgens hem speciale aandacht nodig omdat zij door het hertogdom overgedragen is aan een naamloze vennootschap. Door de dubbelfunctie die hij nu bekleedt, bevindt hij zich in een moeilijke situatie. Hij verzoekt de gouverneur dan ook om hier een beslissing in te nemen. Büttgenbach vermeldt dat de Spoorwegmaatschappij van Aken naar Maastricht, die in 1845 de exploitatie van de Domaniale Mijn van het rijk heeft overgenomen, zich verplicht heeft om de werknemers in dezelfde functie over te nemen. Hij stelt echter dat de functie van Ingenieur der Mijnen volgens hem onverenigbaar is met de functie van directeur van de Domaniale Mijn. Deze nu particuliere mijn valt in de zin van de Mijnwet onder de categorie "andere mijnen" en moet dan ook voldoen aan de voor deze categorie gestelde eisen der Mijnwet. Dit betekent dat hij dus eigenlijk niet belast kan worden met de leiding van een mijn die onder zijn eigen toezicht valt. Verder meldt hij dat de gouverneur moet begrijpen dat de exploitant zich niet zal kunnen verenigen met het feit dat zijn directeur regelmatig afwezig is omdat hij dan als Ingenieur der Mijnen werkzaam moet zijn in andere mijnen. Hij onderstreept zijn verzoek om als Ingenieur der Mijnen gehandhaafd te blijven met de opmerking dat hij dan op de Domaniale Mijn toezicht kan uitoefenen op de naleving van de afspraken die met het hertogdom gemaakt zijn m.b.t. de uitvoering van de werkzaamheden. Hij doet zijn brief vergezeld gaan van een opsomming van al zijn titels, voormalige functies en huidige functies. Hij verzoekt de gouverneur om alles in het werk te stellen om een voor hem positieve beslissing te bewerkstelligen om zodoende een einde te maken aan de onzekerheid waarin hij verkeert.

Op 26 juni 1846 stuurt hij wederom een brief aan de gouverneur. Hierin meldt hij dat de Spoorwegmaatschappij van Aken naar Maastricht sinds 11 mei 1846 weigert de toelage uit te betalen die behoort bij de functie van Ingenieur der Mijnen. In de Mijnwet was geregeld dat aan de exploitanten een heffing opgelegd diende te worden om daarmee het

vereiste toezicht te financiëren. Sinds alle mijnen uit de regio van die heffing vrijgesteld waren had de Domaniale Mijn deze toelage uitbetaald. Deze kwestie is reeds aan de orde geweest bij de bespreking in Hoofdstuk 5 van de ingezonden brief in "le Journal du Limbourg". Bütgenbach gaat ervan uit dat de exploitant van de mijn waar hij werkzaam is het niet eens zal zijn met de door hem beklede dubbelfunctie, omdat de werkzaamheden die de functies vereisen te veel voor één persoon zijn.

Hij herhaalt zijn verzoek om gehandhaafd te blijven als Ingenieur der Mijnen. Het feit dat de Domaniale Mijn in andere handen is overgegaan is volgens hem op zich al reden genoeg hiervoor. Hij voert verder aan dat de tijdsinvestering in de inspecties van de talrijke groeves ook een motivatie kan zijn. Tot op dat moment heeft men, volgens hem in strijd met de wet, geen aandacht hier aan besteed. De gebeurtenissen in Valkenburg tonen volgens hem het belang van dat gewenste toezicht duidelijk aan. Bütgenbach merkt verder op dat er in de mijnen tot op dat moment zo weinig ongelukken zijn gebeurd dankzij het actieve toezicht dat hij heeft uitgeoefend. Hij vraagt zich dan ook af wat het openbaar bestuur zal gaan doen als het toezicht op de werkzaamheden gestaakt wordt en er mogelijk ongevallen gaan plaatsvinden zoals zo vaak in Luik gebeuren. Hij vraagt de gouverneur dan ook om hem op de hoogte te willen brengen van een besluit m.b.t. de betaling van de functie van de Ingenieur der Mijnen.

Uit de correspondentie van Bütgenbach blijkt dat zijn opmerkingen en kritiek vaak zonder reactie van de autoriteiten bleven. Één van de vele voorbeelden hiervoor is te lezen in een brief van 5 oktober 1848 waarin hij wederom de manier van werken in de Neuprick onder de aandacht van de gouverneur probeert te brengen. Hij schrijft: *"Ik heb het zelfde waargenomen zoals ik al aan Uwe Excellentie gerapporteerd heb op 30 juni jongstleden. De toestand in deze exploitatie is betreuenswaardig. De manier van werken is niet alleen schadelijk en gevaarlijk voor de huidige en de toekomstige exploitatie maar is geheel in strijd met de Mijnwet".* Hij besluit zijn brief met: *"Ik voel me verplicht om Mijnheer de gouverneur zeer respectvol te laten herinneren aan mijn eerder genoemde rapport dat tot nu toe zonder reactie gebleven is. Ik herhaal, dat deze wijze van exploiteren de mijnen gevaarlijk maakt en de levens van de werklieden in gevaar brengt. Ik verzoek dan ook, met de meeste hoogachting, me een beslissing te doen toekomen om zo tegenmoet te komen aan mijn ongerustheid en ik zodoende weet wat ik moet doen".*

Uit meerdere brieven van Bütgenbach blijkt dat hij vanaf 1846 geen toelage meer ontvangen heeft, dit ondanks het feit dat hij ieder half jaar trouw zijn aanvraag hiertoe indiende, eventueel vergezeld van een declaratie betreffende de gemaakte reiskosten. In "Livres de Correspondance Mines & Carrières" vond ik bijvoorbeeld een afschrift van een brief d.d. 5 januari 1848 gericht aan de gouverneur. Hierin verwijst Bütgenbach naar een brief d.d. 17 maart 1847 waarin hij verzocht om zijn toelage en reiskosten, gemaakt in zijn functie als Ingenieur der Mijnen over het jaar 1846, uitbetaald te krijgen. Hij geeft

aan dat hij ondanks eerdere verzoeken nog altijd geen beslissing heeft mogen vernemen. Dit ondanks het feit dat hij op 9 augustus 1846 van Gedeputeerde Staten bericht gekregen heeft dat zijn verzoek m.b.t. de reiskostenvergoeding gehonoreerd is. Op 3 april 1847 kreeg hij echter een verzoek om zijn aanvraag nader te specificeren. Deze specificatie heeft Büttingenbach op 8 mei 1847 dan ook verzonden. Hij geeft aan dat, ondanks verschillende opmerkingen die hij hierover moest maken, om zijn recht te halen, al zijn verzoeken tot op dat moment vruchteloos zijn gebleven. Hij besluit dit schrijven met een hernieuwd verzoek: *"Ik vernieuw, met de meeste hoogachting, mijn verzoek aan uwe Exellentie, als het u behaagt, zo goed te willen zijn om opdracht te geven tot de betaling."*

De brieven van Büttingenbach m.b.t. de toelage zijn volgens mij duidelijk genoeg. Het is me dan ook een raadsel waarom ze onbeantwoord gebleven zijn. Zo staat in een brief van 28 maart 1849 o.a. te lezen: *"Ik ben zeer teleurgesteld dat niet bemiddeld is in de pogingen om mijn recht te halen. Tot wie moet ik me dan wenden als uwe Exellentie niet de aangewezen persoon hiervoor is. Ik heb nog altijd niet mijn vastgestelde toelage noch mijn reiskostenvergoeding ontvangen. Deze reiskosten heb ik moeten maken om de exploitatiewerkzaamheden in de mergelgroeves te bezoeken en te regelen. Dit in opdracht van de Heren Gedeputeerde Staten. Deze kosten zijn goedbevonden door de Gedeputeerde Staten d.d. 9 augustus 1846. Excellentie! ik verzoek u beleefd om aan deze gang van zaken een einde te willen maken door de achterstallige toelages te laten uitbetalen en tevens door een uitleg te geven die mij op de hoogte brengt van de motieven waarom het openbaar bestuur van het hertogdom geen recht doet aan mijn gefundeerde klachten, ten laatste om de ongerustheden van de vader van een talrijk gezin weg te kunnen nemen."* In een brief d.d. 18 juni 1849 aan de gouverneur, die handelt over het weer in exploitatie nemen van de Neuprick, stelt hij dat hij zijn bezoeken aan deze mijn zal moeten verdubbelen om toe te zien of er nu wel gewerkt wordt volgens de voorschriften. Tevens gebruikt hij deze gelegenheid om de kwestie van de achterstallige toelages weer in de aandacht te brengen. Hij schrijft: *"Voor die belangrijke dienst in de mijnen die ik de staat verleen, een dienst die zo moeilijk en gevaarlijk is, toezicht dat uitgevoerd dient te worden met een handlamp. Ik durf daarom uwe Exellentie zeer respectvol te vragen om zorg te willen dragen voor mijn achterstallige toelages"*.

Op 11 juli 1849 dient hij wederom trouw zijn aanvraag voor de toelage in. Hij doet de zoveelste poging om datgene te krijgen waar hij denkt recht op te hebben. Hij schrijft: *"Ik ben gevoelig geraakt om gedwongen te worden om uwe Exellentie te laten herinneren aan de achterstallige toelage sedert 10 mei 1846 en tegelijkertijd aan de brieven van Gedeputeerde Staten waarin de reis en verblijfskosten geregeld zijn"*. In 1850 dient hij dan ook wederom tevergeefs zijn declaratie in. Buiten de gewone smeekbede in prachtige, bijna slaafse, volzinnen voegt hij er nog aan toe: *"Als de betaling vertraagd wordt door enkele obstakels die niet ter mijner kennis zijn, smee ik uwe Exellentie zo goed te willen zijn om*

mij op de hoogte hiervan te brengen". Op 18 januari 1851 stuurt hij een brief met bijna precies dezelfde inhoud naar de gouverneur. Hij wijst daarin nogmaals naar de beschikking van de Minister van Financiën waarin hem de toelage wordt toegekend. Deze beschikking is volgens hem zelfs door de koning goedgekeurd.

In het archiefstuk zijn twee brieven los bijgevoegd. Deze zijn opgesteld in de Nederlandse taal en zijn beide gericht aan de *"EdelgrootAchtbare Heeren Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg"*. In de eerste brief d.d. 31 maart 1851 meldt Büttgenbach de ontvangst van een brief d.d. 12 maart 1851 van de zijde van Gedeputeerde Staten waarbij hem naar aanleiding van een Koninklijk Besluit d.d. 2 maart van datzelfde jaar eervol ontslag verleend wordt van "de waarneming der functie van Ingenieur der Mijnen". Hij vermeldt dat hem in ditzelfde besluit de toelage tot 31 maart 1851 toegekend werd! Daarom dient hij dan ook weer trouw en verwachtingsvol zijn declaratie ten bedrage van fl. 62,50 in voor het eerste trimester van dat jaar. Hij vermeldt verder dat hij, ondanks het feit dat hij van 10 mei 1846 tot 31 december 1850 regelmatig en op de juiste wijze vergeefs aan de Gouverneur zijn declaraties heeft ingediend, hij het niet overbodig vindt nogmaals een declaratie voor achterstallige toelage en reiskosten ten bedrage van fl. 1316,98 bij te voegen. Hij hoopt dan ook dat het bovenvermelde besluit om hem de toelage tot 31 maart 1851 toe te kennen nu aanleiding zal zijn om wel tot betaling over te gaan. Dit alles lijkt ijdele hoop geweest te zijn want in de tweede brief d.d. 14 mei 1851 schrijft hij: *"Met betrekking op mijn verzoekschrift d.d. 31 maart 1851 neem ik eerbiedigst de vrijheid U te herinneren dat tot heden toe noch eenig antwoord noch de betaling gevolgd is. Volkomen vertrouwend in de belofte welke U mij per brief d.d. 12 maart 1851 heeft gedaan, heb ik alle akten en stukken, planen en correspondentien betreffende het beheer der mijnen, aan den nieuw benoemden Ingenieur der mijnen overgedragen. Derhalven durf ik U herhaald onderdanigst verzoeken, de aan mij toegekende toelagen en reiskosten, gedetailleerd bij bovenvermeld verzoekschrift in de bijlage, te doen uitbetalen. Daar ik zedert het jaar 1846 geene toelage heb ontvangen, zoo durf ik verhoopen dat U de billijkheid niet zult ontkennen, dit mijn verzoek weldra te bevredigen. Ik heb de eer mij met schuldigen eerbied te noemen, Uewelgrootachtbare, F. Büttgenbach, Onderdanige Dienaar"*.

Hoe deze kwestie verder is afgelopen weet ik niet. De hardnekkigheid waarmee het Hertogdom Limburg ondanks de vele verzoekschriften in gebreke gebleven is biedt echter weinig hoop op uitbetaling van de achterstallige toelages en reiskosten. Op 1 december 1851 is Büttgenbach 's nachts plotseling overleden aan een hartaanval. Voor onze hoofdpersoon kunnen we, zeker de laatste vijf jaren van zijn leven, niet stellen dat "die goeie ouwe tijd" minder stress opleverde!

Ik hoop in de toekomst de oorzaak te achterhalen voor de weigering van de zijde van het hertogdom om, ondanks meerdere schriftelijke toezeggingen tot uitbetaling over te gaan. Ik zal dan in S.O.K. Mededelingen hier verslag van doen.

BRONNEN

- Archief Staatstoezicht op de Mijnen. "Mines Correspondance 1839".
- Archief Staatstoezicht op de Mijnen, "Livre de Correspondance, Mines & Carrières", nr. 70 tot nr. 92,
- Gemeentearchief te Maastricht, Collectie L.G.O.G., "Sint Pietersberg".
- Gemeentearchief te Maastricht, Collectie L.G.O.G., "Stadsgezichten".
- Gemeentearchief te Maastricht, Collectie G.A.M., "Stadsgezichten".
- Gemeentearchief te Maastricht, Collectie v.d. Noordaa, "Stadsgezichten".
- Gemeentearchief te Maastricht, Collectie v.d. Noordaa, "Sint Pietersberg".
- Gemeentearchief te Maastricht, Collectie v.d. Noordaa, "Panorama's".
- Gemeentearchief Maastricht, Kadastrale leggers der gemeente Heer.
- Gemeentearchief Maastricht, Kadastrale leggers der gemeente Oud-Vroenhoven.
- Rijksarchief Limburg te Maastricht, Kadastrale kaarten der gemeente Berg en Terblijt anno 1845.
- Rijksarchief Limburg te Maastricht, Kadastrale kaarten der gemeente Cadier en Keer anno 1845.
- Rijksarchief Limburg te Maastricht, Kadastrale kaarten der gemeente Heer anno 1845.
- Rijksarchief Limburg te Maastricht, Kadastrale kaarten der gemeente Meerssen anno 1845.
- Rijksarchief Limburg te Maastricht, Kadastrale kaarten der gemeente Oud-Vroenhoven anno 1845.
- Rijksarchief Limburg te Maastricht, Verzameling kaarten "Mijnen en Groeven", Plan der Valkenburger Groef opgenomen 1851-1857 en in kaart gebracht door Ingenieur der Mijnen P.I.J. Bogaert (nummer 503).

LITERATUURLIJST.

- Ton Breuls, Maastricht 1992, "Ondergronds begraven", S.O.K. Mededelingen nr. 21.
- Ton Breuls, Berno Huls, Maastricht 1991, "De kuilen van Zichen en Zussen", S.O.K. Mededelingen nr. 16.
- Lei Deckers, Valkenburg 1992, Geulrand nr. 38 rubriek "De Opregte Geulrander".
- Historische Kring Kerkrade, Kerkrade 1993, "Kerkrade onderweg",
- Prof. dr. W. Jappe Alberts, Assen 1983, "Geschiedenis van de beide Limburgen", Deel 2.
- J. Knubben, Maastricht 1992, "De Grotten van Heer, de Scharnderberggroeve", S.O.K. Mededelingen nr. 20.
- J. Knubben, Maastricht 1992, "De Grotten van Heer, de Keerderberggroeve", S.O.K. Mededelingen nr. 20.
- J. Kuyper, Maasbree 1981, "Gemeente-atlas van Limburg".
- Le Journal du Limbourg d.d. 1 januari 1846. Stadsbibliotheek Maastricht.
- Le Journal du Limbourg d.d. 20 februari 1846. Stadsbibliotheek Maastricht.
- Ir. A.H.W. Martens, Heerlen 1961, "Van 1810 Administration des Mines - tot 1960 Staatstoezicht op de Mijnen", Bijlage bij het verslag van de inspecteur-generaal der Mijnen over het jaar 1959.
- M. Melkert, Maastricht 1994, "Wetenschappelijk schrijven?", S.O.K.-Info 57.
- M. Melkert, Maastricht 1994, "Wetenschappelijk schrijven?2", S.O.K.-Info 58.
- Ing. J.H. Rademakers (red), Stein 1985, "Staatstoezicht op de Mijnen 175 jaar".
- Ir. D.C. van Schaik, Thorn 1983, "De Sint Pietersberg".
- H.J.H. Schurgers, Valkenburg 1972, "Waar de brede stroom der Maas...", Beknopte geschiedenis van Limburg.
- H.J.H. Schurgers, J.M.G. Notten, L.G.W.N. Pluymaekers, Valkenburg 1979, "Geschiedenis van Valkenburg - Houthem".
- Staatstoezicht op de Mijnen, Heerlen 1961, "Van 1810 Administration des Mines - tot 1960 Staatstoezicht op de Mijnen".
- A. van Wijngaarden, Maastricht 1976, "De onderaardse kalkgroeven van Zuid-Limburg", Wetenschappelijke Mededelingen K.N.N.V. nr 71.

DANKWOORD.

Ik ben een aantal personen bijzonder dankbaar voor de van hen ontvangen informatie, hulp, adviezen, fotomateriaal en medewerking bij het tot stand komen van dit themanummer.

- Wiel Miseré, Staatstoezicht op de Mijnen, voor zijn speurzin bij het "boven water" brengen van het archief van Büttgenbach, het doornemen van het concept en voor de ondersteuning die ik van hem kreeg.
- drs. A.K. van der Tuin, Inspecteur-Generaal der Mijnen voor het voorwoord.
- Henk Ramakers, Jacques Maes en Walter Thiessen van de projectgroep waar ik deel van uit maak voor hun medewerking bij het tot stand komen van dit themanummer. Hiermee bedoel ik hun hulp bij het onderzoek in diverse groeves, het doorlezen van het concept en de geleverde foto's.
- Carl Andreas van het Gemeentearchief Maastricht voor zijn deskundige ondersteuning bij het archief-onderzoek.
- Pierre Olefs van de "Stichting Jezuïetenberg" voor zijn ondersteuning bij het onderzoek in de "Jezuïetenberg".
- Peter Houben van de "Stichting Jezuïetenberg" voor zijn ondersteuning en de geleverde foto's.
- Willie van Ochten en Nico Duykers van het Rijksarchief Limburg te Maastricht voor hun deskundige ondersteuning bij het archief-onderzoek.
- Ed Stevenhagen voor zijn ondersteuning en prachtige kaartmateriaal.
- Piet Orbons voor het doornemen en corrigeren van het concept.
- Jacques Diederer voor zijn ondersteuning bij het onderzoek in de "Sibbergroeve" en de door hem geleverde foto's.
- Eddy Jeukens, Pierre Kollin en Arthur Hornesch van de stichting "De Rotswoning" voor hun ondersteuning bij het onderzoek in de "Geulhemergroeve".
- Jos Cobben en Jan Spee voor de geleverde foto's. Ik vond het een voorrecht om in hun prachtige archieven te mogen speuren naar fotomateriaal
- Lei Deckers voor geleverd archiefmateriaal en foto's.
- Joep Orbons en Ton Breuls voor hun ondersteuning en het doornemen van het concept.

De foto's en kaarten in S.O.K. Mededelingen 23 zijn van:

Fotograaf	Foto nummer
J. Cobben	4, 16, 32
J. Diedereren	6, 7, 14, 31
P. Houben	19
J. Knubben	9, 10, 11, 29
H. Ramakers	20, 25, 27
F. Roebroeks	24
J. Spee	15, 18, 22, 23
W. Thiessen	1, 2, 3, 5, 8, 12, 13, 17, 21, 26, 28, 30

Kaart 3, 4, 6, 7, 9 en 10 zijn belangeloos vervaardigd door Stevenhagen Geo Informatica te Zoetermeer

Kaart 1, 2, 5 en 8 werd overgenomen uit "Gemeente-atlas van Limburg" van J. Kuyper. Repro door W. Thiessen

Colofon

De Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven is geassocieerd met Subterranea Britannica (UK).

Er wordt naar gestreefd SOK-Mededelingen minimaal 2 x per jaar uit te geven.

Prijs van deze uitgave:

Voor abonnees

f 12,50 of Bfr. 225 inclusief verzendkosten
door overmaking van f 12,50 via bijgevoegde acceptgiro of door
overmaking van Bfr. 225 op rekeningnummer 000-150 7143-54 t.n.v.
Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
Postbus 882
NL 6200 AW Maastricht

Losse verkoop

f 15,00 of Bfr. 275 tegen contante betaling op het redactieadres.
f 17,50 of Bfr. 320 inclusief verzendkosten uitsluitend schriftelijk te
bestellen bij:
Publicatiebureau Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
Groenstraat 106
NL 6074 EL Melick
door overmaking van de kosten op postrekening
Nederland 429 85 1
België 000-161 6562-57
onder vermelding van het gewenste.

Copyright auteursrechten voorbehouden, overname slechts toegestaan
na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Samenstelling en redactie:

Ton Breuls
Joep Orbons

Redactieadres:

Bovenstraat 28
B 3770 Kanne/Riemst, België

*For summaries in English, please contact the editor at:
Bovenstraat 28
B 3770 Kanne/Riemst, Belgium*

